

KRONIKA
MĚSTA KOLÍNA

1989

I. SOUHRN UDÁLOSTÍ ROKU 1989

Přelomový rok 1989 znamenal zánik světa, v němž žily více než dvě generace lidí. Události tohoto roku byly předehranou konce studené války a příslibem nové naděje. Ti lidé v Československu, kteří nežili jen přítomnou chvílí, zajisté sledovali během první poloviny roku vývoj v Polsku a Maďarsku, kde došlo k závažným jednáním mezi vládou komunistickou stranou a opozicí. Jednání vyústila v definitivní přeměnu režimů v oněch zemích směrem k vytvoření demokratických států s tržní ekonomikou. V září se stali naši lidé svědky hromadné emigrace občanů NDR do sousedního Německa, byť oklikou přes velvyslanectví NSR v Praze. Toto "hlasování nohama" bylo předzvěstí pádu komunistického režimu NDR v říjnu a sjednocení Německa o rok později.

Sovětský svaz, tentokrát nikoli náš vzor, pokračuje v politice přestavby a glasnosti. Objevují se sice první známky budoucích otřesů, zejména národnostních, protože nová politika sovětského vedení byla impulsem k obrození a sebouvědomění národů ve svazku sovětských republik. Nicméně r. 1989 aktiva v perestrojce převažovala.

Žádná z pozitivních změn v sousedství naší republiky k nám nevnese čerstvý vzduch. Naopak, v první polovině roku se zdálo, že politický vývoj se ubírá přesně opačným směrem. Citujme Lidové noviny: "Moc /.../ podává důkaz, že její přestavba je spíše účelovým trikem, než pozitivní politikou. Inventář totalitního vládnutí se nezměnil: bezostyšná demagogická propaganda, výhružky, zastrasování a seznamy nepotřebných." Skutečně, jestliže na jednu stranu roste veřejná aktivita

nejen nepočtených disidentských skupin, ale stále většího počtu občanů dříve lhostejných, na druhou stranu sílí tlak vládnoucí moci. Tlak se projevil hlavně při zcela neadekvátních policejních zákrocích proti demonstrujícím v Praze, počínaje Palachovým týdnem v lednu 1989. Nátlak měl zcela opačný účinek, namísto zastrašení zapojoval do dění stále větší množství lidí. Navíc každému byl zřejmý jasný hospodářský úpadek, těžkopádnost a nepružnost výroby, promarněný pracovní čas. Každému vadilo věčné shánění nedostatkového zboží. O zničeném životním prostředí se špitalo i na místech nejvyšších, ale skutečně účinné kroky k záchraně toho, co ještě zbylo, nikdo nepodnikl. Naopak na vládní úrovni se vypracovávaly další megalomanské projekty, uveďme zamýšlenou přehradu v chráněné oblasti Křivoklát nebo kanál Odra - Dunaj. Ostatně spory o rozestavěné vodní dílo Gabčíkovo - Nagymaros jsou jistým dokladem obecného ekologického povědomí. Vestliže Maďaři na jaře 1989 proti dokončení stavby vehementně protestovali, v Československu se v tomto duchu ozvaly hlasy ojedinělé.

Morální devastace národa byla po čtyřiceti letech totalitního vládnutí tragická. Nejhorší lidské vlastnosti, to jest závist, donašečství a chamtivost, snad režim v lidech záměrně pěstoval. Přezíravý postoj k trpícím a postiženým může být dokladem. Přesto se ukázala jistá naděje, když lidé zcela spontánně přispívali nejnutnější materiální pomocí Arménii, postižené závěrem roku 1988 ničivým zemětřesením. Další vlna soucítění se zvedla koncem roku 1989 v souvislosti s krvavými událostmi v Rumunsku. Lidé mezi sebou opět sbírali šatstvo a peníze na léky s vědomím, že podobně inscenovaný

3

konec režimu by mohl nastat i u nás. Výše uvedené budiž příkladem toho, že i po desetiletích komunistické převýchovy zůstala v lidech jiskra soucítu.

1. S v ě t v r o c e 1 9 8 9

L e d e n

První leden přinesl zastavení palby v Afganistánu. Po tomto datu následovala jednání a pomalý odsun sovětských vojsk z této země. Neboť jakkoliv byl M. Gorbačov na Západě populární, dlouhotrvající válka v Afganistánu mu v zahraničí značně svazavola ruce. Spisovatel a poslanec Sjezdu lidových poslanců G. Baklanov v této souvislosti prohlásil: " Rozhodnout o odvolání sovětských vojsk z Afganistánu si vyžadovalo moudrost a odvahu. Ale nabylo zapotřebí žádné moudrosti a odvahy je tam poslat."

Za zmínku stojí pomalé tání v Polsku a Maďarsku. V Polsku byla očekávána jednání představitelů moci a opozice, neboť původní termín v říjnu 1988 byl vládou M. Rakowského zmařen. Mezitím, v prosinci 1988, vznikl ve Varšavě celopolský občanský výbor z iniciativy L. Walesy a stal se jakýmsi opozičním kabinetem, základnou pro přesné formulování opozičních požadavků. Poslední slovo o termínu konání "kulatého stolu" ještě vyřčeno nebylo. Maďarsko učinilo další krok k uskutečnění ekonomické reformy jmenováním ekonoma M. Németha ministerským předsedou.. V souvislosti s reformou hospodářství se stále více mluví o pluralitním politickém systému, jako nezbytném předpokladu tržní ekonomiky.

Československo spolu s NDR zůstaly ve střední Evropě

4

posledními ostrůvky stalinismu. Pod přikrovem oficiální propagandy a represí můžeme cítit stále zřetelnější pohyb. Situaci lze ilustrovat téměř věšteckým výrokem E. Honeckera z 19. ledna: "Berlínská zeď bude stát třeba i sto let, pokud nebudou odstraněny příčiny jejího vzniku." Berlínská zeď, symbol zvučely totalitní moci, vydržela více než rok. Během této doby byly skutečně odstraněny příčiny jejího vzniku, ovšem právě ty, které E. Honecker na mysli neměl.

Mezi 15. - 19. lednem byla ve Vídni ukončena 3. následná schůzka Konference evropské bezpečnosti a spolupráce. Toto fórum trvalo od 4. 11. 1986 a v jeho závěru byl přijat a podepsán závažný dokument o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Velmi obsáhlá partie dokumentu se týkala dodržování lidských práv a základních svobod. Československo tento dokument podepsalo a tím se zavázalo respektovat základní lidská práva a svobody: svobodu myšlení, svědomí, náboženství a víry bez rozdílu rasy, jazyka či náboženství. Základní lidská práva je Československo odhodláno všemi prostředky zajišťovat, především tím, že jim uzpůsobí své zákony a směrnice a pochopitelně politickou praxi. Současně umožní jednotlivcům obracet se ve sporných případech k mezinárodnímu výboru pro lidská práva. Text závěrečného dokumentu zveřejní a rozšíří, umožní, aby se o lidských právech mohlo vyučovat ve školách. Dále zajistí, aby každý mohl aktivně prosazovat a bránit lidská práva a svobody, aniž by byla diskriminována jeho osoba nebo jeho rodina. Československo pochopitelně každému zaručí, aby mohl uplatnit v životě své náboženství a víru, stát nebude zasahovat do vnitřního života církví. Svým občanům zaručí svobodu pohybu a pobytu

61

v zemi, právo ji opustit a zase se vrátit. Současně zaručí bezpečný návrat dosavadních uprchlíků. Nikoho nebude podrobovat libovolnému zatýkání, zadržování či vyhnanství. Jednotlivcům umožní, aby mohli sledovat a napomáhat plnění závěrů konference a k tomu účelu se sdružovat. Všechny administrativní a právní překážky, které jsou neslučitelné se závěry konference, budou odstraněny. Konečně se ČSSR zavázala odpovídat ostatním účastníkům schůzky na žádosti a informace ohledně dodržování lidských práv.

Ve dnech, kdy byl ve Vídni přijat tento velice konkrétní dokument, probíhaly v Praze rozsáhlé demonstrace Palachova týdne. Represivní zákroky proti demonstrantům, které souhrou náhod vyvrcholily právě 19. ledna, dosti přesvědčivě ukázaly, že podepsaný dokument vedení státu respektovat nehodlá. Naopak, pokračování protiprávní a represivní politiky dokázaly i následující měsíce. O tom však na jiném místě.

Únor

Sovětský Svaz a Čína navazují po dlouhé době vzájemně napjatých vztahů první pozitivní kontakty. 4. února byl sovětský ministr zahraničí E. Ševarnadze přijat Teng - Siao - Pchengem . Podstatou schůzky byla příprava květnové návštěvy M. Gorbačova v Číně.

V Sovětském Svazu probíhá kampaň k volbám poslanců do Sjezdu lidových poslanců, které budou 26. března. Ovšem organizaci kampaně měli v rukou tajemníci KSSS, kteří k volbám nepřipustili žádnou z neformálních skupin, s výjimkou pobaltských národních svazů. Také skutečnost, že do jedné kurie parlamentu budou poslanci delegováni představiteli

politických a společenských skupin a organizací, nesvědčuje, že skutečně svobodné volby sovětské občany čekají teprve v daleké budoucnosti.

6. února se v Polsku sešli k jednání u kulatého stolu představitelé vládnoucí komunistické strany a opozice, reprezentované především hnutím Solidarita. Dialog o přeměně totalitního politického a hospodářského systému, který Polsko přivedl do bezvýchodné bídy, byl zahájen. Ze všech zemí střední a východní Evropy, které obtížně hledaly nový státní model se Polsko tímto krokem dostalo nejdále. Důsledkem vlastního jednání byla legalizace Solidarity a nezávislých organizací studentů a zemědělců. Během jednání bylo opozici zaručeno 35% míst v parlamentu, v senátu byl počet opozičních míst neomezen. Bylo povoleno zakládání nových politických stran a konečně došlo k dohodě o nové hospodářské reformě a současně ochraně obyvatelstva před inflací.

B ř e z e n

5. března proběhla v Londýně další mezinárodní konference o ochraně ozonové vrstvy. Na rozpad této životně důležité vrstvy atmosféry upozorňovali vědci již od konce 70. let. Londýnská konference navazovala na jednání v Montrealu v r. 1986 a účastnilo se jí 118 zemí, včetně Československa. Účastníci se zavázali snížit emise freonů a halonů o 30%, Velká Británie dokonce o 50%. Toto snížení ovšem podle odborníků rozpad vrstvy nezastaví, ideální by bylo 80% snížení produkce a použití freonů a halonů. Na zničení ozonové vrstvy měly největší podíl vyspělé průmyslové země, které díky jisté pružnosti výrobců jsou schopny na příslušné ochranné závazky

6

reagovat. Ovšem zbývají země méně rozvinuté, jako například Československo, kde jsou freony využívány, ale setrvačnost a nepružnost hospodářského systému budou uskutečnění sebeupřímějších závazků bránit.

6. března začaly ve Vídni dvě odzbrojovací konference. První o posílení bezpečnosti a důvěry, druhá o odzbrojení od Atlantiku po Ural. Obě se staly jistým dokladem snahy účastných stran o uvolňování napětí, neboť studená válka se díky pozitivním změnám v SSSR chýlí ke svému konci. V této souvislosti se můžeme zmínit o výnosu M. Gorbačova o snížení stavu ozbrojených sil SSSR a výdajů na obranu v letech 1989 - 1990. Výnos byl zveřejněn 21. března. Toto rozhodnutí Sovětského Svazu nebylo ani aktem dobré vůle, jako spíše hospodářskou nutností.

19. března byly v SSSR vyhlášeny výsledky parlamentních voleb. Do Sjezdu lidových poslanců bylo zvoleno 2 250 osob, mezi nimi mnoho významných umělců a vědců, lidí, kterým nebyl lhostejný osud Ruska či jiných národů SSSR. Březnovými volbami byl vynesena do politického popředí mj. Boris Jelcin, zastánce razantní ekonomické a politické reformy. Sovětský parlament se sejde v květnu. Za zmínku stojí i skutečnost, že v Náhorním Karabachu a v Arménii proběhly volby v podmínkách výjimečného stavu.

D u b e n

V Gruzii došlo v prvním dubnovém týdnu k rozsáhlým demonstracím v centru Tbilisi. Demonstrující byli zčásti naladění proti Abcházům, sedmdesátitisícové menšině, která se začala hlásit o svá práva a odmítla další "gruzinizaci". Demonstru-

4
jící Gruzíni ovšem hlavně požadovali nezávislost na SSSR a vystoupení Gruzie ze Svazu. Připojení své země k SSSR označili za anexi a smlouvu o připojení z r. 1924 za neplatnou od počátku. Od 8. dubna se do Tbilisi začaly stahovat tanky a obrněné transportéry a byli sem dopraveni příslušníci vojsk ministerstva vnitra. Právě ti dne 9. dubna proti demonstrantům zasáhli a rozehnali je pomocí obušků a nastřehných ženižních lopatek, Následující den proti lidem použili dokonce otravného plynu. Teprve 13. dubna se situace uklidnila. Následně se ukázalo, že během srážek s vojáky zahynulo 16 lidí, 436 osob bylo hospitalizováno pro potíže po zasažení otravným plynem, několik z nich v kritickém stavu. Zásah proti demonstrantům, jeho brutalita se stal jistým precedensem pro řešení podobných situací i v jiných částech SSSR, a to nejen v roce 1989. Sovětské impérium se začalo rozpadat.

Zatímce Gruzie prožívala tragédii, snažil se M. Gorbačov zachovat tvář SSSR navenek. Jeho návštěva ve Velké Británii /6. 4./, která se časově kryla s gruzínskými událostmi, tomu nasvědčuje. Ostatně vlašná reakce, s níž byl gruzínský masakr přijat ve světových sdělovacích prostředcích, naznačila, že svět stále ještě podporuje M. Gorbačova a je si vědom toho, že jakékoliv komentování vnitřních sovětských problémů by silně otřásl jeho domácí pozici.

Koncem dubna se Ústřední výbor sovětské komunistické strany rozloučil se "starou gardou" aparátníků, kteří byli spjati s brežněvovou érou a často brzdili spuštění reformem.

8

Na zasloužený odpočinek odešel např. A. Gramyko /80 let/. Odešli i mnozí z těch, kteří měli přímou účast na pochlacení pražského jara 1968, jako B. Ponomarjov / 84 let/ a pražský velvyslanec a posláze pravá ruka normalizátorů A. Červoněnko / 74 let/.

V Maďarsku pokračovala vleklá krize komunistické strany. Od květnové konference strany v r. 1988, kdy odešla konzervativní část Ústředního výboru strany a zůstal jen J. Kádár, se konečně dospělo 12. dubna k radikálnímu přeobsazení politického byra ÚV MSDS ve prospěch ekonomické reformy. Nejradikálnější členové maďarské komunistické strany dokonce uvažují o odtržení a vytvoření nové strany, nezatížené minulostí.

A poslední zmínka: olej do ohně na neklidném Blízkém východě přililo vyhlášení státu Palestina, státu bez území, koncem roku 1988. 2. dubna 1989 byl presidentem státu zvolen Jásir Arafat.

K v ě t e n

V Sovětském Svazu byl 25. května zahájen Sjezd lidových poslanců. Třebaže 86% zvolených poslanců bylo členy komunistické strany, byli tedy o značné míry zavázáni pokyny stranických orgánů, lze tento první pokus o vytvoření parlamentu v historii SSSR považovat za jistou naději do budoucna. Hlavním úkolem poslanců bylo zvolit poslance obou komor Nejvyššího sovětu a jeho předsedu.

18. května se uskutečnila dlouho očekávaná návštěva M. Gorbačova v Číně. Ukončila třicetiletou roztržku mezi oběma zeměmi a jejich komunistickými stranami.

8. května projednával Ústřední výbor maďarské komunistické

9

ké strany návrh zákona o politických stranách, v té době už bylo zřejmé, že moc maďarských komunistů je značně oslabena a strana sama stojí před rozpadem.

13. května maďarská vláda pozastavila na dva měsíce práce na své straně stavby vodního díla Gabčíkovo - Nagymaros. Jednala tak zcela v souladu se zájmem svých občanů, kteří proti dokončení problematické stavby protestovali. Tato občanská aktivita se přelila i do Československa, i když hlasy proti výstavbě přehrady nebyly právě nejčetnější, navíc neměly patřičnou publicitu.

16. května se konalo 131. zasedání výkonného výboru RVHP v Moskvě. Silné odstředivé tendence Polska a Maďarska, nehybný klid před bouří v ČSSR a v NDR, zbídačení Rumunska, celkový úpadek a hospodářské zaostávání zemí účastných v Radě vzájemné hospodářské pomoci, to vše byl důsledek snažení nejen této organizace, která měla integrovat socialistické země a předvést světu sílu socialistické ekonomiky. 131. zasedání stojí za zaznamenání proto, že bylo jedno z posledních, které se ještě snažilo zachovat starou tvář fakticky rozpadlé Rady.

Č e r v e n

4. června byly krvavě potlačeny téměř dvouměsíční nepokoje v hlavním městě Číny. Hlavními organizátory demonstrací byli pekingští studenti. Impulsem k jejich vystoupení bylo úmrtí bývalého generálního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Číny Chu Jao - Panga, jehož vliv byl sice konzervativci dávno odstraněn, ale přesto se stal, zejména

pro studenty symbolem reformních snah. Rozpor mezi značným pokrokem v hospodářské oblasti a nehybností na politické scéně se projevil mohutnými, až milionovými, demonstracemi v Pekingu. Během nich tisíce studentů držely hladovku, aby byl navázán dialog s mocí. Čínské vedení se zpočátku rozdělilo na dva protichůdné názorové tábory a nevědělo, jak reagovat. 10. května byl v Pekingu vyhlášen výjimečný stav. Armáda ovšem neuposlechla rozkaz vyklidit Náměstí nebeského míru, vlastní centrum nepokojů. Naopak, vojáci studenty podpořili, k demonstrantům se později přidaly i nezávislé dělnické odbory. Teprve 4. června zasáhli příslušníci 27. čínské armády, když zahájili palbu na účastníky hladovky a další přítomné. Masakr nabyl vskutku orientálních rozměrů, nepokoje se rozšířily i do dalších měst a byly hlášeny i vzájemné srážky mezi vojenskými jednotkami. Lidové povstání však bylo v samém zárodku udušeno a země se vrátila do starých kolejí. V celém světě se zvedla vlna odsouzení. Pouze Kuba a NDR přivítaly oficiálně "rozdrčení kontrarevoluce". Československé sdělovací prostředky decentně mlčely. Čínští studenti v Praze a jejich čeští kolegové uspořádali na Karlově mostě podpisovou akci solidarity s pekingskou tragédií. Motto této akce "Dneska Peking - zítra Praha" nebylo tak vzdáleno pravdě.

Ostatně černá série represí v hroutícím se táboře socialismu pokračovala 13. června ve Ferganě. Šlo o nacionálně laděné srážky mezi Uzbeky a meschetskými Turky ve Ferganě a později v Kokandu. Výsledkem zásahu armády bylo více než sto mrtvých, tisíce raněných a 16 000 uprchlíků. Další národnostní nepokoje v Ázerbajdžánu, Gruzii a jinde, namířené proti

11

menšinám uvnitř vlastních republik i proti Rusům, stále hrozivěji upozorňují na hlavní sovětský problém: rozpad SSSR v důsledku obrození jeho národů, ovšem rozpad, který se neobejde bez tragédií a krveprolití.

9. června skončil v Moskvě Sjezd lidových poslanců. Zvolil 542 členů Nejvyššího sovětu, vlastního parlamentu s výkonnými a zákonodárnými pravomocemi.

4. června byly vyhlášeny výsledky svobodných voleb v Polsku. Volby do sejmu a nově zřízeného senátu přinesly drtivé vítězství opozice. Ukázaly, že většina Poláků stojí za jejím programem, totiž programem radikální ekonomické reformy se všemi důsledky. Solidarita prozatím hrála v novém parlamentu roli opozice, ~~ovšem~~ Poměry v zemi spějí na sám pokraj bankrotu, odpovědnost zatím nesla poražená vládní koalice.

Symbolickým odstraněním pohraničních zátarasů a faktickým odstraněním administrativních překážek otevřelo Maďarsko své hranice světu. Stalo se tak v polovině června 1989.

Č e r v e n e c - s r p e n

Mezi 9. - 11. červencem navštívil americký prezident George Bush Polsko a Maďarsko, aby vyjádřil podporu Spojených států tamním reformním snahám. Československu se prozatím vyhnul, aby přijel o více než rok později, za zcela jiné politické situacé.

14. července vyvrcholily ve Francii oslavy dvoustého výročí Velké francouzské revoluce. Revoluce znamenala kulturní a duchovní přelom v evropských dějinách, avšak vedle ideálů moderní demokracie přinesla i revoluční teror, tříd-

12

ní nenávist a fanatismus. Nositelem odkazu odvrácené tváře revoluce se ve 20. století stal Spvětský svaz a jeho souputníci. Přes diskuse o nutnosti a oprávněnosti této revoluce a revolucí vůbec platí, že její hesla o svobodě, rovnosti a bratrství se stala částí národně osvobozenického zápasu v Evropě v 19. století, na nich byly postaveny státní ideje velkých světových demokracií a mnohde dodnes zůstala jako nedostižný ideál.

V této souvislosti je třeba zmínit se o textu, který v létě společně publikovali T. G. Ash, J. Kis a A. Michnik. Mluví se v něm o možnosti změnit komunismus v liberální demokracii: " Nikdo neví, zda to lze uskutečnit. Především nikdo neví, zda to lze uskutečnit tak, jak to musí být uskutečněno, pokojně, evolucí, nikoliv revolucí." Článek, jako vědomá pocta pražskému jaru byl nazván Tisíc slov a měl i v Československu značný ohlas, byť jeho místo v uvažovaném postkomunistickém světě zatím nikdo přesně nevymezil.

31. 7. byl v Sovětském svazu publikován závažný zákon, který novelizoval zákon o trestní odpovědnosti za protistátní činnost. Zejména důležité bylo vypuštění paragrafu o protisovětské činnosti a propagandě, který v minulosti přinesl utrpení nespočetným zástupům lidí.

Léto v Maďarsku bylo ve znamení zcela zjevné krize Maďarské sjednocené dělnické strany. V období bezprostředně před novým sjezdem bylo již zcela zřejmé, že strana se rozštěpí, koncem srpna se ustavila Dělnická marx - leninská strana, která se stala útočištěm konzervativců. Zbytek strany přijal název Socialistická strana. Tak jako tak volby

13

do parlamentu, včetně voleb doplňovacích v srpnu, byly vítězstvím opozice. Tu představovalo především volné politické sdružení Maďarské demokratické fórum, které zatím nepřišlo s promyšlenou koncepcí, jak vyvést zemi z krize, nicméně Maďaři ve volbách ukázali, že starou cestou pokračovat nechtějí.

Během léta došlo k prvním početnějším útekům občanů Německé demokratické republiky do Spolkové republiky Německo, a to zpravidla přes Maďarsko, které uprchlíkům poskytlo od 11. září oficiální podporu, čímž emigraci značně zjednodušilo. Již k tomuto datu uprchlo z NDR 120 tisíc osob. Tempo "vyprazdňování" NDR během léta a podzimu 1989 bylo takové, že mluvčí bonnského kancléřství prohlásil: "Máme zájem na tom, aby Němci zůstali v NDR." V té době se už totiž rodil zatím fantastický plán na sjednocení Německa.

24. 8. byl ministerským předsedou v Polsku jmenován T. Mazowiecki, jeden z představitelů Solidarity. Tím opozice převzala hlavní díl odpovědnosti za další vývoj v zemi.

Z á ř í

Záříjová situace v Číně nápadně připomínala posrpnovou normalizaci v Československu. Pod záštitou boje s "buržoazním liberalismem" probíhaly čistky ve školách, úřadech, redakcích a pochopitelně i v komunistické straně.

Postupuje odliv občanů z NDR přes Maďarsko, které jim po 11. září odstranilo veškeré administrativní překážky. Lipsko, Drážďany a Postupim prožívaly desetitisícové demonstrace proti komunistickému režimu. Vzniklo opoziční sdružení No-

vé fórum, které volalo po dialogu s vládou. V září dospěla Německá demokratická republika k zásadní proměně státního a společenského zřízení rychleji, než by se pozorovatelům jevilo ještě před dvěma měsíci.

21. září bylo ve Washingtonu zahájeno úvodní kolo rozhovorů ve sblížení ve dvoustranných a mezinárodních vztazích mezi Spojenými státy a Sovětským svazem. Jednání proběhla mezi americkým presidentem G. Bushem a sovětským ministrem zahraničí E. Ševarnadze. Vyvrcholením těchto jednání byla posléze schůzka Bush - Gorbačov u břehů Malty v prosinci.

Ř í j e n

Měsíc říjen proběhl zcela ve znamení událostí v Německu a v Maďarsku.

Dne 6. října proběhly historicky poslední oslavy vzniku NDR. Přes oficiální oslavy spěla politická situace v zemi ke katarzi. Vedení strany německých komunistů totiž padlo. Dlouholetý vůdce německého lidu E. Honecker byl odvolán a na jeho místo byl zvolen E. Krenz, politická figurka pro přechodnou dobu, spjatá s tajnou státní policií. Strana tak pomalu opustila politickou scénu Německa. Došlo k tomu po několik měsíců trvajícím exodu východních Němců na západ, v atmosféře rozsáhlých protivládních a protikomunistických demonstrací ve velkých i malých městech a po zformování opozičního Nového fóra. A co bylo nejdůležitější: stalo se tak bez krveprolití a slušně.

Mezi 7. - 8. říjnem byla na svém posledním sjezdu zrušena strana maďarských komunistů. Na jejich troskách bylo již dříve postaveno několik "nástupnických" stran levicové

15

orientace. Největší z nich byla Socialistická strana. Významné bylo, že se všechny zařadily mezi desítky nově vzniklých stran, aniž si činily nárok na vedoucí úlohu v zemi. Maďarsko **udělalo** první kroky za překonáním minulosti. Dne 23. října byla prezidentem M. Szűrősem vyhlášena Maďarská republika. Znamenalo to definitivní zánik socialistického Maďarska.

L i s t o p a d

7. listopadu odstoupila v důsledku bouřlivých říjnových událostí dosavadní rada ministrů NDR. 18. 11. schválila Lidová sněmovna nový kabinet. Němečtí komunisté si podrželi 17 křesel z 28, o ostatní se podělily opoziční strany. Předsedou vlády se stal Hans Modrow. Byť komunisté měli ve vládě většinu, jejich strana zaznamenala na konci roku podstatný úbytek členstva, nemluvě o ztrátě popularity.

V listopadu se také ve východoněmeckém tisku poprvé objevily úvahy o vytvoření konfederace německých států. Stalo se tak v souvislosti s plánem na sjednocení Německa, který předložil 28. 10. v Bundestagu H. Kohl. Sjednocení Německa ovšem v každém případě záleželo na postoji velmocí. Dejme slovo jedné straně: " Někteří se toho obávají... Ale žijeme v roce 1989. Jestliže se můžeme poučit z historie, můžeme se také obracet k budoucnosti. Nechme Němce, ať vyřeší tuto záležitost sami." /G. Bush/

18. listopadu poprvé po desetiletích proběhly v Lotyšsku oslavy státního svátku, 71. výročí vzniku Lotyšské republiky. V této souvislosti zmíníme významný zákon Nejvyššího Sovětu SSSR, kterým byla zaručena hospodářská samostatnost

16
tří pobaltských republik. Teprve další vývoj ukázal, jak daleko bylo moskevské vedení ochotno zajít v otázce samostatnosti a nezávislosti Pobaltí.

Mezi 21. 25. listopadem se konal sjezd komunistické strany Rumunska. Převládá na něm duch nadšení a optimismu, neboť se ukázalo, že Rumunsko nemá problémy: " Výsledky dosažené za uplynulých 45 let jsou velmi pozitivní a strategická linie XIII. sjezdu se úspěšně plní, což Rumunsku umožní na začátku 90. let dosáhnout úrovně středně rozvinuté země." To prohlásil ve svém pětihodinovém úvodním projevu generální tajemník strany N. Ceaucescu. Posléze byl znovu zvolen do čela strany, což sjezdové auditorium přijalo nadšenými ovacemi. Málokdo tušil, že existence rumunského režimu a sám diktátorův život se dají spočítat na prstech jedné ruky.

30. listopadu, v souvislosti se státní návštěvou Itálie, byla M. Gorbačovovi udělena audience u papeže Jana Pavla II. Z audience vzešla především dohoda o navázání diplomatických styků mezi Vatikánem a Sovětským svazem.

P r o s i n e c

2.-3. prosince se konala dlouho připravovaná schůzka Bush - Gorbačov. Jednání proběhlo na palubě výletní lodi Maxim Gorkij při pobřeží Malty. Tiskovým mluvčím amerického presidenta byly rozhovory hodnoceny jako produktivní a podstatné. Na společné tiskové konferenci oba státníci mluvili o plánovaném setkání ve Washingtonu, kde budou příslušným formálním způsobem projednány otázky odzbrojení strategickými jadernými zbraněmi a omezení zbraní konvenčních. Americký

14

president vyjádřil podporu Sovětskému svazu v jeho snaze zapojit se do světového hospodářství. Oba pozitivně zhodnotili změny, které se během listopadu udály ve střední a východní Evropě.

Konec roku znamenal konec všech komunistických režimů Evropy, s výjimkou Albánie.

1. prosince byl z Ústavy NDR vypuštěn článek o vedoucí úloze strany. Počátkem prosince se nový generální tajemník SED E. Krenz vzdal svých stranických a posléze státních funkcí. Začalo se mluvit o jeho úloze při zfalšování jarních komunálních voleb. Z komunistické strany byl vyloučen E. Hohecker a další zkompromitované osoby. Mezi 8.-9. prosincem se konal mimořádný sjezd strany, jehož jednání bylo podbarveno permanentní demonstrací před budovou, v níž probíhal. Komunisté mohli pouze konstatovat hlubokou krizi strany, kterou opustilo již 300 000 členů a pokles členské základny pokračoval. Na sjezdu se vydělil jakýsi obrodný proud, který se distancoval nejen od stalinistických praktik minulého vedení, ale i samotných jeho představitelů. Strana se omluvila národu za chyby minulosti a současně vydala prohlášení, že je nakloněna myšlence německého sjednocení.

12. prosince bylo zahájeno druhé zasedání Sjezdu lidových poslanců, které se mělo zabývat hlavně záležitostmi hospodářské reformy. Mimoto se diskutovaly jisté ústavní změny, zejména otázka zrušení 6. článku Ústavy SSSR o vedoucí úloze komunistické strany. Ostatně litevský parlament tento článek zrušil již 7. prosince. V sovětské ústavě zatím zrušen nebyl.

Předseda vlády N. Ryžkov přednesl sjezdu pravdivé hodno-

18

cení hospodářské situace země a současně přednesl vládní návrh hospodářské reformy. V diskusi o návrhu reformy vystoupil B. Jelcin, který jej zcela odmítl jako konzervativní a nic neřešící. Tím podnítil velice otevřenou diskusi, během níž N. Ryžkov dokonce pohrozil demisí, nebude-li vládní návrh přijat. Poslanci jej nakonec v plném znění přijali. Sám sjezd skončil 25. 12.. Vedle návrhu reformy byly schváleny i změny Ústavy, které se týkaly větší svobody voleb do republikových parlamentů. Poslanci vyslechli zprávu komise, která se zabývala vyšetřováním dubnových událostí v Tbilisi. Sjezd především ukázal, že sovětská přestavba zpomalila tempo. Do pohybu uvedla netušené společenské síly, a to nejen v Sovětském svazu, nicméně koncem roku 1989 začaly převažovat retardující tendence.

Druhý prosincový týden byl zaznamenán silný společenský pohyb v Bulharsku. 12. - 14. prosince se v Sofii konaly demonstrace, které si 15. prosince vynutily neformální schůzku mezi vládou a představiteli opozice. Obě strany se dohodly na uspořádání oficiálních rozhovorů u kulatého stolu. Ostatně již 13. prosince se Ústřední výbor strany zabýval aktuální situací v zemi, důsledkem byla skutečnost, že se strana vzdala vedoucí úlohy v zemi a vyloučila T. Živkova a další osoby ze svých řad.

8. prosince byla zahájena vrcholná schůzka Evropských společenství ve Štrasburku. Její účastníci uvítali probíhající změny ve střední a východní Evropě. Hlavním úkolem schůzky však byla příprava sjednocení trhu zemí Evropského společenství.

19. prosince byl sovětský ministr zahraničí E. Ševarnadze

19

pozván k jednání do sídla Severoatlantické aliance v Bruselu. Byl vůbec prvním komunistickým politikem, který kdy v sídle aliance jednal. Tato skutečnost byla mnohými považována za symbolický konec studené války.

Událostí, která snad nejvíce vzrušila svět byl krvavý konec komunistického režimu v Rumunsku. Jestliže v okolních zemích proběhly tyto změny nekrvavě a v podstatě ústavní cestou, v Rumunsku tomu tak nebylo. Bezprostředním impulsem k zahájení demonstrací proti režimu bylo pronásledování protestantského kněze maďarské národnosti L. Tökése z Temešváru. 18. prosince byla armádou v Temešváru doslova rozdrce-
na desetitisícová demonstrace a město bylo obklíčeno armádou. Vzápětí Rumunsko uzavřelo své hranice a se světem udržovalo jen minimální spojení, proto první zprávy o situaci byly značně protichůdné. Většina svědků mluvila o stovkách obětí, o střelbě do lidí, o neslýchaných masakrech nejen v Temešváru, ale později i v Bukurešti, Aradu a Rešitse. List The Times vyzval svět ke sjednocení proti rumunskému "Calligulovi", Rakousko, Německo a Maďarsko požádali o konzultace v Radě bezpečnosti OSN. Teprve 23. 12. převzala moc v zemi Fronta národní spásy, která sesadila presidenta Ceaučescua. Ten se pokusil o útěk ze země. Nová vláda vydala prozatímní desetibodový program, jímž především zrušila vládu jedné strany a nejkřiklavější zločinné zákony režimu, zejména zákon o "vědeckém stravování obyvatelstva" a zvýšila přísun energie. Dosavadní praxe znamenala pro rumunský lid jen hlad a zimu. Situace se ale zdaleka neuklidnila. Ještě několik dní trval odpor příslušníků speciálně vycvičené ozbrojené složky Státní bezpečnosti - Securitate. Současně

20

vyplynuly na povrch zločiny posledních dní. Lidé nacházeli hrůdné hroby se znetvořenými těly, mluvilo se o střelbě do dětí. Zoufalá situace v zásobování nemocnic, nedostatek potravin a léků, to vše vedlo Frontu národní spásy k žádosti o pomoc, adresované celému světu. 25. prosince byli dopadeni, rychle odsouzeni a popraveni N. Ceaučescu a jeho žena Elena. Ani po jejich smrti nepřestal odpor Securitate. Jisté uklidnění nastalo na samém sklonku roku, Rumunsko se vydalo na cestu k demokracii. Lidem v Československu, kteří byli stále pod dojmem listopadové euforie, rumunské události velmi důrazně ukázaly, že za svobodu se platí i životem.

2. Č e s k o s l o v e n s k o v r o c e 1 9 8 9

L e d e n

12. ledna zasedla poprvé komise složená ze zástupců Komunistické strany Československa a organizací Národní fronty pro přípravu nové ústavy ČSSR. Dosavadní ústava byla společenskou praxí fakticky vydělena z právního řádu. V nové ústavě, alespoň dle úvodního projevu M. Jakeše, který byl přijat za základní směrnici pro sestavení návrhu, by se měly projevit jisté pozitivní změny. Například by napříště neměl být rozsah ústavních práv a svobod omezen žádnými zákony a směrnicemi, což byla až dosud běžná praxe. Objevil se i požadavek na zavedení správního soudu. Budou uvažovány různé vlastnické formy, aniž by docházelo k právní diskriminaci nestátních forem vlastnictví. Než nadále se počítalo s ústavním zakotvením vedoucí úlohy KSČ a už tím byl jakýkoli pokus o demokracii ze strany

21
moci značně zpochybněn.

Za zmínku stojí prohlášení z 27. ledna o snížení počtu osob, výzbroje a o organizačních změnách v armádě. Počítalo se snížením vojenských výdajů o 15% a snížením početního stavu vojska o 12 000 osob.

Ovšem československý leden 1989 byl poznamenán především početnými demonstracemi v Praze. Byl to vlastně začátek společenského neklidu, který vyústil až do listopadových událostí. Vlastní demonstrace tzv. "Palachova týdne" začaly 15. ledna. Tehdy se sešlo několik desítek lidí u pomníku Sv. Václava, aby zde položili květiny a uctili tak dvacáté výročí Palachovy smrti. Pokojné shromáždění rozehnala policie, a to pomocí vodních děl a slzného plynu. Nazítří bylo 14 údajných "organizátorů" akce zatčeno a jejich jména a adresy zveřejněna v tisku. Ale demonstrace na Václavském náměstí pokračovaly a účastnilo se jich stále více lidí. Pokaždé byly rozehnány policií, přičemž zákroky byly nejtvrdší ve čtvrtek 19. ledna, shodou podivných náhod právě v den, kdy čs. delegace podepisovala ve Vídni závažný a zavazující dokument o lidských právech. Situace se poněkud uklidnila po 21. lednu. Tehdy Bezpečnost zasáhla naposledy, tentokrát ve Všetatech proti shromáždění u Palachova hrobu. Aby si lid udělal představu, kdo vlastně v Praze narušuje veřejný pořádek, odvysílala televize záběry podivných individuí a tisk psal o dezorientované mládeži a deklarovovaných živlech. Lidé pak označili pomník Sv. Václava za nejhlídanější na světě, neboť dnem a nocí byl obklopen řetězem policistů a zátarasy. První známkou sílící nespoko-

22

jenosti. po demonstracích byla petice kulturních pracovníků za propuštění V. Havla a dalších osob uvězněných v souvislosti s pražskými událostmi, která byla od února rozšiřována nejen v uměleckých **krusích** ~~alich krusích~~.

Ú n o r

Přinesl především zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění o ochraně veřejného pořádku ze 14. 2. Opatření zvýšilo trestní sazbu za trestný čin ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele na jeden rok vězení a za neuposlechnutí výzvy veřejného činitele, kvalifikované jako přečin, mohla být vyměřena pokuta až 20 000 korun. Na veřejné mínění, dosud rozhořčené brutálními zásahy policie v lednu, nepůsobilo zákonné opatření nijak uklidňujícím dojmem. Bylo jen další kapkou do přetékajícího kotle nahromaděných problémů a křivd.

21. února skončil proces s Václavem Havlem. Ten byl zatčen a obžalován v souvislosti s pražskými lednovými událostmi. Na závěr soudního přelíčení V. Havel prohlásil: "... Trvalá neúcta k pokojným projevům veřejného mínění může nakonec vyvolat stále viditelnější a důraznější protesty společnosti. Nikomu nepomůže, bude-li vláda čekat na to, až začnou lidé demonstrovat a stávkovat a že se tomu všemu může předejít věcným dialogem a dobrou vůlí slyšet i kritické hlasy." V. Havel byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 8 měsíců v 1. nápravně - výchovné skupině. Propuštěn měl být 15. září 1989. Spolu s ním bylo odsouzeno dalších sedm osob.

A jen na okraj: v závěru měsíce se konaly historicky pos-

23

lední oslavy výročí Vítězného února. Televizí přenášená "krátká a úderná" manifestace a následná srdečná beseda funkcionářů strany s lidem, shromážděným na Staroměstském náměstí, vyvolala všeobecné veselí.

B ř e z e n

Poslanci Federálního shromáždění hlasovali 22. března o schválení zákonného opatření o ochraně veřejného pořádku, které bylo popsáno výše. Očekával se odpor určité části poslanců, přinejmenším těch, kteří se stali náhodnými oběťmi lednových zákroků. Na ně byl vyvíjen osobní nátlak, aby hlasovali pro schválení. Vlastní jednání o opatření bylo zařazeno až na závěr schůze, aby se zamezilo případné diskusi. Ostatně v rozpravě poslanec V. Šlápek, zcela v duchu 50. let, prohlásil: "... zrádci, jimž nic vysvětlovat nebudeme a vůči nimž je třeba jednat a postupovat jako se zrádci / rozuměj věci socialismu! ". Řada poslanců se z tohoto zasedání omluvila, mnozí se vzdálili. Nicméně j e d e n zvolil kompromis mezi vůlí voličů a nátlakem moci a hlasování se zdržel.

Pokračovalo petiční hnutí za propuštění politických vězňů, k iniciativě kulturních pracovníků se svou peticí přidali i vědci. Obě kolovaly i mezi jinými vrstvami společnosti a do dění tak bylo zatahováno stále větší množství lidí.

D u b e n

17. dubna pobýval generální tajemník ÚV KSČ M. Jakeš pracovně v Moskvě, kde byl také přijat M. Gorbačovem.

24

19. dubna 1989 byla předsednictvem Ústředního výboru Národní fronty projednávána novela trestního řádu, která navrhovala 74 změn. Bohužel však nebudou " dalším posílením práv a svobod občanů v souladu se závěry Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a následné vídeňské schůzky" ani " realizací mezinárodně přijatých závazků a idejí právního státu ve specifických podmínkách československé přestavby." / Rudé právo/. Tak například se podstatně snížila účast soudců z lidu, téměř polovina trestních případů bude řešena samosoudcem z povolání. Zadržení občana před uvalením vazby bude možné 5 - 7 dní, což umožní kryt nezákonná zadržování osob zejména z politických důvodů. Vyšetřovací vazba byla v návrhu novely předpokládána na dva měsíce s možným prodlužováním, bez uvedení důvodů až na jeden rok. Zabrání věcí se má nadále dít neveřejnou cestou, dokonce bez účasti osoby, již se týká. Navrhovaná novela má v průběhu roku teprve přejít na pořad jednání parlamentu.

K v ě t e n

17. května přijel na přátelskou návštěvu do Československa rumunský diktátor, jinak generální tajemník Komunistické strany Rumunska a prezident republiky Nicolae Ceaučescu. Zmiňujeme tuto návštěvu proto, že byla svým způsobem příznačná, neboť v polovině roku Československo, Rumunsko a Německá demokratická republika patřily mezi ty socialistické země, v nichž přetrvávala nehybnost, bez zřetelnějšího náznaku změn. Pokud se týče osoby N. Ceaučesca dodejme, že přátelení s kontroverzními osobami /J. Arafat/ nebo dokonce organizátory mezinárodního terorismu / M. Kaddáfí/ bylo pro totalitní režimy druhou přirozeností.

25

23. května, v rámci snižování početního stavu sovětských vojsk, došlo k odsunu tří sovětských praporů z Československa. Důvody k dalšímu setrvání sovětské armády u nás ovšem nepominuly, naopak, přítomnost vojsk tvořila určitou jistotu vládnoucí garnitury, která se s jejich přispěním drží u moci již více než dvacet let.

Č e r v e n

14. června se konalo 14. zasedání ÚV KSČ. Bylo věnováno vědeckému a technickému rozvoji, hutnictví, strojírenství a elektrotechnice. Bohužel tady nepadla zmínka o tom, že ve vybraných strojírenských podnicích probíhá skutečně mimořádná akce. Sovětští experti z ministerstev zde přebírali konstrukční a výrobní dokumentaci výrobků, které dosud Československo do SSSR vyváželo. V rámci uvolňování napětí si je nyní začínají vyrábět sami, protože hledají náhradní výrobní programy pro zbrojařské podniky. O řádném zaplacení této dokumentace nikdo nemluvil a nové exportní příležitosti nám Sovětský svaz také hledat nebude.

20. června se konala společná schůze Sněmovny lidu a Sněmovny národů. Předseda federální vlády L. Adamec na ní přednesl zprávu o stavu národního hospodářství. Současně byl projednán účet federace za rok 1988. Obsah bilanční zprávy byl relativně otevřený a kritický. Zpráva se tak stala ilustrací dvaceti let hospodářské normalizace. Problémy a zaostávání, konstatované v podobné zprávě týmu O. Šika z roku 1968 se jen prohloubily. Potřeba ekonomické reformy se ukázala jako nezbytná. Nicméně Adamcova zpráva v hledání příčin neutěšeného stavu hospodářství neš-

26
la a ani nemohla jít k jádru problému: chyba je totiž v samotném systému direktivního plánování a řízení hospodářského života, bez připuštění jiných forem vlastnictví než socialistické. Věci ovšem dospěly tak daleko, že pokus o reformu bez přiznání této skutečnosti je předem odsouzen k fiasku.

Č e r v e n e c - s r p e n

V létě 1989 se objevilo provolání, zvané Několik vět. Toto provolání, které vzešlo z kruhů kolem Václava Havla, do několika dní po "zveřejnění" podepsalo více než 2000 lidí. V průběhu doby se stalo jakýmsi neoficiálním referendem, vyjadřujícím pravý stav mysli československé veřejnosti. Text provolání je uveden v dokumentní příloze. Do listopadové revoluce se pod Několik vět podepsalo téměř 37 000 lidí. Samozřejmě, následovala odezva v podobě štvavé kampaně ve všech sdělovacích prostředcích apod., ale tentokrát se zcela minula účinkem. Ten, kdo se nyní rozhodl k podpisu se už zastrašit nedal. Navíc jistý vliv na dění u nás měly převratné události v sousedním Německu, jehož režim se hroutil rychleji, než by kdokoli předpokládal. Dosud netečná část společnosti se dala do pohybu.

V souvislosti s tím došlo k zesílení nátlaku ze strany vlády. Konaly se další soudní procesy s politickým podtextem. Začátkem července byl souzen redaktor časopisu Vokno F. Stárek, v Českých Budějovicích byla odsouzena teprve osmnáctiletá Reneta Pánová za údajné pobuřování během prvo-
májových oslav. V srpnu byli v Bratislavě zatčeni a obžalováni J. Čarnogurský, M. Kusý, H. Ponická a V. Maňák. Provinili se podvracením republiky tím, že poskytovali

24

informace Svobodné Evropě a že vydávali nezávislé Bratislavské listy. Proces s nimi se shodou okolností kryl s událostmi kolem 17. listopadu a dostal tím téměř symbolický význam.

Pokud se týče oficiální scény našeho politického života:

1. července byla podepsána poměrně závažná dohoda o ochraně životního prostředí mezi předsedy vlád Československa, Polska, NDR. V zásadě šlo o ochranu exponovaných oblastí Slezska a Krušných hor, na jejichž umírání se stejnou měrou podílely všechny tři státy. Mluvílo se i o snaze zastavit znečištění Labě a dalších řek v oblasti.

17. července navštívil první muž v zemi - generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš - Západočeský kraj. Po prohlídce vybraných závodů promluvil v Červeném Hrádku k aktivu funkcionářů kraje, přičemž jeho projev a následná beseda vstoupily téměř do dějin. Kdosi přihlouplé výroky s. Jakeše nahrál a ty pak kolovaly na kazetách mezi lidmi jako výborný vtip. Ovšem v každém případě M. Jakeš sděloval shromážděným závažné skutečnosti, z nichž byl zcela zřejmý pocit, že stranické špičky jsou izolovány a neschopny navázat produktivní dialog se společností.

21. srpna uplynulo dvacet jedna let od zahájení sovětské okupace Československa. Byla to jen další nevyřešená otázka. Málokdo očekával její vysvětlení od vládnoucí garnitury, o to více se však čekalo na sovětské vyjádření k věci. Sovětské vedení volilo vcelku rozumný postoj: do celé věci se zatím nevměšovat a ponechat zcela na našich komunistech, jak lidem pozvání sovětských vojsk vysvětlí. Sovětský ministr

28

zahraničí posléze prohlásil, že sovětská strana bude respektovat Poučení z krizového vývoje, tedy hlavní normalizační dokument, pokud jej nepřehodnotí sami českoslovenští komunisté. K tomuto přehodnocení nedošlo a tak se na podzim roku 1989 zdálo, že sovětské vojska budou na našem území věčně.

Z á ř í

5. září 1989 byl předseda federální vlády Ladislav Adamec v Rumunsku na oficiální návštěvě. V této souvislosti citujme z dopisu rumunských disidentů N. Ceaučeskovi: "... ústava je de facto zrušena a neexistuje ani žádný platný právní systém." V dopise se dále mluví o rozvratu hospodářství, hrůzbě likvidace venkova "systemizací" vesnic, tedy vytvářením umělých aglomerací městského typu, o katastrofálním zásobování měst potravinami a energií. Přimínají prudký pokles mezinárodní prestiže Rumunska, o čemž svědčí rozhodnutí řady států uzavřít zde své konzuláty. P ř e d s t a v i t e l é e v r o p s k ý c h n e k o m u n i s t i c k ý c h z e m í s e s N. C e a u č e s c e m v ů b e c o d m í t a j í s t ý k a t. Autoři dopisu vyzvali adresáta, aby se naproddeně vzdal plánu systemizace vesnic, aby obnovil záruky občanských práv a učinil přítrž exportu potravin, "který ohrožuje samotnou biologickou existenci našeho národa".

7. září byly Federální vládou projednány návrhy čtyř zákonů, které by se měly stát základem "přestavby národního hospodářství" od 1.1. 1990. Šlo o zákon o odvodech do státního rozpočtu, o důchodové dani, o bankách a spořitelnách

29

a o zákon devizový. Ekonomická reforma však nemůže být úspěšná bez reformy politické. Vedoucí úloha strany ve společnosti se pochopitelně přemáší i do hospodářství, a proto třeba o hospodářské samostatnosti podniků nebo banky, nemůže být řeč.

13. září byla oživena událost z 30. března 1989, kdy dva mladiství ze Slovenska unesli do NSR maďarské letadlo. Po výměně nót na úrovni ministerstev zahraničních věcí odmítla německá vláda oba teroristy vydat čs. úřadům.

Ř í j e n

11. října se konalo 15. zasedání ÚV KSČ. Bylo zřejmé, že se schyluje k politické krizi. Někteří řečníci totiž vybočovali z oficiálního optimistického tónu a stabilizované situaci v zemi a o podpoře lidu politice strany.

" Socialistické země ve Vídni přistoupily na buržoazní pojetí lidských práv, imperialismus v Polsku, Maďarsku i jinde pracuje na pokojném přechodu k kapitalismu a v Sovětském svazu to vítají jako obnovu socialismu. Vezme-li se v úvahu, že se hnuli i Němci, je věc jasná: nepřítel je před branami, nápor nepřátel socialismu se teď obráží proti Československu a jsou tedy na místě včasné a důkladné opatření." /J. Šabata, Lidové noviny, listopad 1989/

Začalo se zde nesměle mluvit o přesunu reformy do politické oblasti, nicméně "změny nesmějí být ukvapené a musí být promyšlené". /L. Adamec/ Uvažování stranických špiček je však pomalejší než společenský vývoj, nakonec na brány socialismu nebušil Nepřítel, ale Občan.

19. října navštívil Československo Jásir Arafat, představitel Organizace pro osvobození Palestiny a president neexistujícího státu Palestina. Sdělovací prostředky se o účelu návštěvy nezmínily, ale bylo zcela zřejmé, že Československo podporuje podivné snahy Arafatovy. Aby nebyl konec stykům s osobami, jimž demokratický svět nebyl nakloněn: v říjnu navštívil ministerský předseda L. Adamec Irák, kde Československo našlo odbyt značné části své zbrojní produkce, a přátelsky pobesedoval i s tamním diktátorem Saddámem Husajnem.

28. října se konala na Václavském náměstí v Praze téměř čtyřicetitisícová demonstrace při příležitosti 71. výročí vzniku Československa. Její účastníci, tradičně obklíčení a bití policií, nejčastěji skandovali heslo o svobodných volbách.

Na přelomu září a října zažila Praha nezapomenutelnou událost. Po otevření maďarských hranic německým emigrantům zpřísnila naše vláda na žádost německé vlády opatření na slovensko - maďarské hranici. Důsledkem bylo, že němečtí uprchlíci se začali uchylovat na velvyslanectví Spolkové republiky a tam žádali o azyl. Po jednáních na úrovni ministrů zahraničních věcí na zasedání OSN v New Yorku, vyřešila situaci iniciativa H. D. Genschera. Ten 30. září oznámil uprchlíkům v zahradě velvyslanectví, že jsou pro ně připraveny zvláštní vlaky, které je dopraví do NSR, neboť bylo rozhodnuto jejich žádostem o azyl vyhovět. Odjelo 6 220 osob. To vyvolalo další vlnu emigrantů. Stovky nově příchozích se dobývaly do zahrady velvyslanectví, kde vznikl provizorní tábor. 2. října docházelo k drobným incidentům s Bezpečností, když lidé zabírali chodníky

31

před budovou velvyslanectví. 3. října uzavřela NDR hranice s Československem, aby zamezila dalším útekům. Současně vyslala vlaky k evakuaci posledních uprchlíků z Prahy do NSR. Vlaky nepřijely, protože koleje byly zablokovány dalšími stovkami lidí, kteří chtěli odjet do Prahy. Evakuace nakonec postupně proběhly mezi 4. - 5. říjnem. Odhady počtu uprchlíků kolísaly kolem čísla 13 000. Čs. vláda v této vypjaté situaci ukázala lepší tvář, neboť v celé věci zachovala jistou neutralitu. Bohužel selhaly pokusy o účinnou humanitární pomoc. Občané se k věci stavěli jednoznačně: Němcům fandili a snažili se jim alespoň minimálně pomoci potravinami, nápoji a léky. A tak po východních Němcích zůstaly v Praze stovky opuštěných Trabantů, které byly v neuvěřitelně krátké době vykradeny těmi druhými občany a pocit, že se konečně něco děje.

L i s t o p a d

12. listopadu byla v Římě svatořečena Anežka Česká. Do Říma se vydalo několik tisíc českých a slovenských poutníků. Po čtyřicetileté ignoraci a zatracování náboženského života byla k této události namířena i pozornost oficiálních sdělovacích prostředků a slavnostní mši svatořečení přenášela i televize.

13. listopadu byl na návštěvě v ČSSR předseda Židovského kongresu Edgar Bronfmann. Předal ministerskému předsedovi L. Adamcovi seznam válečných zločinců a požádal jej o zpřístupnění dosud tajných archivních fondů, aby bylo pátrání po dosud žijících zločincích úspěšnější.

17. listopadu se konal pietní akt studentů vysokých

32

škol k uctění památky Jana Opletala. Toto povolené shromáždění přerostlo v demonstraci, požadující politické reformy. Proti demonstrujícím zasáhly pořádkové síly, výsledkem bylo 592 zraněných. Následně vypukly masové demonstrace, nejdříve v Praze a v dalších dnech se rozšířily i do dalších měst. Byla zahájena stávka studentů a kulturních pracovníků. Jejich požadavky záhy podpořily politické strany, bylo zveřejněno tisíce podpůrných stanovisek různých organizací a továren. 19. listopadu bylo v Praze založeno Občanské fórum, otevřené sdružení všech občanů republiky, které v následujících dnech zveřejnilo své programové zásady. Vůbec první stranou, která zaujala jednoznačné stanovisko k podpoře studentů a herců, byla Československá strana socialistická. Její prohlášení k událostem 17. listopadu, v němž byl odsouzen zákrok bezpečnostních složek, vysloven požadavek jeho přešetření a vyjádřeno přání, aby se takové zákroky již nikdy neopakovaly. Svobodné slovo, stranický tisk ČSS, již v pondělí objektivně informovalo o pražských událostech a mělo tak podstatný vliv na prolomení informační bariéry na venkově. 20. listopadu bylo založeno hnutí Verjnosť proti násiliu, slovenská obdoba Občanského fóra. Politickou situací v zemi se zabývaly federální a národní vlády, přičemž schválily administrativní opatření k zavedení pořádku. Předsednictvo ÚV KSČ jejich stanovisko podpořilo.

Mezi 20. - 24. listopadem se v Praze na Václavském náměstí konala série demonstrací, které republika již dlouho nezažila. V té době se bouře přenesly do celé země. Na jedné z více než půlmilionových demonstrací prohlá-

sil Václav Havel: " Situace je v této chvíli otevřená, je před námi mnoho možností a máme jen dvě jistoty. První z nich je jistota, že není návratu k předchozímu totalitnímu způsobu vlády, který dovedl naši společnost na pokraj naprosté duchovní, mravní, politické a hospodářské krize. Naši druhou jistotou je, že chceme žít ve svobodném, demokratickém a prosperujícím Československu, které se musí vrátit do Evropy, a že se tohoto ideálu nikdy nevzdáme, byť by se v následujících dnech stalo cokoliv."

První setkání předsedy federální vlády a zástupců Občanského fóra se konalo 21. 11. Mezi 24. - 25. listopadem se konalo mimořádné zasedání ÚV KSČ, které konstatovalo, že společnost se ocitla v krizi a že další stupňování napětí ohrožuje socialismus. Bylo zvoleno nové vedení strany, generálním tajemníkem se stal K. Urbánek. Další události ukázaly, že situace se vedení státu už dávno vymkla z ruky.

25. 11. se také konala mimořádná schůze federální vlády. Bylo rozhodnutí doplnit vládu o zástupce jiných politických stran a nestraníky, zahájit prošetřování zásahu policie 17. 11., urychlit dopracování návrhů nové ústavy a doporučit prezidentu republiky propuštění některých politických vězňů. Trestní stíhání proti J. Čarnogurskému, M. Kusému, J. Rumlovi, P. Uhlovi, R. Zemanovi bylo zastaveno. Současně byli propuštěni I. Jirous, I. Polanský a F. Stárek.

Vůbec největší manifestace se v Praze konaly 25. - 26. 11., účastnilo se jich třičtvrtě milionu lidí a byly přenášeny televizí.

26. 11. došlo k prvním oficiálním jednáním "u kulatého stolu" mezi zástupci federální vlády a ÚV Národní fronty a zástupci Občanského fóra. Stranu první vedl L. Adamec,

druhou V. Havel. Téhož dne odvolalo mimořádné zasedání ÚV KSČ z funkcí M. Štěpána, M. Zavadila a J. Lenárta, jejichž znovuzvolení do "obrozeného" Ústředního výboru vyvolalo vlnu nesouhlasu.

V pondělí 27. listopadu se konala dvouhodinová generální stávka na podporu požadavků nyní již rozhodující většiny společnosti. Občanské fórum po úspěšné stávce navrhlo ukončit celostátní stávkové hnutí. Stávka studentů a stávky divadel však pokračovaly, neboť změny, které nastaly po 17. listopadu nebyly považovány za dostatečné.

Den po generální stávce bylo uspořádáno jednání mezi federální vládou, zástupci ústředního výboru Národní fronty a Občanským fórem. Bylo dohodnuto vytvoření koaliční vlády a zrušení těch článků Ústavy, které proklamovaly vedoucí úlohu strany ve státě.

Tyto články byly Federálním shromážděním zrušeny dne 29. 11. Současně byla zřízena parlamentní komise pro dohled nad vyšetřováním událostí 17. listopadu.

30. listopadu rozhodla federální vláda o odstranění zá-
tarasů na hranicích s Rakouskem. K témuž datu byla na čs.
vysokých školách zrušena výuka marxismu - leninismu.

P r o s i n e c

Rekonstruovaná federální vláda byla jmenována 3. pro-
since. Ministerským předsedou zůstal L. Adamec. Vláda měla
21 členů, z nich 16 bylo členy KSČ, po jednom členy strany
socialistické a strany lidové a tři nestraníci. Proti takové-
mu složení vlády lidé okamžitě protestovali. Demonstrace za

35

odstoupení vlády se konaly následující den. Občanským fórem zde byl vysloven požadavek uspořádat svobodné volby nejpozději v červenci 1990.

4. prosince se v Moskvě sešli představitelé Polska, Maďarska, Bulharska, NDR a Sovětského svazu, aby se vyjádřili k intervenci armád Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968. Intervenci označili za akt vměšování do vnitřních záležitostí našeho státu a odsoudili jej. K zásahu se vyjádřila i sovětská vláda. V oficiálním stanovisku konstatovala, že tehdejší vedení přijalo nevyvážený a neadekvátní postup zásahu do záležitostí spřátelené země.

5. prosince byla jmenována nová vláda České republiky ve složení 5 nestraníků, 8 členů KSČ a 4 z ČSS a ČSL. Téhož dne označil veřejně v televizi generální tajemník strany K. Urbánek za neplatný dokument Poučení z krizového vývoje a vyslovil se pro politickou rehabilitaci vyloučených a vyškrtnutých členů strany. Tímto prohlášením byla ukončena více než jednadvecet let trvající normalizace.

6. 12. byly odzbrojeny Lidové milice a jejich výzbroj předána do armádních skladů. Byl to první krok k ukončení existence ozbrojené složky strany

7. prosince podal demisi předseda federální vlády L. Adamec. Z KSČ byli vyloučeni M. Jakeš a M. Štěpán pro hrubé politické chyby. Později se oba označovali za pouhé obětní beránky. Na celostátní poradě předsedů odborových výborů byla vyslovena nedůvěra současnému vedení Ústřední rady odborů.

Nová jednání o rekonstrukci federální vlády a řešení politické krize v ČSSR vůbec mezi rozhodujícími představi-

36

teli politiky se konala 8. - 9. prosince.

Z těchto jednání vzešla tzv. vláda národního porozumění. Ministerským předsedou se stal M. Čalfa. Poprvé od roku 1948 měla tato vláda menšinové zastoupení členů KSČ, kterých bylo ve vládě 10, proti 7 nestraníkům, po 2 členům ČSS a dvěma lidovcům. 10. prosince podal demisi prezident republiky G. Husák. Na Václavském náměstí v Praze se téhož dne konala manifestace, Občanské fórum zde odvolalo generální stávku plánovanou na 11. 12., neboť jmenováním vlády národního porozumění pominuly důvody ke stávce. Studenti nadále udružují stávkovou pohotovost, až do splnění všech svých požadavků.

Po odstoupení G. Husáka vyvstala nutnost nových prezidentských voleb. Od počátku se mnozí vyslovovali pro kandidaturu V. Havla. Ostatní kandidáti, např. Č. Šišař nebo A. Dubček se svých kandidatur vzdávali v jeho prospěch.

20.-21. prosince proběhl mimořádný sjezd KSČ, předsedou strany byl zvolen L. Adamec. Bylo schváleno prohlášení k občanům ČSSR s omluvou za čtyřicet let devastace národa a byl zrušen dokument Poučení z krizového vývoje.

Bývalí členové strany byli vyzváni k návratu. Krize strany však pokračovala i po tomto sjezdu.

28. 12. schválilo Federální shromáždění změny zákona o volbě nových poslanců zákonodárných sborů. Byla provedena změna ústavního slibu presidenta.

29. prosince proběhly volby presidenta republiky. Zvolen byl Václav Havel.

prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977

Dne 15. 10. 1978 byl ve sbírce zákonů ČSSR /č. 120/
zveřejněn Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních
právech, které byly již dříve naší republikou podepsány v roce
1968, ratovány v Helsinkách v roce 1975 a vstoupily v sílu
v platnost dnem 23. 3. 1976. Od té doby mají naši občané
právo a náš stát povinnost se jimi řídit.

DOKUMENTY K I. KAPITOLE

Mezi civilizovanými lidmi, jako dříve, jsou důležité
civilizační hodnoty, které v dějinách zanechaly
zlatý vzhled pokrokových lidí, a jejich uznání má význam
pro lidskou rozvoj naší společnosti. Víme proto, že
ČSSR k těmto paktům přistoupila. Jejich zveřejnění má ale
a novou naléhavost připomínat některé základní občanské práva
plati v naší zemi zatím - bohužel - jenom na papíře.

Jedna iluzorní je například právo na svobodu projevu,
zaručené článkem 19 prvního paktu.

Desítky tisíc našich občanů je nuceno pracovat v
jejich oboru jenom proto, že zastávají názory odlišné od nunc-
rií oficiálních. Jsou přitom často objektem nejagresivnější
diskriminace a šikanování ze strany úřadů i společenských
organizací, zbaveni jakékoli možnosti se bránit, stávají se
prakticky obětmi apartheidu.

Statistická data našich občanů je zbavuje "svoboda od stra-
chu" /preambule prvního paktu/, protože jsou nuceni žít
v trvalém nebezpečí, že projeví - li své názory, strati prá-
covní a jiné příležitosti.

V zesporné a článku druhého paktu, zajišťující

Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977

Dne 13. 10. 1976 byl ve sbírce zákonů CSSR /č. 120/ zveřejněn Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které byly jménem naší republiky podepsány v roce 1968, stvrzeny v Helsinkách v roce 1975 a vstoupily u nás v platnost dnem 23. 3. 1976. Od té doby mají naši občané právo a náš stát povinnost se jimi řídit.

Svobody a práva, jež tyto pakty zaručují, jsou důležitými civilizačními hodnotami, k nimž v dějinách směřovalo úsilí mnoha pokrokových lidí, a jejichž uzákonění může významně pomoci humánnímu rozvoji naší společnosti. Vítáme proto, že CSSR k těmto paktům přistoupilo. Jejich zveřejnění nám ale s novou naléhavostí připomíná kolik základních občanských práv platí v naší zemi zatím - bohužel - jenom na papíře.

Zcela iluzorní je například právo na svobodu projevu, zaručené článkem 19 prvního paktu.

Desítkám tisíc našich občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jenom proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních. Jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanování ze strany úřadů i společenských organizací, zbavení jakékoli možnosti se bránit, stávají se prakticky obětí apartheidu.

Statisícům dalších občanů je zbavována 'svoboda od strachu' /preambule prvního paktu/, protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví - li své názory, ztratí pracovní a jiné příležitosti.

V rozporu s článkem třináct druhého paktu, zajišťujícím

právo na vzdělání, je nesčetným mladým lidem bráněno ve studiu jen pro jejich názory nebo dokonce pro názory jejich rodičů. Bezpočet občanů musí žít ve strachu, že kdyby se projeví v souladu se svým přesvědčením, mohli by být buď sami nebo jejich děti zbaveni práva na vzdělání.

Uplatnění práva 'vyhledávat, přijímat, rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, či prostřednictvím umění' / bod dvě, šlánek 19, prvního paktu/, je stíháno nejen mimosoudně, ale i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění / jak o tom svědčí mimo jiné právě probíhající procesy s mladými hudebníky/.

Svoboda veřejného projevu je potlačována centrálním řízením všech sdělovacích prostředků i publikačních a kulturních zařízení. Žádný politický, filosofický či vědecký názor nebo umělecký projev, jen trochu se vymykající úzkému rámci oficiální ideologie či estetiky nemůže být zveřejněn; je znemožněna veřejná kritika kritizovaných společenských jevů, je vyloučena možnost veřejné obrany proti nepravdivým a urážlivým nařčením oficiální propagandy/ zákonná ochrana proti útokům na čest a pověst, jednoznačně zaručovaná článkem 17 prvního paktu, v praxi neexistuje./, lživá obvinění nelze vyvrátit a marný je každý pokus dosáhnout nápravy nebo opravy soudní cestou; v oblasti duchovní a kulturní tvorby je vyloučena otevřená diskuse. Mnoho vědeckých a kulturních pracovníků i jiných občanů je diskriminováno jen proto, že před lety legálně zveřejňovali či otevřeně vyslovovali názory, které současná politická moc odsuzuje.

Svoboda náboženského vyznání, důrazně zajišťovaná článkem 18 prvního paktu, je systematicky omezována mocenskou svévolí; oklešťováním činností duchovních, nad nimiž trvale visí hrozba odepření nebo ztráty státního souhlasu s výkonem jejich funkce; existenčním i jiným postihem osob, které své náboženské vyznání slovem či skutkem projevují; potlačováním výuky náboženství apod.

Nástrojem omezení a často i úplného potlačení řady občanských práv je systém faktického podřízení všech institucí ve státě politickým direktivám aparátu vládnoucí strany a rozhodnutím mocensky vlivných jednotlivců. Ústava ČSSR a ostatní zákony a správní normy neupravují ani obsah, ani formu, ani tvorbu a aplikaci takových rozhodnutí: jsou převážně zákulisní, často jen ústní, občanům vesměs neznámá a jimi nekontrolovatelná; jejich původci nezodpovídají nikomu než sami sobě a své vlastní hierarchii, přitom však rozhodujícím způsobem ovlivňují činnost zákonodárných i výkonných orgánů státní správy, justice, odborových, zájmových i všech společenských organizací, jiných politických stran, podniků, závodů, úřadů, zařízení, přičemž jejich příkazy mají přednost i před zákonem.

Dostanou - li se organizace nebo občané při výkladu svých práv a povinností do rozporu s direktivou, nemohou se obrátit k nestranné instanci, protože žádná neexistuje, tím vším jsou vážně omezena práva vyplývající z článku 22 a 21 prvního paktu, práva sdružovat se a zákaz jakéhokoliv omezení jeho výkonu / i článku 25 / rovnost práva podílet se na vedení věcí veřejných / a článku 26 / vyloučení diskrimi-

nace před zákonem./

Tento stav také brání dělníkům a ostatním pracujícím zakládat bez jakéhokoliv omezení odborové a jiné organizace k ochraně svých hospodářských a sociálních zájmů a svobodně využívat práva na stávku / bod 1 článku 8 druhého paktu/.

Další občanská práva, včetně výslovného zákazu "svévolného zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence" / článek 17 prvního paktu /, jsou povážlivě narušována také tím, že ministerstvo vnitra nejrozumnějšími způsoby kontroluje život občanů, např. odposlechem telefonů a bytů, kontrolou pošty, osobním sledováním, domovními prohlídkami, budování sítě informátorů z řad obyvatelstva / získáváním často nepřipustnými hrozbami nebo naopak sliby /. Často přitom zasahuje do rozhodování zaměstnavatelů, inspirovuje diskriminační akce, úřadů a organizací, ovlivňuje justiční orgány a řídí propagandistické kampaně sdělovacích prostředků, Tato činnost není regulována zákony, je tajná a občan se proti ní nemůže nijak bránit.

V případě politicky motivovaného trestního stíhání porušují vyšetřovatelé a justiční orgány práva obviněných a jejich obhajoby, zaručované článkem 14 prvního paktu i čs. zákony. Ve věznicích se s takto odsouzenými lidmi zachází způsobem, který porušuje lidskou důstojnost vězňů, ohrožuje jejich zdraví a snaží se je morálně zlomit.

Obecně je porušován i bod 2 článku 12 prvního paktu, zaručující právo občanů svobodně opustit svou zemi, pod záminkou "ochrany národní bezpečnosti" / bod 3/, je toto právo vázáno na různé nepřipustné podmínky. Svévolně se postupuje i při udělování vstupních víz cizím státním příslušníkům,

z nichž nemohou navštívit ČSSR, například jen proto, že se pracovně či přátelsky stýkali s osobami u nás diskriminovanými.

Někteří občané - ať soukromně, na pracovišti či veřejně / což je prakticky možné jen v zahraničních sdělovacích prostředcích/ - na soustavné porušování lidských práv a demokratických svobod upozorňují a dožadují se v konkrétních případech nápravy; jejich hlasy však zůstávají většinou bez odezvy anebo se stávají předmětem vyšetřování.

Odpovědnost za dodržování občanských práv v zemi padá samozřejmě především na politickou státní moc. Ale nejen na ni. Každý nese svůj díl odpovědnosti za obecné poměry, a tedy i za dodržování uzákoněných paktů, které k tomu ostatně zavazují nejen vládu, ale i všechny občany.

Pocit této spoluodpovědnosti, víra ve smysl občanské angažovanosti a vůle k ní, i společenská potřeba, hledat její nový a účinnější výraz přivedl nás k myšlence vytvořit Chartu 77, jejíž vznik dnes veřejně oznamujeme.

Charta 77 je volné, neformální otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry a různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě. Těchto práv, které člověku přiznávají oba uzákoněné mezinárodní pakty, závěrečný pakt Helsinské konference, četné mezinárodní dokumenty proti válkám, násilí a sociálnímu a duchovnímu útisku, a které souhrnně vyjadřuje Všeobecná deklarace lidských práv OSN.

Charta 77 vyrůstá ze zázemí solidarity a přátelství lidí, kteří sdílejí starost o osud ideálů, s nimiž spojují svůj život a práci.

Charta 77 není organizací, nemá stanovy, stálé orgány a organizačně podmíněné členství. Patří k ní každý, kdo souhlasí s její myšlenkou, účastní se její práce a podporuje ji. Charta 77 není základnou opoziční politické činnosti. Chce sloužit k obecnému zájmu, jako mnohé podobné iniciativy v různých zemích na Západě a Východě.

Nechceme tedy vytyčovat vlastní program, politických či společenských reforem či změn, ale vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politickou a státní mocí, zejména tím, že budeme upozorňovat na různé konkrétní případy porušování lidských práv, připravovat jejich dokumentaci, navrhnout řešení, předkládat různé obecnější návrhy směřující k prohlubování těchto práv a jejich záruk, působit jako prostředník v případných konkrétních konfliktních situacích, které může bezpráví vyvolat, a pod...

Svým symbolickým jménem zdůrazňuje Charta 77, že vzniká na prahu roku, který byl vyhlášen rokem práv politických vězňů a v němž má bělehradská konference zkoimat plnění závazků z Helsinek. Jako signatáře tohoto prohlášení pověřujeme prof. dr. Jana Patočku Dr. hc., Václava Havla a prof. Jiřího Hájka úlohou mluvčích Charty 77. Tito mluvčí ji plnomocně zastupují jak před státními a jinými organizacemi, tak i před naší a světovou veřejností a svými podpisy zaručují autenticitu jejich dokumentů. V nás i v dalších občanech, kteří se připojují, budou mít své spolupracovníky, kteří se s nimi zúčastní potřebných jednání, ujmou se dílčích úkolů a budou s nimi sdílet veškerou zodpovědnost.

V Praze dne 1. 1. 1977

Petice kulturních pracovníků, která vznikla v souvislosti s událostmi pražského Palachova týdne.

16. ledna byl na Václavském náměstí zatčen Václav Havel a další účastníci pietního aktu za Jana Palacha. Nás, kteří Václava Havla známe jako vynikajícího dramatika a čestného člověka, znepokojuje a uráží, jak nepravdivě sdělovací prostředky o této události referují. Jako kulturní pracovníci jsme přesvědčeni, že existující společenské problémy nelze zastírat ani řešit ostouzením, zatýkáním a násilím. Žádáme proto, aby československé úřady přistoupily na dialog, jehož užitečnost samy zdůrazňují. Předpokladem takového dialogu je ovšem propuštění Václava Havla a všech neprávem zadržovaných a pravdivé informování veřejnosti.

Praha 26. ledna 1989 /následovaly podpisové archy/.

Iniciativa vědeckých pracovníků, vzniklá v souvislosti s lednovými událostmi v Praze

Vážený soudruhu předsedo vlády,

v poslední době, kdy v celém světě vzrůstá tolerance mezi skupinami lidí, ba i celými národy, odlišných názorů, jsme v Československu svědky projevů právě opačných. I nás, vědeckých pracovníků se hluboce dotkly události posledních týdnů a cítíme morální povinnost i potřebu vyjádřit se k nim.

Pod vlivem vývoje v Sovětském svazu se i u nás začalo hovořit o nutných změnách. Zprvu jen ekonomických, nyní také o demokratizaci společnosti. Bohužel, zcela nepřiměřený zásah bezpečnostních složek proti shromážděním k výročí smrti Jana Palacha v nás vzbuzuje obavy, že činy jsou v rozperu se slovy.

Podstatou naší práce je tvorba nových hodnot i materiálních a nedílnou součástí tohoto procesu je kritika. Jsme na ni zvyklí a chápeme ji jako důležitý nástroj zdokonalování jakéhokoliv díla. Domníváme se, že právě nedostatek možností vyjadřovat se veřejně k vedení naší společnosti a případně je kritizovat, je jednou z příčin ekonomické, sociální a politické krize, ve které se naše společnost nachází. Domníváme se, že vláda i další orgány státní moci by měly o nezávislou kritiku a veřejné posuzování své činnosti usilovat, vytvářet pro nevhodné podmínky a ne je násilím potlačovat.

Připojujeme se proto k výzvě československých kulturních pracovníků a žádáme Vás, abyste použil svého vlivu k propuštění všech občanů zadržovaných v souvislosti se shromážděním na Václavském náměstí a k zastavení jejich

trestního stíhání. Jsme toho názoru, že by orgány státní moci měly podporovat a umožňovat otevřený dialog všem občanům a uvážlivěji posuzovat oprávněnost jejich žádostí o povolení manifestací a veřejných shromáždění.

Důležitou podmínkou pro vytváření důvěry, o které jste mluvil ve svém inauguračním projevu, je způsob informování veřejnosti. Jeho jednostrannost a zkreslování, kterých jsme svědky v poslední době, ovzduší důvěry v žádném případě nevytváří. Chápeme, že proces přestavby a demokratizace československé společnosti nebude snadný. Doufáme však, že vyústí v demokracii, ve které bude prostor pro pluralitu názorů. Víme z vědecké práce, že i nekonformní názory mají svou cenu a někdy vedou k výsledkům velkého významu a užitečnosti.

Praha, únor 1989, následovaly podpisové archy.

Závěrečná řeč V. Havla 21. 2. 1989 / výňatky/

Paní soudkyně,

... domnívám se, že mi nebylo prokázáno ani podněcování, ani ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele. Považuji se tedy za nevinného a žádám, abych byl osvobozen.

Rád bych se ale závěrem vyjádřil k jednomu aspektu celého případu, o kterém dosud nebyla řeč. V obžalobě se říká, že jsem se snažil zastříit skutečný protistátní a protisocialistický charakter připravovaného shromáždění. Tímto tvrzením, které ostatně není a nemůže být něčím konkrétním doloženo, je mému jednání přisuzován politický cíl. To mne opravňuje k tomu, abych se zde i já zabýval politickou stránkou věci.

Především musím konstatovat, že slova "protisocialistický" a "protistátní" už dávno ztratila jakýkoliv sémantický smysl, protože se během svého mnohaletého a zcela svévolného používání stala jen hanlivou nálepkou pro všechny občany, kteří jsou mocí nepohodlní, a to zcela bez ohledu na jejich politické smýšlení. ... Dnes jsou těmito epitety označovány Charta 77 a další nezávislé iniciativy, samozřejmě opět jen proto, že je vládě jejich působení nepříjemné a že cítí potřebu je nějak diskvalifikovat. ...

Jaký je tedy skutečný politický smysl toho, co děláme? Charta 77 vznikla a působí jako neformální společenství, které se snaží sledovat, jak jsou v naší zemi respektována lidská práva a jak jsou dodržovány příslušné mezinárodní pakty, případně Ústava ČSSR. Dvanáct let Charta 77 upozorňuje státní orgány na vážné rozpory mezi přijatými závazky a společenskou praxí, dvanáct let poukazuje na různé nezdravé a krizové jevy, na porušování ústavních práv, na svévoli, nepořádky a

nekompetentnost. ... Dvanáct let nabízíme státní moci o těchto věcech dialog. Dvanáct let státní moc na naši iniciativu nereaguje a jen nás za ni zavírá a pronásleduje.

....

Nejednou jsem veřejně poukazoval na to, že míra respektu k nekonformním a kriticky smýšlejícím občanům je ukazatelem míry respektu k veřejnému mínění vůbec. Nejednou jsem už řekl, že trvalá neúcta k pokojným projevům veřejného mínění může nakonec vyvolat jen stále viditelnější a důramnější protesty společnosti. Nejednou jsem řekl, že nikomu nepomůže, bude-li vláda čekat na to, až začnou lidé demonstrovat a stávkovat, a že tomu všemu může snadno předejít věcným dialogem a dobrou vůlí slyšet i kritické hlasy.

....

V pondělí 16. ledna jsem setrval na Václavském náměstí přes hodinu hlavně proto, že jsem nevěřil svým vlastním očím. Stalo se totiž něco, co by mne bývalo ani ve snu nenapadlo. Zcela zbytečný zásah Bezpečnosti proti těm, kdo chtěli v tichosti a bez jakékoliv publicity položit květiny k soše, vytvořil okamžitě ze zcela nahodilých chodců protestující dav. Uvědomil jsem si najednou, jak hluboká asi musí být občanská nespokojenost, když se toto mohlo stát.... 16. ledna jsem pochopil, že situace je vážnější, než jsem si sám myslel.

Jako občan, kterému záleží na tom, aby naše země se rozvíjela v míru a pokoji, pevně věřím, že si státní moc z toho, co se stalo, vezme konečně poučení a zahájí důstojný dialog se všemi složkami společnosti a nikoho nebude z tohoto

dialogu vyřazovat tím, že ho bude označovat za antisocialistu.
Pevně věřím, že se státní moc přestane konečně chovat k nezávislým iniciativám jako ošklivá dívka, která rozbíjí zrcadlo v domnění, že je vinno jejím vzhledem.

se dost soufale vpirá věsu, co demokracii vytváří nebo
co jí raději připadá. Kritic a iniciativy občán, které
sazu neorganizovalo, odlišit jako nátlakové akce, odlišit
politické návrhy odusaje jako antisocialistické a nepřátelské.
pokojní lidové shromáždění rozhodá, do přípravy nových zákonů
nedovoluje veřejnosti mluvit.

Tyto věci však zároveň ukázaly, že občanská veřejnost
se už vymaňuje z letargie a že stále víc lidí, s odvahu
veřejně projeviti svou touhu po společenských změnách.

Pohyb ve společnosti se tak začíná stále povětlivěji
srážet s nehybností moci, roste společenská napětí a začíná
hrozit nebezpečí stavové krize.

Takovou krizi si nikdo z nás nepřaje.

Proto vyzýváme vedení naší země, aby pochopilo, že na-
dešel čas ke skutečné a důkladné systematické změně a že
tyto změny jsou možné a budou mít úspěch jen tehdy, bude-li
jím předcházet vcelkem svobodná a demokratická diskuse.
Prozra krokem k jakýkoliv symbolicky změně, novou ústavou
počinaje a ekonomickou reformou konče, musí být tedy
základní změna společenského klimatu v naší zemi, do kterého
se musí vrátit duch svobody, důvěry, tolerance a plurality.

Podle našeho názoru je k tomu třeba:

1. Aby byli chvilbitě propuštěni všichni političtí vězňové.
2. Aby přestala být státním svědomím chráněna cenzura.

Několik vět

První měsíce roku 1989 znovu a jasně ukázaly, že i když se současné československé vedení velmi často zaklíná slovy "přestavba" a "demokratizace", ve skutečnosti se dost zoufale vzpírá všemu, co demokracií vytváří nebo co ji vzdáleně připomíná. Petice a iniciativy občanů, které samo neorganizovalo, odmítá jako nátlakové akce, odlišné politické názory odsuzuje jako antisocialistické a nepřátelské, pokojná lidová shromáždění rozhání, do přípravy nových zákonů nedovoluje veřejnosti mluvit.

Tytéž měsíce však zároveň ukázaly, že občanská veřejnost se už vymaňuje z letargie a že stále víc lidí má odvalu veřejně projevit svou touhu po společenských změnách.

Pohyb ve společnosti se tak začíná stále povážlivěji srážet s nehybností moci, roste společenské napětí a začíná hrozit nebezpečí otevřené krize.

Takovou krizi si nikdo z nás nepřeje.

Proto vyzýváme vedení naší země, aby pochopilo, že na-
dešel čas ke skutečným a důkladným systémovým změnám a že
tyto změny jsou možné a budou mít úspěch jen tehdy, bude-li
jim předcházet vskutku svobodná a demokratická diskuze.
Prvním krokem k jakýmkoli smysluplným změnám, novou ústavou
počínaje a ekonomickou reformou konče, musí být tedy
zásadní změna společenského klimatu v naší zemi, do kterého
se musí vrátit duch svobody, důvěry, tolerance a plurality.

Podle našeho názoru je k tomu třeba:

1. Aby byli okamžitě propuštěni všichni političtí vězňové.
2. Aby přestala být omezována svoboda shromažďovací.

3. Aby přestaly být kriminalizovány a pronásledovány různé nezávislé iniciativy a začaly být konečně chápány i vládou jako to, čím v očích veřejnosti už dávno jsou, totiž jako přirozená součást veřejného života a legitimní výraz jeho různí otvárnosti. Zároveň by neměly být kladeny překážky vznikání nových občanských hnutí, včetně nezávislých odborů, svazů a spolků.
4. Aby byly sdělovací prostředky i veškerá kulturní činnost zbaveny všech forem politické manipulace a předběžné i následné skryté cenzury a otevřeny svobodné výměně názorů a aby byly legalizovány sdělovací prostředky, působící dosud nezávisle na oficiálních strukturách.
5. Aby byly respektovány oprávněné požadavky všech věřících občanů.
6. Aby byly všechny chystané a uskutečňované projekty, které mají natrvalo změnit životní prostředí v naší zemi a předurčit tak život budoucích generací, neodkladně předloženy k všestrannému posouzení odborníkům i veřejnosti.
7. Aby byla zahájena svobodná diskuse nejen o padesátých letech, ale i o Pražském jaru, invazi pěti států a následné normalizaci. Je smutné, že zatímco v některých zemích, jejichž armády tehdy do československého vývoje zasáhly, se dnes o tomto tématu začíná veřejně diskutovat, u nás je to stále ještě velké tabu, a to jen proto, aby nemuseli odstoupit ti lidé z politického a státního vedení, kteří jsou odpovědní za dvacetileté upadání všech oblastí společenského života u nás.

Každý, kdo souhlasí s tímto stanoviskem, může je podpořit svým podpisem .

Vládu vyzýváme, aby s ním nenaložila tak, jak je dosud

zvyklá s nepohodlnými názory nakládat. Zasadila by tím skutečnou ránu nadějím, jimiž jsme vedeni, totiž nadějím na skutečný společenský dialog jako jediné možné východisko ze slepé uličky, v níž se dnes Československo nalézá.

Stanislav Devátý, Václav Havel, Jiří Křížan, Saša Vondra
/jména uveřejněna s adresami a výzvou ke sbírání podpisů a jejich zasílání uvedeným signatářům/.

stejně v cestě proudu reform; ani on však nechtěl tušit, že přišel odejít a taková síla. ... Je třeba být to vypadalo, že se režim má rozhodnout pro vynášení výjimečného stavu. Když demonstrace na Václavské náměstí nabývaly na síle, požádal Jakub v televizi švédského pořádku. Milice doptaly rozkaz zaujmout pozice v hlavním městě. Policie obdržela rozkaz a televizi, zračila vysílala obavy, aby "bránili socialismu".

"Jakub stál před dilematem: buď vyhlásil výjimečný stav a rozšířil protestní hnutí milionů, nebo se podřídil vůli lidí a odstoupil. zvolil to druhé /.../ Ústřední výbor ho v jeho funkci rychle nahradil Karlem Urbánem, nepříliš známým organizátorem slyšným aparátníkem, o němž se soudí, že je o něco méně zatížen rigidními komunistickými dogmaty."

"Kroky pozice Jakubova vedení byla patrně uspišena vzhledem k Moskvě. /.../ "Zadivil se o cokoli, prohlásil jistě v ústí předsední diplomaty, "že Leonida Fečik Jakubovi, že se máš odjet."

Moskva: Novosti, 3. 12. 1989; Vitalij Jarščovskij, Deni
du, které stály v ústí.

Československý listopad ve světovém tisku

Newsweek 4. 12. 1989

"Bylo to jiné náměstí v jiném městě, ale skandované slovo bylo stejné: svoboda, svoboda. Minulý týden se v Praze převrhla další kostka domina východního bloku, zmítaného politickými otřesy. Sovětský vůdce Michail Gorbačov uvolnil hráz, stojící v cestě proudu reforem; ani on však nemohl tušit, že příval udeří s takovou silou."

"Po řadu dní to vypadalo, že se režim může rozhodnout pro vyhlášení výjimečného stavu. Když demonstrace na Václavském náměstí nabíraly na síle, pohrozil Jakeš v televizi zavedením pořádku. Milice dosptaly rozkaz zaujmout pozice v hlavním městě. Policie obsadila rozhlas a televizi, armáda vyzvala občany, aby 'bránili socialismus.'"

"Jakeš stál před dilematem: buď vyhlásí výjimečný stav a rozdrtí protestní hnutí silou, nebo se podřídí vůli lidu a odstoupí. Zvolil to druhé /.../ Ústřední výboř ho v jeho funkci rychle nahradil Karlem Urbánkem, nepřiliš známým osmačtyřicetiletým aparátníkem, o němž se soudí, že je o něco méně zatížen rigidními komunistickými dogmaty."

"Eroze pozic Jakešova vedení byla patrně uspíšena vzkazem z Moskvy. /.../ 'Vsadím se o cokoli,' prohlásil jistý v Praze působící zápaňní diplomat, 'že Lomakin řekl Jakešovi, že je načase odejít.'"

Moskovskuje novosti, 3. 12. 1989; Vitalij Jaroševskij, Deset dní, které otřásly Prahou.

" Československým komunistům je nyní úzko. Během tří dnů se uskutečnila tři mimořádná pléna Ústředního výboru strany. Vůdcové neformálního sdružení Občanské fórum, kteří zpočátku vyhlášovali trpělivost ve vztahu k jakémukoli názoru, nedávno nepustili na tribunu při manifestaci představitele městské stranické organizace. Ti chtěli mluvit pouze tři minuty. Češi a Slováci dnes začínají s rekonstrukcí domu. Ne obílit fasádu, ale vyměnit prachšpatnou střechu, shnilé překlady. Každý občan je povinen najít si své místo při této rekonstrukci."

Le Point 27. 11. 1989; Olivier Weber a Benoit Laporte.

" Praha se probouzí na podzim a všechny naděje vstupují do ulic. Každý večer vládou na Václavském náměstí manifestanti a žádají demokracii a svobodné volby a svobodu tisku... Z té kroniky toho šíleného týdne, který otrásl jedním z pilířů stalinismu ve střední Evropě, si historie vezme ponaučení, které vykladači Marxovi dosud nestrávili: revoluce propukají tam, kde je nečekáme."

Prohlášení Občanského fóra z 22. listopadu 1989

Zásadně nesouhlasíme se způsobem, jakým některé sdělovací prostředky, především čs. televize informují proti vůli naprosté většiny svých pracovníků o posledních masových vystoupeních občanů v Praze a v dalších městech republiky. Z požadavků, vyslovených Občanským fórem nebyl splněn ani jediný, přesto, že jim vyslovuje podporu stále více občanů Československa.

Proto opakovaně požadujeme:

1. Aby neprodleně odstoupili ze svých funkcí ti členové předsednictva ÚV KSČ, kteří jsou bezprostředně spojeni s přípravou intervence pěti států Varšavské smlouvy z roku 1968 a kteří jsou zodpovědni za mnohaletou devastaci všech oblastí společenského života, jakož i ti politici, kteří jsou bezprostředně odpovědni za stupňování napětí v posledním období a za sérii represivních zákroků proti pokojným shromážděním občanů, jež vyústily do tragického masakru ze dne 17. 11. v Praze.
2. Aby byla neprodleně ustavena parlamentní komise, která konkrétně zjistí viníky masakru ze dne 17. 11. a dalších zákroků proti shromážděným občanům v posledním období. V této komisi musí být zástupci Občanského fóra.
3. Aby byli neprodleně propuštěni všichni političtí vězňové svědomí, včetně těch, kteří byli zadrženi v souvislosti s posledními manifestacemi.
4. Aby byla neprodleně respektována svoboda tisku a informací, aby nebylo státní mocí bráněno šíření pravdivých informací

a zejména aby státní mocí nebyly vytvářeny informace zkresle-
né a nepravdivé, sloužící k manipulaci veřejného mínění, jak
je tomu v současných dnech a hodinách.

Jedině splnění těchto požadavků může otevřít i našim
národům cestu ke skutečně demokratickému společenskému
uspořádání.

Výstražná generální stávka v pondělí 27. 11. 1989 od
12. 00 do 14. 00 bude výrazem podpory těchto požadavků.

V Praze 22. 11. 1989, Občanské fórum

Toto prohlášení podporují stávkové výbory studentů a uměleckých
svazů.

Provolání Občanského fóra z 23. listopadu 1989

Československo se po dvaceti letech ocitlo opět na historické křižovatce díky lidovému hnutí, k němuž se rychle připojují všechny generace a vrstvy obyvatelstva i většiny dosud existujících organizací. Toto hnutí je hnutí obou našich národů. Jeho mluvčím sespontánně stalo Občanské fórum, které je dnes jediným faktickým představitelem lidové vůle. Jeho přirozenou součástí se stalo dobře organizované studentské hnutí, které svým protestním vystoupením dalo impuls k dramatickému společenskému pohybu u nás. V jeho rámci pracují všechny dosavadní nezávislé iniciativy, tvůrčí svazy v čele s divadelníky, kteří jako první se studenty solidarizovali, obrodné proudy stran Národní fronty, včetně mnoha bývalých i současných členů KSČ. Občanské fórum podpořila kardinálovými ústy katolická církev i další církve v Československu.

K Občanskému fóru se hlásí a může se hlásit kdokoli, kdo souhlasí s jeho požadavky. Občanské fórum je připraveno okamžitě zajistit dialog veřejnosti s dnešní mocí a disponuje kvalifikovanými silami za všech oblastí společenského života, schopnými vést svobodnou a věcnou diskusi o reálných sestách ke změně politických a hospodářských poměrů v naší zemi.

Situace je v této chvíli otevřená, je před námi mnoho možností a jen dvě jistoty. První z nich je jistota, že není návratu k předchozímu totalitnímu způsobu vlády, který dovedl naši zemi na pokraj naprosté duchovní, mravní a politické krize. Naší druhou jistotou je, že chceme žít ve svobodném, demokratickém a prosperujícím Československu, které se musí vrátit do Evropy, a že se tohoto ideálu nikdy nevzdáme, byť by se v následujících dnech dělo cokoli.

Občanské fórum vyzývá všechny občany Československa, aby jeho základní požadavky podpořili manifestační generální stávkou, vyhlášenou na pondělí 27. listopadu 1989 od 12 hodin. Na úspěchu této akce může záviset, zda se naše země vydá pokojným způsobem na cestu k demokratickému společenskému uspořádání nebo zda zvítězí osamělá skupina stalinistů, kteří chtějí za každou cenu udržet svou moc a své výsady, maskující je prázdnými hesly o přestavbě.

Vyzýváme vedení tohoto státu, aby si uvědomilo vážnost situace, zbavilo se zkompromitovaných osob a zabránilo všem případným pokusům o násilný převrat. Vyzýváme všechny členy vládnoucí strany, aby se připojili k občanské veřejnosti a respektovali její vůli.

Vyzýváme všechny příslušníky Lidových milicí, aby nevystupovali násilně proti svým soudruhům dělníkům a neplivli tím na všechny tradice dělnické solidarity.

Vyzýváme všechny příslušníky bezpečnosti, aby si uvědomili, že jsou především lidmi a občany této země a teprve potom podřízenými svých nadřazených.

Vyzýváme Československou lidovou armádu, aby stála na straně lidu, a v případě nutnosti poprvé vystoupila a jeho obranu.

Vyzýváme veřejnost i vlády všech zemí, aby si uvědomili, že naše vlast je odnepaměti místem, kde začínají i končívají evropské i světové konfrontace a že v naší zemi neběží jen o její osud, ale i o perspektivu celé Evropy. Žádáme proto, aby všemi způsoby podpořili lidové hnutí a Občanské fórum.

Jsme odpůrci násilí, nechceme mstu, chceme žít jako

důstojní a svobodní lidé, kteří mají právo mluvit do osudů své vlasti a kteří myslí i na osud budoucích generací.

Vyhlášená generální stávka na den 27. listopadu je politickou protestní stávkou a nasleduje jí jiné akce.

Aby stávkou byly spásnější materiálně a jiné akce, doporučujeme tento postup:

1. Stávka vyhláší a Místní stávkový výbor podniků, úřadů či jiné instituce.
2. Začátek generální stávky je jednotný: 27. listopadu ve 12,00 hodin.
3. Délka stávky bude určena stávkovými výbory podle povahy výroby v podnicích nebo povahy činnosti v institucích a úřadech. Nejdále však bude stávka trvat do 14. 00 hodin.
4. Začátek stávky bude oznámen vhodným způsobem stávkovými výbory.
5. Ve zdravotnictví, veřejné dopravě a službách, které zabezpečují nezbytné potřeby obcí, měst a podniků, doporučujeme vyhlásit generální stávku, podle podmínek před nepřerušovat, avšak vhodnými prostředky stávku projevít.
6. O přípravách, zahájení a průběhu stávky nechtě podnikové stávkové výbory informují stávkovací prostředky, velostátní koordináční stávkový výbor ČR.
7. V závodech, kde se nenastavil stávkový výbor, se mohou pracovníci připojit ke stávce způsobem, jaký zvolí.

Praha 22. listopadu 1989, Občanské fórum

Ke generální stávce

Vyhlášená generální stávka na den 27. listopadu je politickou protestní stávkou a nesleduje jiné cíle.

Aby stávkou nebyly způsobeny materiální a jiné škody, doporučujeme tento postup:

1. Stávku vyhlašuje a řídí stávkový výbor podniku, úřadu či jiné instituce.
2. Začátek generální stávky je jednotný: 27. listopadu ve 12.00 hodin.
3. Délka stávky bude určena stávkovým výborem podle povahy výroby v podnicích nebo povahy činnosti v institucích a úřadech. Nejdéle však bude stávka trvat do 14. 00 hodin.
4. Začátek stávky bude oznámen vhodným způsobem stávkovým výborem.
5. Ve zdravotnictví, veřejné dopravě a službách, které zabezpečují nezbytné potřeby obcí, měst a podniků, doporučujeme vyhlásit generální stávku, podle podmínek práci nepřerušovat, avšak vhodnými prostředky stávku projevit.
6. O přípravách, zahájení a průběhu stávky nechť podnikové stávkové výbory informují sdělovací prostředky, celostátní koordinační stávkový výbor OF.
7. V závodech, kde se neustavil stávkový výbor, se mohou pracovníci připojit ke stávce způsobem, jaký zvolí.

Praha 22. listopadu 1989, Občanské fórum

II. POLITICKÁ SITUACE VE MĚSTĚ

Stojaté vody veřejného života města byly rozvířeny teprve listopadovými událostmi. Většinu roku prožili obyvatelé Kolína tak jako léta předchozí: pod dohledem vševědoucího Okresního výboru Komunistické strany Československa někteří tiše nadávali na poměry, jiní mlčeli a většinou to byla jedno. Roky si byly vzájemně podobné, obzvláště, když se ukázalo, že řeči o "přestavbě" a "glasnosti" jsou zase jenom řeči, a že mocenský tlak naopak sílí. Nicméně v roce 1988 se objevily první známky společenského neklidu. Pražské demonstrace k 20. výročí vpádu sovětských vojsk do Československa strhly daleko větší množství lidí, než se kdokoli mohl nadát. Napětí sílilo, i když na venkov pronikalo díky informačnímu prázdnu jen málo svěžího vzduchu.

Nový rok 1989 zahájili mnozí občané města četbou úvodníku, který byl podepsán předsedou OV KSČ J. Říhpu a byl otištěn v okresních novinách Kupředu. Skutečnost, že společenské dění nelze ignorovat, se projevila i zde: "Naše národní a vlastenecké cítění bylo podpořeno 70. výročím vzniku naší samostatné republiky. V souvislosti s dvacátým výročím krizového vývoje se však ukázalo, že jsou i v naší společnosti i protisocialistické síly, které za pomoci ze zahraničí, se snaží pro své cíle využít každé příležitosti, kdy se našemu lidu nedaří." Zjevná neochota vládnoucí strany k jakémukoliv dialogu a později i strach z ohrožení mocenské pozice a do jisté míry i bezradnost v podobě různých rezolucí a svolání byly v okresním tisku zveřejněny během roku ještě několikrát. Jednak to bylo v souvislosti s různými výročími

38

a svátky / Vítězný únor, 1. máj/ nebo v souvislosti s aktivitou oponentů režimu /Palachův týden, Několik vět/. Tehdy byly v Kůpředu tištěny rezoluce a výzvy, jejichž obsah by se dal shrnout starým revolučním heslem "Republiku si rozvracet ne- necháme". Obsahovaly zcela jasné výhružky těm, kdo by se o to pokusili. Uveďme tyto příklady: dne 25. ledna vzešla ze zasedání předsednictva OV KSČ tato rezoluce, posléze zveřejněná v Kůpředu. Odsoudili zde "pokusy rozvratných sil, namířených proti naší společnosti", ocenili zásah Veřejné bezpečnosti v Praze a ve Všetatech při rozehnání demonstrací, které se konaly v souvislosti s 20. výročím úmrtí Jana Palacha. OV KSČ se ostatně domníval, že demonstrací a nezávislých iniciativ není třeba, "neboť Národní fronta poskytuje dostatečný prostor pro rozvinutí dialogu:" Ve vydání Kůpředu, které lidé četli bezprostředně po pražských událostech byla otištěna pod titulkem Slovo pracujících rezoluce provozovny Podniku služeb za Zásbuk, v níž byly "přísně odsouzeny události Palachova týdne". Revolučnost jistě příkladná. Takových dokladů loyality bychom našli nespočetně, stačí projít zápisy ze starnických schůzí z exponovanějších období, které se k událostem vyjadřovaly mnohdy jen preventivně, bez výslovného nařízení shora.

41. výročí Vítězného února, které se veřejně slavilo v budově Okresního výboru KSČ, bylo další příležitostí, jak dát najevo svou pevnost a odhodlanost: "My účastníci slavnostního shromáždění na počest 41. výročí Vítězného února... odsuzujeme činnost protisocialistických skupin, které usilují o rozvrat a narušení našeho zřízení. Účinnou politicko - organizátorskou a ideově - výchovnou práci

se přičiníme o to, aby v našem okrese protisocialistické síly nenacházely živnou půdu... Náročným stylem práce dáme najevo, že strana nemíní ustupovat." K provolání se přidali i účastníci Plenárního zasedání OV Svazarmu, kteří "rezolutně odsoudili" činnost nepřátelských sil, "které narušují a zpomalují proces přestavby". A tak dále a tak podobně.

Míra trpělivosti Okresního výboru KSČ ovšem byla navržena drzým provoláním Několik vět, které obsahovalo velice konkrétní politické požadavky a navíc aktivizovalo na československé poměry alarmující množství lidí, kteří provolání podepisovali, a to nejen v Praze. Dne 5. července se konalo zasedání OV KSČ, jehož účastníci "rozhodně odsoudili tuto výzvu chartistů" a sepsali dopis, který odeslali na Ústřední výbor strany a dali jej zveřejnit v Kupředu. Dopis přinášíme v dokumentní příloze této kapitoly. Mimochodem, obsah petice projednávali i svazáci v Tatře, samozřejmě ji odsoudili, ovšem "považují za žádoucí, kdyby některý z našich nejvyšších představitelů vystoupil ve sdělovacích prostředcích a kvalifikovaně vysvětlil a vyvrátil jednotlivé body výzvy srozumitelnou formou". Poslední požadavek dokládá fakt, že ve sdělovacích prostředcích byla vedena už tradiční kampaň proti výzvě, ale nikde nebyl příslušný dokument zveřejněn. A lid byl vyzván k podpoře "antichart", aniž by byl znal příčinu celého tažení. Nicméně lid zpracovaný propagandou stranická stanoviska podporoval a s neznámými texty nesouhlasil.

Podstatou činnosti komunistické strany samozřejmě neby-

lo řešení oněch mimořádných a vlastně nemyslitelných situací. Ná plní všech organizací strany od okresního výboru po místní a podnikové organizace byla každodenní úřadování, zasedání a schůze. Okresní výbor strany věděl o všem, počínaje národními výbory všech stupňů, přes průmysl a zemědělství, zdravotnictví a sociální záležitosti až po školství a kulturu a třeba i takové drobnosti, jako bylo zásobování Kolína mrazírenskými výrobky. Mechanismus řízení všech oblastí života byl jednoduchý: prostřednictvím jednotlivých stranických organizací v příslušném podniku, škole nebo úřadě strana prosazovala své záměry, vůli a moe. Pochopitelně u osob na důležitých vedoucích postech se členství ve straně předpokládalo, ředitele podniků a dalších institucí Okresní výbor strany přímo dosazoval. Nejinak tomu bylo i v případě přestavbových voleb podnikových ředitelů, kdy kandidáti byli nejdříve doporučení OV KSČ a teprve pak zvoleni zaměstnanci podniku. Kontakty s těmito pracovníky se děly cestami méně oficiálními a zjevnými, které na tomto místě těžko odhalíme, ale také veřejně. Tak například dne 15. května proběhl v Kulturním domě pracujících aktiv vedoucích stranických a hospodářských pracovníků. Jeho účelem bylo zhodnotit situaci v hospodářství na okrese a politickou situaci ve straně samé. Tu hodnotil vedoucí tajemník OV KSČ J. Říha kupodivu kladně, zejména byl potěšen klidným průběhem prvomájových oslav v Kolíně. Ovšem "nedořešené otázky přestavby, některé mezinárodní souvislosti, at už to byla vídeňská schůzka nebo vývoj v sousedních socialistických zemích, vedou k aktivizaci protisocialistických sil." P. Říha dále rozebíral potíže v hospodářství, k jádru věci se pochopitelně nedostal, tak jako tak vyzval přítomné aktivisty, "aby napřeli síly

49

na všech úsecích", přičemž měli skloubit "vyzrálou starších soudruhů s elánem mladých."

KSČ tedy vyvíjela intenzivní činnost na všechny strany, všechny ostatní nekomunistické a oficiální politické síly tvořily jen souhlasící sbor. Aby byla jejich činnost přehlednější a průhlednější, byly obě politické strany, totiž socialistická a lidová, spolu s zájmovými svazy a organizacemi, soustředěny v Národní frontě. Kupředu přinášelo čas od času zprávy Ze života organizací Národní fronty, kde se občané mohli přinejmenším ujistit o tom, že tyto strany stále ještě existují a vyvíjejí schůzovní činnost s občasnými konferencemi. Alespoň takto bezzubě se jejich činnost jevila v Kupředu.

Národní fronta byla subjektem s vlastním aparátem, existoval Okresní výbor Národní fronty, který sídlil v Kqlíně . Při příležitosti voleb, naposledy v roce 1986, byl vždy Národní frontou vypracován volební program. Na jeho vypracování se pod vedením KSČ podílely všechny oficiální politické a společenské organizace. Program byl posléze prosazován zvolenými poslanci v obvodech, kontrolován Městským národním výborem a OV KSČ.

Komunisté počítali s tím, že v období přestavby bude dán Národní frontě větší prostor pro politickou samostatnost. Dne 14. úněra 1989 se uskutečnilo plenární zasedání Okresního výboru Národní fronty a Městského výboru NF, spolu s představiteli OV KSČ, na němž se projednávaly právě otázky "aktivizace Národní fronty". KSČ viděla cestu k demokracii v tom, že za její vedoucí úlohy dojde k sebeuvědomění společnosti a ostatních politických sil tak, aby vůbec mohli uskuteč-

nit svou přestavbu. Citujme z projevu předsedy Okresního výboru Národní fronty M. Homoly: "Aktivizace je přijímána jednoznačně kladně, ale stále ještě u základních organizací přetrvávají jisté stereotypy a rozpaky, jako by se mělo čekat na další pokyny shora..." Ano, strana často poukazovala v oněch přestavbových letech na pasivitu lidí. Ve skutečnosti nešlo ani tak o pasivitu jako spíš nechuť podnikat cokoli ve prospěch státní moci. Nechuť to byla podvědomá, ale podstatně zkrátila život totalitnímu režimu. Euforické dny konce roku 1989 ukázaly skutečnou sílu společnosti. Zmapujme si proto znovu průběh událostí po 17. listopadu, tentokrát v Kolíně.

Počínaje pátkem 17. listopadu se československá společnost konečně dala do pohybu. Po událostech na Národní třídě prožila Praha dosti vzrušený víkend. Byla vyhlášena stávka vysokoškolských studentů a podpořena stávkou divadel, došlo k aktivizaci socialistické strany a založení Občanského fóra. První prohlášení, která odsuzovala páteční události a žádala jejich přešetření a potrestání viníků, předznamenala lavinu prohlášení v podobném duchu, která se scházela v Praze po celé následující týdny. Záhy následovaly i požadavky vysloveně politické. Jednak bylo požadováno odstranění nejvíce zkompromitovaných osob z vedení země, zrušení monopolu moci KSČ a vypsání svobodných voleb. Venkov však během víkendu poklidně spal. Oficiální sdělovací prostředky zpočátku celou záležitost zkreslovaly, mluvilo se o protisocialistických silách a oprávněném zá-

43

sahu pořádkových sil. Ovšem televizní vystoupení předsedy České vlády v neděli večer nenechalo nikoho na pochybách, že v děje cosi dosti významného. Ten, kdo neposlouchal přes víkend vysílání zahraničního rozhlasu, pochopil teprve v pondělí, že události dospěly k zásadnímu zlomu. Noviny, zejména list socialistické strany Svobodné slovo, totiž začaly psát pravdu. Televize, prostředek nejširšího vlivu, začala se skutečně objektivním zpravodajstvím teprve ve středu. I když by se mu dalo ledacos vytknout, mohli si soudní čtenáři a diváci učinit představu o tom, co se vlastně děje. Čas dospěl až ke generální stávce 27. listopadu, na jejímž ohromujícím úspěchu a ohlasu se podílel hlavně probuzený venkov. Nuže, sledujme nyní počátky revoluce v Kollíně.

Na samém začátku stáli [redacted] herci kolínského divadla. Již během víkendu se přidali k výzvě pražských studentů a divadel. Nicméně díky nejasným poměrům divadlo ještě o víkendu hrálo. Ostatně první diskuse s obyvateli města se konaly před divadlem, do budovy byli vpuštěni až po vyhlášení stávk~~y~~ kolínského divadla. [redacted]

Občanské fórum se v Kollíně ustavilo 20. listopadu. K dispozici mělo sekretariát socialistické strany v Plynárenské ulici, teprve později se přestěhovalo do kulturního domu. Ostatně socialistická strana byla jedním ze zakládajících subjektů kolínského Občanského fóra. / S. Čížík, P. Jungr, Z. Miller/. Služby na sekretariátu ČSS byly nepřetržité, nutné kontakty s Prahou byly prostředkovány telefonicky. Ale nejvíce pro informovanost venkova vykonali studenti, kteří v prvních dnech po 17. listopadu navštěvovali továrny a snažili se informovat dělníky, vozili tiskoviny, které byly vylepovány na kolínácká

44
nároží a výlohy. Tato činnost nebyla zcela jednoduchá: bylo jim často bráněno vstupovat do továren, případně mluvili jen s vybranými osobami a ne přímo s dělníky /Koramo/. Proti mnohým, kteří se snažili zveřejňovat různé letáky, případně jinak uvědomit obyvatele, často zakročila Veřejná bezpečnost. Jsou známy i případy výslechů.

Vlastní informační zdroj ovšem občané města neměli. Okresní noviny Kupředu byly zcela poplatné Okresnímu výboru strany. Byla tištěna i zvláštní vydání, ale všechna se zabývala výhradně postojem komunistů. Teprve po jednáních 5. prosince bylo Kupředu a vysílání okresní redakce Rozhlasu po drátě poskytnuto i opozičním silám, tedy Občanskému fóru.

Okresní výbor strany se situací ve městě a ve státě zabýval až po zasedání Ústředního výboru KSČ dne 24. 11. V sobotu a v neděli 25. - 26. listopadu se konala rozšířená zasedání předsednictva OV KSČ. O čem se jednalo napovídá titulky zvláštních vydání Kupředu, která o zasedáních informovala: "Dnes se rozhoduje o budoucnosti socialismu", "Komunisté chopte se iniciativy". Bylo zahájeno posledním zoufalé tažením, nakonec teď už šlo o samu podstatu moci. Mimořádná zasedání OV KSČ dospěla k těmto závěrům: usnesení ÚV KSČ nevystihuje názory členské základny na příčiny politické krize, kádrové změny ve vedení strany byly nedůsledné. Nepovažovali za správné, že výzva k dialogu pominula občanské iniciativy. Požadovali svolání mimořádného sjezdu strany s volbou nového Ústředního výboru, stávající sestavit prozatímní kooptací nezkompromitovaných osob. Strana byla ochotna k ústupkům, zejména v nižších složkách.

75

Bylo rozhodnuto, že komunisté přistoupí na dialog s nově vzniklými iniciativami i stávajícími politickými stranami. Mělo se tak stát v úterý 28. listopadu. K chystané generální stávce zaujalo rozšířené zasedání OV KSČ tento postoj: " Tam, kde se uskuteční stávky pracujících a studentů budou komunisté podporovat stanoviska vedoucí k urychlení politických a hospodářských změn."

Den generální stávky na podporu požadavků studentů a divadelníků, pondělí 27. listopadu, byl vlastně datem úplného probuzení československé veřejnosti, ne však definitivního vítězství opozice. Kolínské náměstí se toho dne zaplnilo několika tisíci demonstranty. Shromáždění bylo zahájeno zpěvem státní hymny. Bylo moderováno R. Pechanem, hercem kolínského divadla. Zástupce kolínského Občanského fóra přečetl shromážděným program OF. K datu generální stávky se k fóru přihlásilo přes 200 osob, v mnohých podnicích vznikly výbory Občanského fóra. Na shromáždění mluvili zástupci Tatry, Tesly, Obchodních tiskáren, Soji a studenti gymnázia. Všechny projevy byly přijaty se souhlasem. Mluvili i oficiální představitelé města a okresu, předseda Městského národního výboru J. Nymš, tajemník OV KSČ J. Zeman a předseda ONV V. Dvořáček.

Téhož dne se sešlo mimořádné zasedání předsednictva Okresního výboru svazu mládeže v Kolíně, aby se vyjádřilo k situaci v zemi. Událost spíše okrajová, nicméně citujme první bod z usnesení této schůzky: " OV SSM vyjádřilo nesouhlas s programovým prohlášením Občanského fóra, neboť jeho sedm bodů je shodných se závěry celostátní konference SSM

96

z 12. listopadu 1989. Zároveň poukazuje na to, že svazácká organizace je schopna své požadavky obhajovat a prosazovat sama a nechce, aby se jejími mluvčími stali někteří představitelé OF, jmenovitě Václav Malý, Václav Havel a Michael Kocáb, s jejichž názory se nztotožňuje." Jaký podivuhodný revoluční víchr musel prolétnout kanceláři OV SSM, když na druhý den tento bod usnesení změnili kolínští svázací takto: "OV SSM se plně ztotožňuje s programem OF, který se ve velké míře shoduje se závěry celostátní konference SSM... V souladu s tímto prohlášením se aparát OV SSM připojuje k programovému prohlášení OF předneseného v úterý 28. listopadu na společném jednání zástupců OF s organizacemi Národní fronty v Kolíně.

28. listopadu tedy došlo k prvnímu setkání mezi KSČ, Občanským fórem, politickými stranami a oběma národními výbory v Zámecké, Diskuse byla prý bohatá, šíře názorů značná, leč ke konkrétním závěrům se pro přemífu diskutujících nedospělo. Bylo proto dohodnuto svolat další schůzku, jíž by se účastnili jen vybraní zástupci všech stran.

28. listopadu se také konala porada předsedů závodních odborových organizací, a to v budově Okresní odborové rady. Mluvílo se hlavně o včerejší generální stávce. Dejme zaznít referenci předsedy ROH Státního statku Kolín: "... stávka u nás byla pouze symbolická..., neboť pracující statku uvádějí, že je potřeba pracovat, vždyť třeba mléko lidé potřebují každý den..." Ne všichni účastníci schůzky projevovali takové opatrnickví, například paní Štěpánková z Podniku služeb velmi razantně odsoudila politiku Ústřední rady odborů ap. Okresní odborová rada se rozhodla svolat

44

celookresní odborovou konferenci na 5. prosince. Toto plénum přijalo mj. i tento návrh: " ROH musí být samostatným hnutím, nezávislým na všech politických stranách, státních a hospodářských orgánech." K zásadnímu požadavku, totiž prosazení odborové plurality se zatím nedospělo, ani dospět nemohlo.

30. listopadu byl uvolněn z funkce vedoucí tajemník OV KSČ J. Říha a zvolen nový, totiž F. Ledvina.

5. prosince se konalo první jednání " u kulatého stolu" v Kolíně. Občanské fórum zastupoval J. Veselý, byl zde tajemník OV Národní fronty M. Homolka, oba předsedové národních výborů V. Dvořáček a J. Nymš, tajemník OV KSČ F. Ledvina a tajemnice Okresní odborové rady E. Caithamlová. J. Veselý především hned na začátku upozornil na to, že Občanskému fóru chybí jakákoli možnost presentovat své názory. Teprve po této schůzce bylo fóru umožněno používat okresní noviny a vysílání Rozhlasu po drátě, byť v omezeném rozsahu. Ostatně Kupředu přešlo do pravomocí Národní fronty, strana byla nucena se svého monopolu na tyto noviny vzdát. Už od 1. prosince využívalo fórum výkladní skřín zrušeného obchodu v Pražské ulici.

Účastníci schůzky se dále zabývali osobou Jana Fojtíka, poslance Federálního shromáždění za kolínský okres. Přední stranický ideolog byl účastníky schůzky pozván na veřejné shromáždění občanů města dne 6. prosince. Shromáždění se pochopitelně nezúčastnil, byť v dobách příznivějších do Kolína rád zavítal. Byl proto vyzván otevřeným dopisem voličů, aby se vzdal svého mandátu ve Federálním shromáždění.

Z této schůzky také vzešel požadavek informovat oby-

48

vatela města pravdivě o stavu životního prostředí. Veřejnost byla poté pravidelně zpravována o kvalitě pitné vody a dále byla ve vývěsce na náněstí zveřejněna postupně studie o celkovém stavu životního prostředí, včetně dopadu jeho devastace na zdravotní stav obyvatelstva.

Zástupci Občanského fóra dále navrhli úplné zrušení Lidových milicí v podnicích a odpolitizování podniků a institucí, vzhledem k tomu, že článek Ústavy o vedoucí úloze komunistické strany byl již zrušen. Všichni ostatní tento požadavek podpořili, ve věci Lidových milicí se vedoucí tajemník OV KSČ hodlal poradit na vyšších místech. Na schůzce bylo dále dohodnuto, že funkce předsedy Okresního výboru Národní fronty bude obsazována cirkulací zástupců jednotlivých politických stran, již 12. prosince se předsedkyní OV NF stala funkcionářka socialistické strany p. Ludmila Drožová.

Jednání u kulatého stolu v Kolíně bylo pochopitelně poznamenáno i aktuálními událostmi. K tomuto datu spadá jmenování federální vlády s převahou komunistů, které vyvolalo další vlnu demonstrací a demisi předsedy vlády L. Adamce. Vedlo až ke jmenování vlády národního porozumění dne 10. prosince, po němž se situace v zemi poněkud zklidnila. Během jednání v Kolíně byl také vysloven nesouhlas se složením vlády, jmenované 3. 12. a byl vysloven požadavek abdikace presidenta republiky G. Husáka, neboť byl jedním z tvůrců posrpnového normalizačního režimu.

Mluvílo se i o přípravách na svobodné volby, přičemž vůbec prvním krokem mělo být zveřejnění jmen dosavadních poslanců Městského a okresního národního výboru. S návrhem na odstoupení představitelů města OF zatím nepřišlo.

6. prosince se konalo již výše zmíněné shromáždění obyvatel města na náměstí. Občané byli informováni o závěrech jednání u kulatého stolu v Kolíně a byl jim přečten dopis, který vyzýval k odstoupení Jana Fojtíka z Federálního shromáždění. Shromáždění kvitovali výzvu souhlasným potleskem.

Téhož dne proběhlo mimořádné plenární zasedání Městského národního výboru, které provedlo tajné hlasování o důvěře radě MěstNV. Většinou hlasů byla radě vyslovena důvěra. K tomu byl pod titulkem Kolín věří komunistům otištěn v Kupředu dopis čtenáře tohoto znění: "Dokázali to poslanci MěstNV na mimořádném plenárním zasedání... Vyslovili důvěru všem členům rady MěstNV Kolín, převážně členům KSČ." Dopis vyvolal nesouhlas, byl však posledním výkřikem tonoucím. Ostatně i přes vyslovenou důvěru byl v radě samotné podán návrh na reorganizaci ve prospěch paritního složení, jak je popsáno na jiném místě kroniky. Plénum schválilo nové složení rady 16. ledna následujícího roku.

Listopadová revoluce probudila z letargie stávající politické strany, vedle otevřené iniciativy zvané Občanské fórum vyvolala vznik nových stran a hnutí mimo Občanské fórum. Asi nejagilnější ze starých režimních stran byla Československá strana socialistická. Její předsedkyní byla paní Ludmila Drožová. ČSS stála na začátku kolínského Občanského fóra, jak jsme popsali výše. Mimochodem na opětovém umístění sochy T. G. Masaryka měla zásluhu právě socialistická strana. Obrovský politický kapitál, včetně markantního rozšíření členské základny, však strana nedokázala následujícího roku využít. Méně výraznou úlohu sehrála Československá strana lidová. Počátkem prosince byl na plenární schůzi kolínské

odbočky strany, kde byl schválen akční program. ČSL v období před svobodnými volbami byla součástí Občanského fóra, podobně jako strana socialistická.

20. prosince se konala ustavující schůze Československé sociálně demokratické strany v Kolíně. Tato strana obnovila činnost již 27. listopadu 1989. Jedním ze zakladatelů kolínské odbočky byl p. R. Holát, prvním předsedou Dr. K. Vízner, tajemníkem P. Pobřísko. Na veřejnost se strana uvedla poněkud patetickou výzvou v Kupředu dne 14. prosince.

Na ustavující schůzi bylo přítomno 10 osob, teprve později se počet členstva rozhojnil. Vedle obecných programových zásad, proklamujících demokracii a sociální spravedlnost, přišla kolínská sociální demokracie sezeela konkrétními požadavky: chce se zasadit o nápravu poměrů v kolínském Domově důchodců, přišli s návrhem pojmenovat nový most Mostem T. G. Masaryka apod.

V polovině prosince zahájila činnost také odbočka Strany zelených, jejím předsedou byl ing. Barták. Výraznější činnost však strana nevyvíjela, neboť se vysilovala neustálými spory o to, kdo si může činit nárok na její vedení.

Druhá polovina prosince proběhla již klidněji, zejména ve znamení příprav na volbu nového presidenta republiky. Vzhledem ke složení Federálního shromáždění se uvažovalo i o volbě plebiscitem. Citujme k tomu dopis pedagogů kolínského gymnázia: " Při dosavadním složení Federálního shromáždění je otázka volby presidenta problémem, který může vyvolat další napětí. Protože složení parlamentu neodpovídá reálnému rozložení politických sil a navíc v jeho složení de facto pokračuje vedoucí úloha KSČ, dáváme návrh, aby byl

51

president výjimečně zvolen lidovým hlasováním. Jako kandidáta reprezentujícího zájmy so největší části národa a záruku svobodných voleb doporučujeme Václava Havla. Po svobodných volbách nechť o hlavě státu rozhodne Federální shromáždění. "

29. prosince byl Václav Havel zvolen prezidentem republiky. Volilo jej Federální shromáždění, nicméně poslanci vyjádřili skutečnou vůli voličů, bez ohledu na vlastní přesvědčení. Rok 1989 skončil a s ním i socialismus v Československu.

Legia Chastalid planirneho zasedani...
Komunisticki strany odmanjici vyvaz...

S rozkošenim jame si predstavili...
"chartistu" a jejich chyb...
demokracii, lidstvu...
socializmu.

Obrazně používají termíny...
jako např. v oblasti...
socializmu, odmanjici...

DOKUMENTY KE II. KAPITOLE

Čištěji vyjádřit...
svých politických...
socializmu.

Právě...
o tom...
Vladava...
podpis...
1965...
Tato byla...
složení...
rozvoj.

Vývaz...
provoz...
jednak...
složení...
socializmu...
rozvoj.

Dopis účastníků plenárního zasedání OV KSČ Ústřednímu výboru komunistické strany odsuzující výzvu "Několik vět".

S rozhořčením jsme si přečetli výzvu, jejímiž autory jsou "chartisté" a jejich chlebovárci. Obecnými slovy o svobodě a demokracii, lidských právech a dialogu se snaží zmanipulovat část naší společnosti, zejména mladou generaci, proti socialismu.

Obratně používají termínů naší Ústavy i textů z mezinárodních úmluv, jako např. z následné schůzky ve Vídni a z jednání stranických a státních orgánů. Nejde jim vůbec o zlepšení socialismu, odstranění chyb a nedostatků, které se nahromadily. Chtějí využít určité nespokojenosti občanů s nedostatky ke svým politickým cílům, kterým je rozklad socialismu.

Promyšleně k tomu využívají mezer v našem právním řádu, svědčí o tom mimo jiné i sebejisté počínání signatářů Charty '77, zvláště Václava Havla. To, že je označen s plnou adresou jako sběratel podpisů považujeme za pohrdání státní mocí až jejím zesměšněním. Obsah "Několik vět" příliš silně připomíná 2000 slov z roku 1968. Naše společnost prošla i krizovými obdobími. Tato byla objektivně zhodnocena, uzavřena a ze zkušeností z těchto období čerpáme pro náš další rozvoj.

Výzva "Několik vět" je rozvratná. Demagogicky využívá procesu přestavby a jejímu pravému smyslu, to je vytváření podmínek pro dynamický rozvoj socialismu, dává jiný výklad, založený na totální negaci. Naše pojetí je marxistické. Je to dialektická negace založená na rozvinutí všeho pozitivního, čeho jsme dosud dosáhli, odmítnutí toho, co se noosvědčilo, na uplatnění nových prvků v ekonomice i v politickém systému.

Neexistuje demokracie jako taková, je vždy třídní. Budeme ji rozvíjet v zájmu pracujících lidí, ať jsou jakéhokoliv přesvědčení. Základem je poctivá práce a ne mítinkový kriticismus. Jen činorodá práce je zdrojem společenského bohatství. To umožní realizovat základní opatření v tvorbě a ochraně životního prostředí, v dalším rozvoji životní úrovně našich lidí.

Tak chápe Okresní výbor KSČ současné potřeby společnosti a vyjadřuje otevřený protest proti výzvě "Několik vět". Nepřipustíme, aby na našem okrese našli její autoři prostor k nezákonné nepřátelské činnosti.

Ujišťujeme ÚV KSČ, že členové a kandidáti Okresního výboru KSČ využijí v období před výročními členskými schůzemi, konferencemi a 18. sjezdem naší strany k tomu, aby aktivizovali všechny komunisty a kandidáty naší okresní organizace tak, aby byli příkladem uskutečňování přestavby na svých pracovištích, aby odstraňovali rychleji nedostatky ve výrobě a zásobování a zlepšovali chod celé naší společnosti.

Účastníci zasedání OV KSČ

Kolín, 5. července 1989

Stanovisko shromáždění OF Tesly Kolín k současné situaci,

Kolín 5. 12. 1989

1. Podporujeme požadavek Občanského fóra a sdružení Veřejnost proti násilí na urychlenou rekonstrukci federální vlády

2. Podporujeme předsedu federální vlády v jednání o stažení cizích vojsk z našeho území a žádáme bezodkladné a úplné stažení vojsk Varšavské smlouvy z našeho území bez jakých - koliv podmínek.

3. Žádáme o zveřejnění jmen všech osob, které se podílely na přípravě a uskutečnění obsazení ČSSR vojsky Varšavské smlouvy v r. 1968 a žádáme tyto osobám aby se vzdaly všech funkcí ve veřejném i politickém životě.

Přípravný výbor OF, Tesla Kolín

Požadavky Občanského fóra Tesly Kolín vůči vedení podniku

1. V souladu se změnou Ústavy Československé socialistické republiky, schválené Federálním shromážděním ze dne 29. 11. 1989, usilujem o změnu zásad kádrové práce podle následujících principů:

a/ vedoucí místa na všech úrovních obsazovat pouze podle morálních a odborných kritérií. Při obsazování vyšších funkcí provádět výběr konkursním řízením.

b/ Ve všech dotaznicích a osobních materiálech zaměstnanců zrušit vyplňování rubrik o členství v politických stranách a společenských organizacích a též údaje o sociálním původu.

c/ Respektovat zásadu, že každý pracovník musí být seznámen s obsahem všech materiálů o něm vedených.

d/ navrhuje vedení podniku vytvořit společné komise s OF, které z kádrových materiálů odstraní všechny posudky a materiály, které se netýkají odborné a pracovní činnosti, přičemž tyto materiály budou předány osobám, kterých se týkají.

2. Na základě změny Ústavy žádáme vedení podniku o předložení přesných údajů o financování organizace KSČ a jednotky LM.

Cílem OF je, aby jedinými organizacemi, které pracují v podniku byly odborová organizace, která bude skutečným obhájcem zájmu pracujících a organizace ČSVTS jako organizace podporující technický rozvoj podniku.

3. Na základě změny Ústavy požaduje OF přepracování volebních a jednacíh řádů Shromáždění delegátů a Rady pracujících. OF požaduje přepracování pravidel pro odvolávání zástupců v Radě pracujících a Shromáždění delegátů.

Kolín 5. 12. 1989 Přípravný výbor OF Tesla-

1. Obě strany konstatují, že je nezbytné usilovat k odpolitizování podnikových činností včetně provádění těchto procesů ve všech ústeckých a organizáčních úrovních, kádrové práce včetně překonání monopolů. Za cílový stav je považována obecní stranaí partnerství veškeré podniky podle s odstavcem organizací a orgánů samosprávy, bez přítomnosti politických stran v podniku.

2. Za tyto účely bylo rozhodnuto ustavit následující pracovní skupiny k posouzení těchto oblastí:

- návrhy na racionalizaci řídicích a organizačních struktur s ohledem na odněk některých činností politického charakteru / např. kádrová práce, socialistická práce sp. / a cílem zjednodušit administrativu a posílit účinnost pracovníků pro tyto činnosti.
- návrhy na přehodnocení oprávnění pracovníků TNP a tím, aby byly vyloučeny části příjmů, které vyjadřují stupeň politického angažovanosti.
- skupina, na níž se budou obracet pracovníci, kteří se cítí poškozeni ve svých právech a občasných povinnostech v roce 1970

Společné stanovisko OF Frigera Kolín a vedení podniku

Na základě jednání zástupců Občanského fóra a vedení podniku byly přijaty následující závěry jako reakce na probíhající politicko společenské změny ve státě s cílem stabilizovat politickou i hospodářskou situaci státního podniku Frigera Kolín.

1. Obě strany konstatují, že je nezbytné směřovat k odpolitizování podnikových činností včetně promítnutí tohoto principu do všech řídicích a organizačních norem, kádrové práce včetně překonaných nomenklatur. Za cílový stav je považován oběma stranami partnerství vedení podniku pouze s odborovou organizací a orgánem samosprávy, bez přítomnosti politických stran v podniku.

2. Za tímto účelem bylo dohodnuto ustavit následující pracovní skupiny k posouzení těchto oblastí:

- Návrhy na racionalizaci řídicích a organizačních struktur s ohledem na zánik některých činností politického charakteru / např. Kádrová práce, socialistická soutěž ap./ s cílem zjednodušit administrativu a posoudit účelnost pracovníků pro tyto činnosti.
- Návrhy na přezkoumání oprávněnosti zařazení THP s tím, aby byly vyloučeny části příjmů, dosud vyjadřující stupeň politické angažovanosti.
- Skupina, na niž se budou obracet pracovníci, kteří se cítí poškozeni ve svých právech z období prověrek v roce 1970

s cílem odstranit křivdy, způsobené v tomto období.
Pracovní skupiny se budou sestávat za zástupců hospodářského vedení, OF a ROH.

3. S ohledem na ukončování činnosti jednotky LM na závodě bylo dohodnuto materiál z majetku podniku předat do užívání podniku dle účelnosti a uvolněný prostor LM využít přednostně pro zlepšení sociálních podmínek pracujících.

4. Činnost současných samosprávných orgánů podniku /RPK a Shromáždění delegátů/ se předpokládá ukončit v návaznosti na novelizaci zákona o státním podniku na přelomu 1. a 2. čtvrtletí 1990 s tím, že garantem nových voleb bude odborová organizace.

5. Obě strany považují za správné, aby písemné kádrové materiály THP byly předány osobně těmto pracovníkům .

6. Bylo vzato na vědomí, že realizace zpracovaných návrhů mzdového vývoje v roce 1990 bude pozastavena do vyjasnění nových ekonomických pravidel a projednána s novými orgány ROH.

7. K otázce technického delegáta v Moskvě bylo konstatováno, že přesto, že tento pracovník není placen z prostředků s.p. Frigera a je zaměstnancem PZO Merkuria, bude vyzván radou pracovního kolektivu v druhé polovině r. 1990 k seznámení rady s výsledky své činnosti v SSSR.

8. Postup odpolitizování života v podniku bude projednáván na společných schůzkách zástupců vedení podniku, OF, KSČ, SSM a ROH.

Ředitel podniku informoval zástupce OF v tom smyslu, že nová situace vytváří pozitivní předpoklady pro objektivní řízení organizace bez zásahu jakékoliv politické strany.

Při řízení podniku nebude ředitelem brán ohled na příslušnost jednotlivých pracovníků k politickým stranám a skupinám, jediným a nejvyšším zájmem je dosažení trvalé prosperity v nových podmínkách ekonomické reformy.

V tomto směru vyjádřili zástupci OF řediteli podniku plnou podporu.

Kolín, prosinec 1989

MUDr. Miroslav Kubíček CSc.,

ředitel OÚVZ

MUDr. Václav Čestmír

Občanské fórum OÚVZ

MUDr. Miroslava Jirků

úřadní vyhledání

MUDr. Eva Hoffmannová CSc.

ředitelka OÚVZ

Občanské fórum Okresního ústavu národního zdraví v Kolíně
radě Okresního národního výboru.

Věc: Žádost o přidělení nebytových prostor v objektu bý-
valého OV KSČ

V souladu s předchozími jednáními na úrovni vedení
OÚNZ, OF a CÚV ROH žádáme o přidělení stávající budovy
Okresního výboru komunistické strany pro potřeby zdravotnictví.

Současně žádáme o pomoc a podporu při umožnění prohlídky
objektu pracovníky OÚNZ tak, aby mohlo být navrženo opti-
mální využití při minimálních úpravách.

Tento požadavek zdůvodňujeme všeobecně známou skutečností,
že řada zdravotnických pracovišť pracuje v provizorních a ha-
varijních podmínkách. Současný postup výstavby OÚNZ neský-
tá reálné možnosti alespoň částečného řešení současného stavu
dříve než za pět let.

MUDr. Miroslav Kubíček CSc.

ředitel OÚNZ

MUDr. Václav Smetana

Občanské fórum OÚNZ

MUDr. Miloslava Jírků

Okresní hygienik

MUDr. Eva Hoffmannová CSc.

předsedkyně CÚV ROH OÚNZ

12

III. OKRESNÍ NÁRODNÍ VÝBOR MĚSTSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR

Rok 1989 byl posledním rokem, kdy celoročně fungoval správní model představovaný národními výbory. Tento systém se vyvíjel od roku 1945 až do podoby 80. let, posledním závažným zákonem o národních výborech, totiž zákonem o střediskových obcích, byl vydán v roce 1982. Správa praktikovaná národními výbory se ustálila na třech stupních, tedy krajský, okresní a místní, resp. městský národní výbor. Národní výbory měly být samosprávnými orgány, nakonec každé čtyři roky probíhaly volby poslanců do všech jejich stupňů. Ovšem samosprávných prvků v činnosti výborů mnoho nebylo. Staly se spíše pouhými vykonavateli státní a pochopitelně stranické vůle. Od krajského národního výboru po národní výbor v nejmenší vesnici, byly všechny závislé na financích přidělovaných centrem, z této skutečnosti plynuly i další vztahy. Ve všech záležitostech, počínaje stavbou bytů, přes služby, obchod, školství a kulturu, ochranu životního prostředí až po kuriozity, jako byl třeba zákaz konání schůzí v pracovní době, vycházel prvotní podnět vždy od vlády, dále byl rozpracován radou krajského národního výboru, postoupen okresnímu NV, který udílel příslušné pokyny národním výborům ve své kompetenci. Jejich činnost také kontroloval a zprávy o tom podával výše.

Kolínský Městský národní výbor sídlil na stejném náměstí jako jeho první nadřazená instituce, Okresní národní výbor. V této kronice musíme zmínit alespoň činnost rady ONV, neboť měla pro fungování MěstNV rozhodující význam.

1. Okresní národní výbor v roce 1989

Obory činnosti Okresního národního výboru v Kolíně lze rozdělit do těchto oblastí: téměř na všech svých pravidelných zasedáních se rada ONV zabývala výstavbou bytů, modernizací bytového fondu a dalšími stavbami, prováděnými v "Akci Z" a konečně údržbou silnic. Na druhém místě zájmu stály služby, stav zásobování trhu a snaha o rozvoj cestovního ruchu. Situací ve zdravotnictví se zabývalo i jedno plénum ONV, v souvislosti s tím bylo jednáno i o stavu životního prostředí. Rada ONV byla zpravována i o stavu škol a vůbec sociálních záležitostech. To vše pochopitelně v měřítku okresu, nicméně i záležitosti města Kolína, zejména výstavba bytů, zde bývaly projednávány.

Představenstvo Okresního národního výboru tvořili členové komunistické strany. V roce 1989 to byli předseda V. Dvořáček, místopředsedové T. Sojka, M. Šíma a F. Beneš a tajemnice H. Hynková. Své straně byli odpovědni, ostatně čas od času "skládali účty" ze své činnosti předsednictvu Okresního výboru KSČ / např. 4. 10. 1989 v budově OV KSČ/ . Finance byly Okresnímu národnímu výboru přidělovány prostřednictvím Středočeského krajského národního výboru.

a/ s t a v e b n i c t v í a v ý s t a v b a b y t ů

Odbor výstavby ONV byl centrem, které zadávalo, sledovalo a koordinovalo výstavbu v celém okrese a v městě Kolíně, přičemž udělovalo pokyny podřízeným národním výborům.

Stav výstavby ve městě, sledovaný ONV byl v roce 1989 následující: v oblasti dopravních staveb byla rozhodující

54

rekonstrukce silnice I. třídy č. 38 a přeložka silnice II. třídy č. 328 s přemostěním Labe. První stavba byla součástí čtyřproudového průtahu městem, jehož oprávněnost byla již tehdy napadána, především proto, že průtah by zhoršil stav znečištění ovzduší ve městě. V r. 1989 byly na průtahu otevřeny křižovatky od Jednoty k ulici Žižkově a od Modrého bodu po křižovatku na výpadovce směrem na Poděbrady a Prahu. II. etapa průtahu, mezi křižovatkou u Modrého bodu po ulici Žižkovu, zatím zahájena nebyla, neboť v květnu byla vládou pozastavena výstavba větších investičních celků, aby se snížila značná rozestavenost v zemi.

Přeložka silnice č. II/ 328 s přemostěním Labe, byla souborem pěti samostatných staveb, z nichž čtvrtá, totiž Zálabské předmostí, byla dokončena v listopadu 1989. Stavba druhá, vlastní nový most, pokračovala pracemi na spodní stavbě a výstavbou pilířů. Na městském předmostí / První stavba/ byly prováděny zemní práce a přeložky inženýrských sítí. Most stavěly Stavby silnic a železnic Hradec Králové.

Pokud se týče výstavby bytů; v roce 1989 byly dokončeny téměř všechny paneláky na Zálabí, nájemníci se začali stěhovat do bloků 3, 4, 6, 7 a 8, bloky 1 a 2 byly kolaudovány, blok 5 byl před dokončením. Počítalo se s novým obchodním domem na Zálabí, jeho stavba však zahájena nebyla. Mimoto začala výstavba třetího kolínského sídliště U Jána. Vůbec první stavbou byla škola se 24 třídami, kterou stavěl kolínský Agrostav. V roce 1989 byla škola smontována, začaly se stavět vnitřní příčky a provádět instalační práce. Současně byla zahájena výstavba 168 bytů, jejich stavitelem

55

byl Průmstav Kolín.

Na Náměstí Republiky byla zahájena stavba nového obchodního domu. S obchodní činností souvisela výstavba Tržnice v Mnichvicích, která se původně začala stavět jako součást "Akce Z". Dokončení Tržnice vážlo, v r. 1989 garancí nad ní převzala TJ Jiskra a listopadu 1989 ji předala kolaudací.

Rada ONV se poměrně často zabývala postupem rekonstrukce památkových domů v centru města. V r. 1989 začala oprava fasády radnice. Opravy domů na západní straně náměstí se vlekly již několik let, na jejich dokončení ovšem chyběly síly a na zahájení dalších nutných rekonstrukcí i peníze.

Následuje přehled těch jednání rady ONV, která se zabývala záležitostmi výstavby.

12. 1. rada jednala o modernizaci bytového fondu, zejména bilancí prací, provedených v minulém roce. Bylo konstatováno, že množství postavených bytů neodpovídá plánovanému počtu, neboť z předpokládaných 140 bytů /do r. 1990/ jich bylo předáno k užívání 58. Tato skutečnost byla omlouvána nedostatečnou kapacitou Okresního stavebního podniku a značnou šíří jeho zakázek.
19. 1. byla v radě projednávána rekonstrukce Požární zbrojnice v Kolíně.
31. 1. se konal kontrolní den předsedy ONV k činnosti stavebních podniků, které stavěly byty, byl zjištěn značný počet závazků třeba Průmstavu Kolín. Ten své zakázky nestačil plnit a tím docházelo ke zpoždování dokončení staveb.
2. 3. byla na pořadu jednání rady ONV zpráva o bytové situaci a o úrovni státní správy bytového fondu. Bylo konstatováno, že k datu jednání bylo v Kolíně evidováno 639 nevyřízených žádostí o byt. Jistým východiškem ze situace by mě-

52

lo být sdružování financí mezi bytovým podnikem a jednotlivými průmyslovými a zemědělskými podniky za účelem výstavby a rekonstrukce bytů. Podniky by je pak dostaly k dispozici pro své zaměstnance. Toto zasedání rady dále jednalo o centralizaci a modernizaci systému vytápění. Současně byli schváleni kandidáti na funkce ředitelů Okresního bytového podniku a Okresního stavebního podniku.

16. 3. Toto zasedání rady ONV se zabývalo rozvájem okresní a městské silniční sítě a opravami mostů. V této souvislosti bylo zveřejněno, že průtah Kolínem dosud stál 24,8 milionů korun a stavba nového mostu 19 milionů korun. V r. 1989 se předpokládaly náklady ve výši 36 milionů korun. Dále byl projednán a schválen okresní plán "Akcí Z" na rok 1989, tyto stavby jsou vyjmenovány na jiném místě kroniky. Postupem prací na "Akcích Z" se zabývalo i plenární zasedání ONV dne 26. 4.

27. 4. byl radě předložen plán první etapy regenerace městské památkové regenerace do r. 1995

21. 8. - 5. 9. byl v Kulturním domě pracujících vystavován Návrh územního plánu města Kolína, který vypracoval mezi lety 1985 - 1989 Odbor výstavby a územního plánování ONV. Rada ONV vystavený plán shlédla dne 31. 8. Téhož dne schválila stanovisko ke konceptu řešení územního plánu Kolín - Polepská II.

28. 9. byla radě přednesena zpráva o uplatnění řídicího systému Vardis u výměňkových stanic, který propojuje stanice počítačem. Mimoto byla rada ONV informována o postupu

výstavby a modernizace bytů, bylo konstatováno, že především vážne rychlost dokončování svépomocí stavěných bytů. Byl projednán přehled finančních potřeb na opravy starých bytů, potřebné peníze bude ONV požadovat na krajském národním výboru. O značných potížích se svépomocné bytové výstavbě jednalo téhož dne i plenární zasedání ONV.

26. 10. podal radě ONV zprávu o činnosti Okresního stavebního podniku jeho ředitel ing. Jan Novotný.

b/ o b c h o d, s l u ž b y, c e s t o v n í r u c h

12. 1. byla v radě rozebírána úroveň služeb Středočeských pekárů a cukráren v Kolíně. Radě byly poskytnuty informace o havarijním stavu kolínské pekárny. Její kapacita byla překračována o více než 50%. Po demolici provozovny v Ovčárecké ulici se v Kolíně vůbec přestalo péci jemné pečivo a bylo dováženo z Kutné Hory a z Kladna. V radě se poprvé začalo uvažovat o stavbě nové pekárny. Situací v zásobování pečivem se nadále měl zabývat místopředseda ONV F. Beneš, jako člen koordináční komise pro zásobování. Další jednání o pekárnách proběhla v radě 14. 9.

19. 1. byla hodnocena úroveň služeb, které obyvatelstvu poskytovalo ČSAD Kolín. Byla hodnocena kvalita nákladní dopravy, jednalo se o zřízení dalších výpomocných linek městské hromadné dopravy.

2. 2. byla na zasedání rady ONV přednesena zpráva o plnění koncepce rozvoje služeb na okrese Kolín do r. 1990. Byla zhodnocena činnost Okresního podniku služeb, který se měl stát od 1. 7. státním podnikem. Mimoto bylo

18

uvedeno, že do počátku roku 1989 bylo vydáno 392 povolení osobám, které provozovaly služby soukromně.

16. 3. rada vyslechla zprávu o zásobovací situaci v okrese a ve městě Kolíně, zásobovacími potížemi se dále zabývala např. 13. dubna.

27. 4. se hovořilo v radě ONV o možnostech oživení cestovního ruchu, byl předložen plán, který počítal s rozvojem této oblasti do roku 2000. Turistickou sezonou 1989 - 1990 se rada zabývala dne 6. července.

21. 6. rada vyslechla a projednala Konceptci rozvoje veřejně prospěšných služeb v okrese Kolín do r. 1995. Dále vyslechla zprávu o situaci na vnitřním trhu. Jednání se účastnili zástupci obchodních organizací.

6. 7. byla přednesena zpráva o výsledku činnosti soukromníků, kteří poskytovali služby na základě povolení národního výboru. K 26. říjnu 1989 takto poskytovalo v okrese služby 560 osob.

c/ Životní prostředí,

13. 4. byla rada ONV informována o stavu půdního fondu v okrese a o jeho využití v předešlém roce. Současně byla projednávána zpřísněná opatření, která by měla zamezit další devastaci půdy. Na témže zasedání se mluvilo i o dalším velkém problému města Kolína, totiž o likvidaci domovního odpadu. Při neexistenci spalovny se odpady skládaly na volně přístupných skládkách. Rada ONV byla informována o kapacitních možnostech vinické skládky, začalo se uvažovat o založení skládky nové.

17. 8. rada v^yslechla zprávu o stavu péče o lesy a vodní toky a ochraně ovzduší.

28. 9. byla přednesena zpráva o plnění Ekoprogramu na okrese Kolín, zejména se hovořilo o výstavbě čističek odpadních vod. Ekoprogram předpokládal, že do r. 2005 by na okrese mělo být čištěno 42% splašků. Výstavba čističky v Kolíně ovšem v nejbližší době zahájena nebude.

d/ obyvatelstvo

Součástí téměř každého zasedání rady ONV byly zprávy a jednání o sociálních, zdravotních a dalších záležitostech obyvatelstva okresu. Rada také měla vědomost o nejružnějších žádostech a stížnostech, adresovaných Okresnímu národnímu výboru. Z této rozsáhlé agendy vybíráme následující:

V březnu 1989 se rada ONV zabývala záležitostmi romského obyvatelstva. V Kólině bylo v r. 1988 evidováno 535 Romů. Rada jednala o jejich bytové situaci, o doházce dětí do školy, snaze najít dospělým Romům zaměstnání, případně o pomoci sociálních odborů národních výborů potřebným obstaráváním šatstva a potravin. Ocitujme z usnesení rady k této věci, neboť do jisté míry odráží hlavní cíl romské politiky, totiž asimilaci tohoto obyvatelstva: "Prosazování účinného vlivu na myšlení a jednání cikánských obyvatel je značně obtížné. Snahou příslušných odborů NV, hospodářských a společenských organizací je tuto otázku řešit a přispět k adaptaci cikánského obyvatelstva a k jeho začlenění do běžného života."

V květnu se rada zabývala záležitostmi péče o mládež s tělesnými, smyslovými a duševními vadami. Z výnosu regresních náhrad ONV bylo uvolněno 20 tisíc korun na rekondici pro

60
těžce tělesně postižené.

Prosincové plénum Okresního národního výboru bylo svým způsobem historické. Veřejnost žila událostmi, které nastaly po 17. listopadu. V této atmosféře předseda ONV referoval na plenárním zasedání o činnosti výboru od počátku volebního období, tedy od roku 1986. Požadavky doby se v jeho referátu odrazily. Především ujistil občany, že budou pravdivě a pravidelně informováni o stavu ovzduší a pitné vody v Kolíně.

Prohlásil, že ONV znovu prověří průběh a vhodnost některých velkých staveb, zejména se jednalo o pokračování ve výstavbě průtahu. Plénum informoval i o závěrech z prvních jednání s Občanským fórem. Konečně plénum rozhodlo tajným hlasováním o rozšíření rady ONV o dalších 15 osob, které nebyly vázány členstvím v KSČ. Závažné personální změny ovšem Okresní národní výbor teprve očekávaly.

2. M ě s t s k ý n á r o d n í v ý b o r v r o c e 1 9 8 9

Připomeňme nejdříve organizační schéma Městského národního výboru. Tvořilo jej plénum, rada a výkonný aparát. Plénum, které se scházelo jednou do měsíce, bylo tvořeno poslanci za jednotlivé městské volební obvody. Mělo kontrolovat a schvalovat činnost rady. Rada sama měla výkonné pravomoci v různých oblastech života města, počínaje výstavbou a konče zásobováním. Činnost rady byla jen v malé míře určována požadavky poslanců nebo obyvatel města, v daleko větším měřítku se tu uplatňovala nadřazenost Okresního národního výboru. Ostatně na něm byl Městský národní výbor fi-

nančně závislý. Aparát MěstNV byl tvořen stabilními odbory / Odbor vnitřní, školství a kultury, sociální, výstavby a územního plánování, finanční a Výbor lidové kontroly ap./ a příležitostnými komisemi, které byly sestavovány zpravidla ze členů rady a vedoucího příslušného odboru. Náplň činnosti rady byla pololetně plánována, v prosinci předchozího roku na 1. pololetí, v červnu roku běžného na 2. pololetí.

Plán práce rady schvalovalo nejbližší plenární zasedání.

Podobně se vypracovával i hrubý plán činnosti pléna.

Pokud se týče personálního obsazení rady, závažnější změny proběhly až koncem roku, po listopadivých událostech. Ještě 25. 11. rada zasedala ve starém složení na mimořádné schůzi a jednala o politické situaci v zemi a o patrném politickém probuzení města. Téhož dne večer bylo svoláno mimořádné plenární zasedání, nicméně situace byla zatím nejasná, obrat nastal až po generální stávce 27. listopadu. 6. prosince další mimořádné plenární zasedání hlasovalo o důvěře radě MěstNV, většinou hlasů jí byla důvěra vyslovena. Záhy však byl v radě samé podán návrh na reorganizaci ve prospěch paritního složení, stalo se tak 18. prosince. Až do svobodných voleb v radě zasedaly tyto nové osoby: ing. Jiřina Vavroňová /bezpartijní/, která byla předsedkyní a dále členové Josef Markytán /strana lidová/, Ewa Svobodová /strana socialistická/, Zdeňka Nováková /komunistická strana, ing. Zdeňka Havlíčková / Občanské fórum/. Další mimořádné plenární zasedání, které se mělo zabývat personálními změnami bylo svoláno na 16. ledna. Předseda Městského národního výboru rezignoval 2. ledna 1990.

Jak již bylo řečeno, činnost Městského národního výboru závisela na finančních prostředcích, přidělovaných Okresním národním výborem. Je tedy na místě popsat rozpočtovou bilanci MěstNV v roce 1989. Návrh rozpočtu na rok 1989 byl radě předložen 14. února. Byl vypracován na základě informativních údajů a směrných čísel z finančního odboru Okresního národního výboru. V době předložení návrhu nebyla vlastní rozpočtová skladba zcela upravena, neboť odvětvové odbory MěstNV nárokovaly u příslušných odborů ~~ONV~~ zvýšení výdajů Městského národního výboru o 12 936 000 korun, což nebyla přijato. Rada konstatovala, že tím zdaleka nebudou pokryty potřeby města. Nicméně rozpočet byl nakonec plenárním zasedáním dne 20. února přijat.

Bilance rozpočtu za rok 1989, předložená radě 27. března 1990 byla následující: příjmy činily 60 069 638, 02 korun, což představovalo 111, 8% rozpočtu. Výdaje dosáhly částky 59 502 777, 01 korun, to bylo 110, 8% rozpočtu. Přebytek činil 556 851, 01 korun. Vlastní rozpočtové příjmy byly stanoveny na 31 029 000 korun, byly splněny na 108 %. K překročení rozpočtových výdajů došlo v oborech dopravy, školství, kultura, vnitřní správa, místní hospodářství, stavebnictví, Akce Z, všeobecná pokladní správa. Účelové dotace v oblasti sociálního zabezpečení nebyly vyčerpány, byly odvedena zpět Okresnímu národnímu výboru. Nevyčerpány zůstaly rozpočtové výdaje v oblasti vodní hospodářství, zdravotnictví a sociální zabezpečení. R. 1989 bylo dosaženo doplňkových příjmů ve výši 2 457 736, 63 korun. Dále do financování činnosti MěstNV, hlavně stavebních prací v Akci Z, bylo zapojeno 7 077 754 korun sdružených prostředků. Uvedně např. plynofikaci Sendražic a Zálabského předmostí, kde byly spojeny prostředky MěstNV a

Korama, dále rekonstrukci požární zbrojnice, při níž došlo ke sloučení financí MěstNV a Svazu požární ochrany.

Pokud se týče stavu příjmů a výdajů organizací řízených Městským národním výborem: T e c h n i c k é s l u ž b y splnily příjmy na 104, 9%. rozpočet výdajů překročily v kapitole doprava o 128 198 korun. V kapitole místní hospodářství rozpočet nedočerpaly o 179 719 korun. M ě s t s k é k u l t u r n í s t ř e d i s k o mělo vyšší výdaje než příjmy, k úhradě schodku bylo užito rezervního fondu. M ě s t s k á s p r á v a k i n skončila rok s nepatrným přebytkem tržeb. D r o b n é p r o v o z o v n y tržily za provozované služby 3 910 000 korun při nákladech 3 307 000 korun, skončily tedy se ziskem 603 000 korun.

Čerpání finančních prostředků bylo radou kontrolováno, finanční odbor MěstNV jí předkládal čtvrtletní a pololetní výkažy stavu rozpočtu.

- a/ spolupráce MěstNV s poslanci
- a občanskými výbory
- dohled MěstNV na plnění vlebního programu a celoměstského závazku

Rada MěstNV byla průběžně informována o činnosti poslanců a jednotlivých občanských výborů. Konaly se pravidelné pracovní porady s předsedy občanských výborů a s poslanci, zejména před plenárními zasedáními MěstNV: Dne 3. dubna se uskutečnila celoměstská konference občanských výborů a poslanců.

Z iniciativy rady MěstNV a předsednictva OV NF se konaly jarní a podzimní směny, jejichž účelem bylo uklidit kolem domů a na veřejných prostranstvích za dobrovolného přispění obyvatel.

64.

Zpráva o plnění volebního programu Národní fronty za léta 1986 - 1989 byla radě MěstNV přednesena 28. března 1989. Zasedání bylo přítomno předsednictvo Městského výboru Národní fronty. Ve zprávě bylo uvedeno, že vůbec nebyly splněny tyto body volebního programu: protipovodňové úpravy Hlubkého potoka a Haltýře v Sendražicích, dále svépomocná výstavba v městských prolukách, nový dům s pečovatelskou službou, parkoviště Štítary, nové garáže v Radovesnicích, úprava vozovek s prašným povrchem tamtéž, oprava fasády radovesnického zámku. Vedoucím příslušných odborů bylo uloženo, aby tyto úkoly zajistili. Rada poté doporučila plenárnímu zasedání, aby některé body z volebního programu vůbec vyřadilo, zmiňme zejména rekonstrukci čp. 1 v Pražské ulici a opravu domů a otevření podloubí na západní straně náměstí. Dále bylo rozhodnuto odložit termín plynofikace Radovesnic až na konec r. 1990, odložit rekonstrukci dětského zdravotního střediska na Zálábí a sportoviště OSP na Kmochově ostrově. Plenární zasedání tyto úpravy schválilo, podobně i rada ONV. Zasedání rady MěstNV 21. 11. doporučilo plénu vyjmout z volebního programu další akce, zejména nový dům s pečovatelskou službou, opravu kostela v Zibořlavech a rekonstrukci školního hřiště pro 1. a 7. základní školu.

Celoměstský závazek v sobě zahrnoval drobnější opravy a úpravy ve městě, které nebyly spučástí jiného dlouhodobého plánu stavebních akcí. Celoměstský závazek na r. 1989 byl radou přijat 14. února, byl rozšířen i o nedokončené práce z předchozího roku. Kontrola plnění

celměstského závazku proběhla 28. srpna.

b/ stavebnictví, bytová výstavba,
rekonstrukce starých bytů, re-
generace městské památkové re-
zervace

Rozhodujícím momentem pro zahájení větších stavebních celků v r, 1989 bylo nařízení vlády ČSSR o dočasném zastavení zahajování velkých stavebních celků s platností od 15. května 1989 do konce roku. Rada MěstNV rozpracovala toto nařízení v září, když uložila odboru výstavby a územního plánování, aby takové stavby pozastavil. Ovšem rada MěstNV ve skutečnosti dohlížela jen na stavby realizované v Akci Z. V roce 1989 byly rozestavěny, případně zahájeny tyto stavby: závodní jídelna v Tatře, dostavba požární zbrojnice, sociální zařízení v Borkách, II. etapa ozvučení města, ubytovací zařízení, úprava sklepních prostor radnice, tržnice, přestavba Domu pionýrů a hřiště u 1. základní školy. Vzhledem k velkému zdržení byla nejsledovanější stavbou tržnice, jejímž garantem se stala TJ Jiskra a dovedla stavbu ke kolaudaci v listopadu. O všech Akcích Z byla rada průběžně informována, jak ukazuje následující přehled.

- 14. 3., 11. 4., 27. 4. informace o postupu prací na tržnici
- 30. 6. bilance všech Akcí Z
- 26. 9. kolaudace plynovodní sítě v Kolíně II a další postup výstavby v Akci Z
- 21. 11. byl radě předložen plán stavebních akcí v roce 1990

Rada byla také zpravována o stavebních celcích, jejichž výstavba nebyla v její přímé kompetenci, ovšem života města

se podstatnou měrou dotýkaly. Dne 7. 8. jí byla předložena zpráva o postupu výstavby průtahu Kolínem a přemostění Labe ap.

Městský národní výbor byl posledním správním článkem, na který byla přenášena výkonná pravomoc ve věcech bytové politiky. Jednalo se o výstavbu nových bytů, rekonstrukci starších a v neposlední řadě provádění prověrek bytového fondu, proto, aby byly zachyceny volné byty a jimi uspokojeni nesčetní žadatelé. Nedostatek bytů se řešil výstavbou stále rozsáhlejších panelákových sídlišť, bydlení v jejich domech však zdaleka neodpovídalo požadavkům skutečně kulturního bydlení. Navíc byty v panelových domech byly neskutečně drahé, nejen díky vysokým stavebním nákladům, ale i díky ztrátám vzniklým až při provozu domů. Podivností systému bylo, že nájemníci v domech tyto náklady ani v nejmenším nepocítili, třeba na vyšších poplatcích. Jak bylo uvedeno výše, v Kolíně bylo v roce 1989 předáno do užívání sedm bloků nových panelových domů na Zglabí. Bylo tím uspokojeno několik set čekatelů na vlastní byt, ovšem vzhled města těmito stavbami značně utrpěl. Již několik let se počítalo s výstavbou nového sídliště v lokalitě U Jána, v roce 1989 se začaly stavět jeho první bloky. Odbor výstavby MěstNV měl úzce spolupracovat se zpracovatelem plánu tohoto sídliště a poskytovat mu příslušné informace.

Nedoceněna zůstala modernizace již stávajících bytů. S tím ostatně souvisí do určité míry i rekonstrukce památkového centra města, střed města byl vyhlášen městskou památkovou rezervací, měla proběhnout rekonstrukce historických objektů. Rada byla o postupu prací průběžně informována.

Na přelomu března a dubna byl vypracován a předložen radě návrh I. etapy regenerace městské památkové rezervace Kolín do r. 1995. V plánu byly navrženy i prioritní akce. 11. dubna rada tento návrh schválila a zřídila investiční středisko pro obnovu historického jádra města. O financování prací byla požádána rada ONV. V roce 1989 se začalo s restaurováním radniční fasády, pokračovala rekonstrukce budovy Muzea. Postupně byly opravovány fasády domů na náměstí a v Pražské ulici, aniž by se přikročilo k rozsáhlejší rekonstrukcím. Poprvé byla zaznamenána i soukromá iniciativa, když p. Houdek provedl základní rekonstrukci domu č. 7 v ulici Na Hradbách a v jeho průjezdu zřídil Malou galerii. Čin hodný zaznamenání.

e/ o b c h o d, s l u ž b y

Zprávy o zásobovací situaci, které vypracovával odbor místního hospodářství a služeb, byly radě předkládány pravidelně nejméně jednou do měsíce. V případě mimořádných situací, které v zásobování často nastávaly, pověřovala rada některé své členy jejich vyřešením. Tak se třeba rada MěstNV byla nucena zabývat výpadky v zásobování minerálními vodami, které byly nezbytností vzhledem ke kvalitě kolínské pitné vody a neexistenci jiného zdroje. V srpnu rada projednávala nedostatečnou nabídku spotřebního zboží, zejména lednic, mrazáků, praček ap. Ovšem tuto záležitost rada vyřešit nemohla, protože příčina, které vedla k vyprázdnění obchodů tkvěla jinde než v pouhé neukázněnosti prodávajících. Ostatně bylo zamýšleno podniknout zpřísněné kontroly ve skladech a v obchodech, aby bylo objeveno ukryté nedostatkové

62
zboží.

Na území města provozovaly služby dva podniky služeb, na jejichž činnost původně dohlížel Okresní národní výbor. Jednak to byl Okresní podnik služeb a dále Okresní podnik místního průmyslu se sídlem v Českém Brodě. Od 1. července se oba osamostatnily jako státní podniky. Vzhledem k jejich významu pro město se rada MěstNV musela k tomuto kroku vyjádřit. Souhlasila pod těmito podmínkami: oba podniky budou případné změny ve struktuře a charakteru služeb projednávat s radou MěstNV. Budou sdružovat finanční prostředky k účelu, na němž bude mít MěstNV spolu s příslušným podnikem zájem. Služby budou především rozšiřovat pro obyvatelstvo, nikoli pro podniky.

d/ Ž i v o t n í p r o s t ř e d í

V následující kapitole je podán obraz stavu životního prostředí ve městě. Rad MěstNV vyslechla zprávu o stavu životního prostředí dne 7. června. O týden později byla tato zpráva předložena plenárnímu zasedání a současně zveřejněna v okresních novinách Kupředu. Po listopadové revoluci se obyvatelé města dočkali dalších zpráv: jednak byli informováni o kvalitě pitné vody a ovzduší a dále byla ve vývěsce na náměstí postupně zveřejněna pravdivá analýza stavu životního prostředí ve městě.

Při městské radě pracovala komise pro životní prostředí. O své činnosti podávala radě občasné zprávy. Rada se v průběhu roku omezila spíše na přijímání obecných ustanovení a koncepcí, namísto aby podnikla skutečně razantní kroky k nápravě, třeba prosazením výstavby čističky odpadních vod

69

nebo spalovny domovního odpadu. Tak třeba 14. února vydala rada Programové prohlášení k vyhlášení r. 1989 rokem péče o životní prostředí. Prohlášení posléze schválilo i plenární zasedání MěstNV, aby záhy vše upadlo v zapomění. Jistá konkretizace úvah o zlepšení životního prostředí se objevila na zasedání rady dne 14. března. Tehdy dostal vedoucí stavebního odboru úkol, aby s vedoucími odbory ČNV dohodl záležitosti realizace staveb, které měly sloužit ochraně životního prostředí. Tyto stavby měly být zahájeny v r. 1990 s výhledem na pět let. Jednak by byly financovány jako účelová investiční výstavba a jednak jako stavby v rámci Akce Z. 7. listopadu rada uložila místopředsedovi ing. Z- Mečířovi, aby v souvislosti s ekologickým programem okresu Kolín prosadil následující požadavky: aby všechny stavby spojené s ochranou životního prostředí byly realizovány urychleně a aby byly přednostně financovány. Dále měly být na konto ochrany životního prostředí převedeny ty peníze, které plynuly MěstNV z pokut a poplatků. Zejména šlo o získání peněz na nákup základního měřícího vybavení pro hygienickou stanici.

Vůbec nejčastěji se rada zabývala zásobováním města pitnou vodou a vůbec ochranou ohrožených vodních zdrojů.

31. 1. se jednalo o ochraně spodních vod před znečištěním ropnými látkami. Zejména se jednalo o havarijních opatřeních v sendražické škole, které byla vytápěna topným olejem. Informativní zprávy o zásobování města pitnou vodou vyslechl rada 11. 4., 10. 10., 31. 1., 27. 4. ap.

70

Závěrem zmínka o tom, že rada byla nucena zabývat se i takovými záležitostmi, jako byly anonymní dopisy. Dne 28. března byla sestavena speciální komise jenom k tomu, aby přešetřila skutečnosti, které uváděl anonymní dopis, napadající mnohé městské funkcionáře a žádající jejich odstoupení. Speciální komise, které spolupracovala i s městským výborem strany, dospěla po měsíci usilovného šetření k tomuto závěru: "anonymní dopis je ve svém obsahu neoprávněný a nepravdivý. Jednotlivostech i jako selek jde o pomluvy a očerňování funkcionářů... dopisy podobného charakteru nepřispějí ani klidu ani dalšímu rozvoji města... celá řada pracovníků šetřením ztratila mnoho hodin času, využitelného prospěšnějším směrem." Pomineme-li styl zprávy, je tento závěr speciální komise jediný správný.

IV. H O S P O D Á Ř S T V Í V R O C E 1989

1. O b e c n á s i t u a c e v e s t á t n í m h o s p o d á ř s t v í

Do roku 1986, konkrétně do XVII. sjezdu komunistické strany, oficiální propaganda tvrdila, že hospodářství v Československu jen kvete, zaznamenává stále větší úspěchy a jeho celkové výsledky jsou více než uspokojivé. Pravdou byl opak. Období normalizace znamenalo hospodářskou stagnaci země a její zaostávání za rychlým rozvojem techniky ve světě. Problémy, které byly naznačeny v roce 1967 v analýze týmu Oty Šika, se prohloubily a průběhem let se staly spíše neřešitelnými. I přesto byl v době normalizační jakýkoli náznak reformního citění tvrdě potlačen. Teprve politické tání v Sovětském svazu, které pochopitelně přineslo i úvahy o hospodářské reformě, přineslo jisté oživení v tomto směru i k nám. Tu a tam se ozvaly hlasy požadující přinejmenším pravdivé informace o stavu národního hospodářství.

Prvním mezníkem byl výše zmíněný sjezd strany, na němž poprvé po dlouhých letech padla upřímná slova o neuspokojivém stavu ekonomiky. Podrobná statistika, tím spíše statistikami podložená analýza ovšem na sjezdu, ani pozdějších zasedáních Ústředního výboru strany přednesena nebyla. Nakonec ani taková neexistovala. Z politických, či přesněji mocenských důvodů ani nebylo zveřejnění jakékoli pravdivé analýzy žádoucí. Vláda a strana se zcela oprávněně obávaly otřesu moci, získané právě potlačením reformního proudu šedesátého osmého roku. Důsledkem utajování a zkreslování důležitých

hospodářských informací bylo i to, že většina obyvatel neměla ani potuchy o skutečných nákladech věcí, které denně spotřebovávali nebo se s nimi setkávali v práci. Z toho plynulo plýtvání, nedocení skutečných nákladů všude, včetně společenské sféry.

O nezbytnosti reformy byl ve druhé polovině 80. let přesvědčen nejen každý odborník, ale vlastně každý, kdo nebyl lhostejný k tomu, co se každý den odehrává kolem. Navíc přetrvávala příliš živá vzpomínka na reformní sny pražského jara. Politické vedení země mělo po XVII. sjezdu strany obrovskou šanci získat na svou stranu velkou část obyvatelstva, pokud začne s nezbytnými reformními kroky, nejen v oblasti hospodářské, ale především politické. Převládlo mínění, že začít by se mělo odstraněním nejvíce zkorumpovaných osob z vedení strany a státu a navázáním dialogu s veřejností a pochopitelně zveřejněním pravdivé a vyčerpávající analýzy stavu hospodářství. "Jedině pravdivostí a otevřeností může KSČ získat na svou stranu většinu obyvatelstva, bez jehož podpory jsou veškeré záměry vlády neuskutečnitelné." /Lidové noviny, leden 1989/. Politické vedení země tuto šanci nikdy nevyužilo. Na to, aby se mohl ve straně vytvořit skutečně vlivný reformní proud, byla konzervativní skupina příliš silná, ostatní pak příliš zkorumpovaní. Reforma nakonec přišla odjinud a daleko později.

Od roku 1986, který byl považován za počátek naší přestavby, se v hospodářské oblasti nic podstatného neměnilo, vyjma několika vzájemně se popírajících legislativ-

73

ních úprav. / Červenec 1987: Zákon o podniku, únor 1988: Směrnice k zabezpečení komplexní přestavby hospodářského mechanismu a Zákon o národohospodářském plánování byly nejdůležitější/. O přestavbě se řečnilo a hovořilo, slovník politických frází se obohatil o řadu nových výrazů, nicméně lidem byla časem celá přestavba pro smích, zejména ve srovnání se snahou o konstruktivní řešení problémů v Polsku a Maďarsku.

Teprve ve druhé polovině roku 1988 přislíbil nový předseda federální vlády Ladislav Adamec, že zveřejní v parlamentu podrobnou analýzu stavu národního hospodářství. Analýzu přednesl až v červnu roku 1989. I přesto, že byla před publikací několikrát přepracována, aby nevyzněla tak kriticky, byla skutečně otevřená a relativně pravdivá. Ve stejné době začala mezi lidmi kolovat závažná studie, kterou pod názvem Souhrnná prognóza ČSSR do roku 2010 vypracoval Prognostický ústav ČSAV. Autoři Prognózy zcela jasně upozornili na to, že jedinou cestou z krize, která byla předpověděna nejdéle do dvou let, je nastolení tržního hospodářství, odstranění centrálního rozhodování a plánování a liberalizace cen, jednoduše zavedení takového hospodářského modelu, který by se podobal tomu ve vyspělých zemích Evropy. Zakladním předpokladem reformy je ovšem politická demokracie. Nevzdá-li se KSČ moci, je každý reformní pokus odsouzen k zániku.

Právě poslední varování bylo vůbec základním problémem československého asocialistického hospodářství. Jestliže si někdo, byť ve jménu sebesvětlejší ideje, osobuje

74

právo rozhodovat o hospodářství, kde platí především obecné základy vývoje, pak musí nutně ztroskotat. Centrální direktivní rozhodování a plánování vede k obrovským deformacím. Střet obecně fungujících pravidel tržního hospodářství a voluntaristickými nařízeními direktivního systému vede k neřešitelným problémům nejen ve vzájemném styku obou světů, ale i uvnitř samotného direktivního hospodářského systému. Důsledkem je třeba i vzrůstající izolace obou ekonomických soustav.

Paradoxní byla situace, kdy stranická centra, od příslušného hospodářského tajemníka na Ústředním výboru strany až po jeho obdobu na okresních sekretariátech, ovládala prostřednictvím nomenklaturního vedení podniku a stranických organizací v závodech přímo výrobu, ať o nejen v obecných rysech, například stanovením celkového plánu objemu výroby, ale i ve zcela konkrétních případech, od úspory materiálu po výběr možností exportu. Vytvářel se tak stále větší a stále neschopnější úřednický aparát a aparát potlačovatelský. Neschopnost reagovat na jakékoliv požadavky trhu nebyla ani tak neschopností, jako spíše ignorací této kategorie. Pro běžné spotřebitele z toho plynulo věčné shánění nedostatkového zboží, počínaje elektronikou, přes domácí spotřebiče a jízdní kola po základní hygienické potřeby. Pro úřady to znamenala neustálé "řešení zásobovací situace", kolikrát se jen tímto problémem musel zabývat kolínský městský národní výbor! Ale ani sebelepší úředník by nebyl schopen protnout začarovaný kruh jménem socialistické hospodářství.

Nuže, je tedy na místě podat stručný přehled stavu

národního hospodářství ČSSR, která se v roce 1989 ocitla na samém prahu krize. Průměrné roční tempo tvorby národního důchodu za léta 1979 - 1987 činilo zhruba 2, 1%, užitého národního důchodu 1, 3%, v případě, že se vyloučí pohyb cen, byl užitý národní **důchod** na úrovni nuly. Výrobní zdroje vykazovaly výkonnost 60 - 70% průměru vyspělých evropských zemí. Časové využití průmyslových kapacit bylo na úrovni hospodářské krize 30. lež. V současných podmínkách tato skutečnost znamenala velkou zátěž, protože bylo evidováno třičtvrtě milionu neobsazených dělnických míst. Vyššímu využití průmyslových kapacit bránily bariéry surovin, energie a pracovních sil. Čs. výrobní zařízení mělo nízkou technickou úroveň. Důsledkem toho byla malá možnost odbytu výrobků v dané struktuře a kvalitě a jejich neprodejnost, zejména na zahraničním trhu. Udržování chodu nadbytečných základních průmyslových fondů stálo ročně 50 - 60 miliard korun. Vzhledem k vysoké spotřebě energie ve výrobě, dané přednostním zaměřením na energeticky náročné výroby /hutnictví, těžké strojírenství/ a dále používáním zastaralých, energeticky náročných výrobních postupů se u nás stále zvyšovala těžba hnědého uhlí. Ta s sebou nesla obrovské ztráty. V Prognóze byly vypočítány skutečné náklady na těžbu domácího hnědého uhlí, které byly o 20 - 30% vyšší než velkoobchodní ceny uhlí. Obdobně tomu bylo i u černého metalurgického uhlí. Prognóza do budoucna předpokládala další růst nákladových položek o 20 - 35%. Přitom těžba a následné zpracování hnědého uhlí v tepelných elektrárnách přinášely devastaci životního prostředí.

Souhrnná prognóza dále uváděla varující čísla , vypovídající o kvalitě života lidí v Československu. Tak přede-

vším znatelně snížila střední délka života, mezi evropskými zeměmi jsme se ocitli na 27. místě. Na přelomu 50- 60. let byla životní úroveň našich zemí srovnatelná s vyspělými evropskými zeměmi a znatelně předčila např. Rakousko a Itálii. V současné době bylo více než zřejmé naše zaostávání. Nepříznivě působil rozdíl v zásobování vnitřního trhu, pestrosti a jakosti sortimentu zboží a kvalitě a šíři nabízených služeb. Rozdíl přímo propastný se vytvořil v nabídce spotřební elektroniky, výběru a kvalitě osobních automobilů, sortimentu celoroční nabídky potravin, ovoce a zeleniny, kosmetiky, konfekce, kuchyňských potřeb a nabídky turistického ruchu. Také průměr vybavení našeho obyvatelstva byty zaostal za evropským průměrem. V Československu připadlo 362 bytů na 1000 obyvatel, oproti NSR, kde připadlo 438 bytů na 1000 obyvatel. Průměrná užitková plocha bytu činí 73 m², oproti západoevropskému standartu 100 m², nemluvě o kvalitě a zachovalosti domovního fondu. Podíl obyvatelstva zabezpečeného přiměřenými lékařskými službami činil 60%, oproti 100% v Nizozemí a Dánsku nebo 85% ve Švédsku. Státní výdaje na školství činily 3,1% hrubého národního důchodu, oproti zhruba 6% ve vyspělých zemích.

Už v předlistopadových poměrech bylo zřejmé, že zamýšlená hospodářská reforma bude bolestivým procesem, který se neobejde bez sociálních otřesů. A právě tak bylo jasné, že skutečně úspěšná reforma se musí obejít bez státní byrokracie, která svým iracionálním přístupem k mnohému, kladla " přestavbě " nepřekonatelné překážky. Ostatně citovaná Souhrnná prognóza tuto skutečnost dosti srozumitelně naznačila.

2. Hospodářský stav města a okresu Kolín

Průmyslové a zemědělské podniky na okrese Kolín i v samotném okresním městě tvořily základní článek podivuhodného hospodářského systému Československa. Právě ony byly příjemci mnohdy nereálných plánů, právě ony rok co rok vykazovaly do statistik čísla o množství vyrobených věcí, počtech zaměstnaných osob a jejich mzdách, čísla, která nenaznačila nic nebo jen málo o kvalitě a prodejnosti výrobků, o skutečném využití pracovní doby a výrobních fondů. Tyto podniky byly zcela závislé na státních dotacích, neboť systém odvodů znemožnil jejich samostatnost.

Když si pročítáme třeba okresní noviny Kupředu, neunikne naší pozornosti, jak byl komunistickou stranou dokonale podchycen a ovládnut veškerý hospodářský život města i okresu, včetně skromné aktivity prvních odvážlivců, kteří se rozhodli poskytovat služby ve vlastní režii. Vlastní mechanismus ovládání začínal třeba už v záležitostech "kádrové politiky". Například četné volby ředitelů podniků v roce 1989 se děly v přímé režii Okresního výboru strany, který navrhoval a schvaloval kandidáty. Bohužel, nekže se zatím dozvědět, jakými kanály docházelo k bezprostředním změnám ve výrobě pod diktátem vysloveně politických požadavků. Abychom byli konkrétní: na sjezdech strany tisíckrát proklamovaná úspora materiálů v praxi často znamenala bezmyšlenkovité nahrazování vzácných kovů levnými materiály při podstatném snížení kvality výrobku. Nebo politickým vedením proklamované zavádění vědeckotechnické

nického pokroku do praxe mnohdy znamenalo investice do nákupu třeba počítačů, které v zastaralém systému organizace výroby našly jen minimální uplatnění.

Jen pro ilustraci uvedme, čím se zabývala pravidelná zasedání předsednictva Okresního výboru KSČ. Velmi často se zabývalo kádrovými záležitostmi podniků, ať to byly volby ředitelů / od dubna 1989/, nebo snahy dosazovat na vedoucí místa mladé lidi / situace v Kablu, Agrostavu, Podniku služeb/, byla projednávána hospodářská a personální situace kolínské Tatry, k jejímuž řešení OV KSČ sestavilo zvláštní komisi / červen 1989/. O návrzích nových ředitelů stavebních podniků, včetně bilance činnosti stavebních podniků v bytové výstavbě jednalo předsednictvo OV KSČ v červenci. Mj. se konala i výjezdní zasedání, například v srpnu se tak stalo v Obchodních tiskárnách. Kromě toho se příslušní referenti na Okresním výboru strany zabývali i takovými záležitostmi jako bylo vyhlašování a vyhodnocování soutěže " O nejlépe upravený vzhled závodu a jeho okolí včetně názorné agitace a propagace" /leden 1989/. Záběr bezesporu široký, leč efekt mizivý.

Vedoucím tajemníkem pro řízení stranické práce v průmyslu byl člen předsednictva OV KSČ Josef Týle. Počátkem října 1989 byl v rámci přestavbového přeskupování kádrů odvolán a nahrazen Milanem Vykem, čerstvým absolventem stranické školy v Moskvě. Josef Týle poskytl v lednu 1989 redakce okresních novin Kupředu rozhovor, který se týkal přestavby v kolínských podnicích. Téma bezesporu nosné, ovšem s. Týle se omezil na nicerývající fráze a zcestnou argumentaci. O reformě hospodářství podniků kolínského okresu, o řešení problémů třeba v životním prostředí se

79

čtenář nedozvěděl zhola nic. Tak jako tak neopomenul s. Týle vyzvat komunisty v závodech k tomu, aby napřeli síly za uskutečnění přestavby, aniž o přestavbě samé cokoli konkrétního řekl.

Následující přehled vychází z podkladů, které předložil Okresní výbor strany veřejnosti před okresní stranickou konferencí, která se měla konat v listopadu roku 1989. Souhrnná čísla byla čerpána z bulletinu, který každoročně vypracovával Okresní statistický úřad. Oba dokumenty zachytily stav hospodářství tak, jak to bylo požadováno ústředními orgány, tedy s upřednostněním kvantitativních údajů. Mnohé informace, které by vypovídaly o skutečném stavu hospodářství byly zamlčovány: "... analýzám, diktovaným především politiky a ideology, kteří potřebovali vykazovat úspěchy na hospodářském poli, odpovídaly i statistické výkazy. Důležité hospodářské údaje ve stále větší míře ztrácely vypovídací schopnost. Mnohé z nich vůbec nebyly uvedeny nebo byly postupně vypouštěny, tak aby nebylo možno zjistit skutečný stav. To, co je běžné v hospodářsky vyspělých státech, např. vykazování zahraniční úvěrové pozice, vykazování platební bilance, dotace do jednotlivých oblastí, cenové intervence atd., byly v Československu přísně tajené údaje" /Lidové noviny, leden 1989/

P r ů m y s l

V roce 1989 byl průmysl řízen centrálním státním plánem. Ten byl ve velice hrubých obrysech přijat na XVII. sjezdu strany a byl považován za obligatorní. Hospodářská praxe si však pochopitelně vynutila úpravy centrálního pětiletého plánu, tyto úpravy byly zpravidla navrhovány Okresními sekretariáty strany a schvoločeny celookresními

konferencemi KSČ. Plán v jednotlivých podnicích tak byl neustále upravován, zčásti podle reálných podmínek v daném podniku i v mezipodnikových vztazích, zčásti podle méně reálných požadavků politického centra.

Rozpory a nejasnosti v rozpisu plánu, časté změny, nefungující vztahy dodavatel - odběratel a pomalý růst efektivnosti reprodukce vedly nakonec i kolínské komunisty k sebekritickému konstatování, že "plán ústředně řízeného průmyslu byl na našem okrese splněn jen částečně."

V roce 1989 se začalo s prvními kroky směrem k hospodářské "přestavbě". Byly zavedeny nové velkoobchodní a nákupní ceny. Během první poloviny roku došlo k reformě organizačních struktur průmyslu, jednak byly rušena generální ředitelství a uvnitř podniků byly pořádány volby ředitelů spolu s nesmělymi organizačními změnami, tak, aby se zvýšila efektivnost vynakládaných sil a času.

Průmyslové podniky okresu Kolín vyrobily zboží za 7 159 321 tisíc korun. Počet osob v průmyslu činil 14 387, což představovalo 97, 1% potřebného stavu. Produktivita práce pracovníka z výroby činila 497 624 korun za rok, při průměrné měsíční mzdě 3 198 Kčs. Odbyt ve velkoobchodních cenách byl 5 586 433 tis. korun, z toho dodávky pro investice tvořily 122 641 tis. korun, pro vnitřní obchod 665 410 tis. korun, pro vývoz do socialistických zemí 426 492 tis. korun a vývoz do nesocialistických zemí 191 568 tis. korun. Ve srovnání s předchozím rokem zaznamenaly odbytové údaje jistý pokles, například ve vývozu do nesocialistických zemí o plných 23% !

Spotřeba paliv se pohybovala kolem 17 260 000 GJ, což znamenalo překročení celkového plánovaného množství.

Dále se v průmyslu spotřebovalo 111 978 MWh elektřiny.

Produktivita práce pracovníka z upravených vlastních výkonů činila 1 519 468 tis. Kčs. Podíl nákladů na 100 korun výkonů tvořil 93, 88 korun a podíl materiálních nákladů, bez odpisu základních prostředků a služeb nemateriální povahy činil na 100 korun výkonů 75, 91 korun. Z toho plyne celkový zisk 679 309 tis. korun. Doba obratu zásob představovala 78, 84 dní.

D o p r a v a a s p o j e

Dopravu výhradně obstarával podnik ČSAD Kolín. V roce 1989 se zaměřil především na zlepšení situace dopravy do zaměstnání a do škol. Od 1. 1. se Čsád Kolín stal státním podnikem. V činnosti vycházel mj. i ze spolupráce s odbory dopravy Městského a Okresního národního výboru. Např. v Kolíně tak bylo po dohodě posíleno 13 přetěžovaných dělnických spojů. ČSAD zajišťovala v roce 1989 provoz 39 linek meziměstských, 3 dálkových a pěti městských a již výše zmíněných mimořádných linkách v době ranní a odpolední špičky. Dále prováděla smluvní dopravu žáků a učňů do škol. V pracovní dny tedy fungovalo 599 meziměstských spojů, 337 městských spojů a 39 posilových.

Pokud se týče dalších služeb obyvatelstvu, pak velmi nepříznivě se projevoval nedostatek malotonážních vozů Avia a dále fakt, že ČSAD Kolín neměla vlastní stěhovací vůz. Znamenalo to značné snížení tržeb, předpokládaných za transportní služby.

Ve spojích bylo v roce 1989 zavedeno vyplácení sporo-

82

žirových šeků u všech pošt. Od 1. 1. bylo rozšířeno doručování balíků do Sendražic, neboť tato obec byla připojena ke Kolínu. Na poště v Kolíně 2 byla zavedena služba Postfax, vůbec první veřejnosti přístupný telefax na okrese.

V sídle Okresní správy spojů bylo uvedeno do provozu výpočetní středisko, vůbec první spojové ve Středočeském kraji. Značně usnadnilo poštovní agendu a urychlilo práci. Správa spojů také začala experimentálně ověřovat zavedení počítačů na jednotlivé pošty. Do počítačového zpracování byly nejdříve převedeny agenda důchodové a poukázkové služby a evidence předplatného novin a časopisů.

Počet telefonních stanic mírně vzrostl, bylo však evidováno přes 2000 nevyřízených žádostí o telefon. Telefonní ústředny v celém okrese byly zcela vytíženy, nejvíce právě kolínská. Její kapacita má být rozšířena až v roce 1992. Také celkové zaostávání a zastarání spojové techniky se podílelo na tomto nepříznivém stavu věcí.

Z e m ě d ě l s t v í

V druhé polovině 80. let byl zaznamenán stagnující vývoj zemědělské výroby. Pokles se nezastavil ani v roce 1989. Jako všude, i v zemědělství se plánovalo, aniž by se braly v úvahu třeba výkyvy v počasí, které mohou úrodu dost podstatným způsobem ovlivnit. Tak mohli vůdci kolínského okresu konstatovat, že plán výnosu obilnin, cukrové řepy, zeleniny, ovoce i krmiv nebyl splněn. Například cukrové řepy se sklídilo o 43% méně. Rok 1989 byl dosti suchý, ale vedle nedostatku

vody se na nepříznivém stavu podíleli především lidé. Nedostatečné úroveň organizace práce, nevhodné vyhnojování polí a vůbec katastrofální stav půdního fondu po téměř čtyřiceti letech družstevního zemědělství, nedodržování vhodných lhůt zemědělských prací apod. to vše se podepsalo na úpadku zemědělství. Vůbec nejhorší výsledky vykazoval Státní statek Kolín.

V celém okrese se nadále pokračovalo ve výstavbě silážních jam a polních hnojišť, jejichž účinek na spodní vody byl tragický. Naštěstí některé už byly pořizovány s jistým ohledem na stav životního prostředí.

Zhruba 11% příjmů družstev tvořily příjmy z přidružené výroby nezemědělského charakteru. Zemědělství a potravinářský průmysl se podrobily **přest**avbovému experimentu o rok dříve než ostatní odvětví, už od 1. ledna 1989. Ovšem potřebné legislativní úpravy k tomuto datu ještě neexistovaly, proto byl začátek přestavby spíše papírový. Teprve v průběhu roku byl čtyřem upadajícím podnikům, mezi nimi i kolínskému statku, doporučen konsolidační program, který je měl vyvést z krize. Byly také ustaveny tři státní podniky zemědělsko - potravinářského komplexu: Státní staky Kolín a Český Brod a Kolínské cukrovary. Nicméně i vstupem do nových podmínek hospodaření zůstala celková produkce družstev a státních statků na úrovni předchozích let.

P o t r a v i n á ř s k ý p r ů m y s l

V roce 1989 dosáhly podniky potravinářského průmyslu lepších výsledků než v roce předchozím. Ve všech závodech byly prováděny rozsáhlé rekonstrukce a modernizace

provozu. Ve Frutě Kolín se stavěla výtopna, která měla do-
 dávat teplo i městu Kolínu, v Droždárně se rekonstruovala čis-
 tička odpadních vod. Laktos ukončil výstavbu nové výroby
 másla, modernizace značně zastaralých provozů byla zahájena a
 v kolínských pekárnách. Pekárny už dávno nestačily
 krýt spotřebu pečiva ve městě, začalo se proto s úvahami o
 výstavbě nových velkokapacitních pekáren, k uskutečnění
 těchto plánů však nedošlo.

Stavebnictví

Z významných staveb, které byly dokončeny v letech
 1988 - 89 jmenujme především radikální modernizaci
 výrobních zařízení ve Frigeře, pořízenou za 33 mil. korun.
 Dokončena byla sdružená výtopna ve Frutě /57 mil Kčs/,
 vodovod Veletov - Klín / 20 mil. Kčs/, 1. stavba čtyř-
 proudového průtahu silnice I/38 Kolínem, přesněji
 úsek od křižovatky na Poděbrady po křižovátku u Modrého
 bodu. Byla dokončena máslárna v Laktosu Kolín /37 mil.
 Kčs/. Také bylo dokončeno sídliště na Zálabském před-
 mostí a předáno tak 327 bytů.

Část výstavby se děla v kompetenci národních výborů.
 V Kolíně tak byly dokončeny nové dílny učiliště
 Okresního stavebního podniku, jídelna 6. základní školy na
 Zálabí, rekonstrukce jídelny 1. základní školy, budova
 lékařské pohotovostní služby v areálu nemocnice a re-
 konstrukce staré budovy Obchodních tiskáren pro potřeby
 polikliniky.

Rozestavěny nebo zahájeny byly v r. 1989 tyto stavby:

v oblasti investiční výstavby jednotlivých podniků byly rozestavěny budovy určené výrobě kyanidů v Lučebních závodech, s předpokládaným rozpočtem 452 mil. Kčs. Ve Frigeře se začala stavět výrobní hala pro blokové chladicí jednotky za 68 mil. korun. V Tesle Kolín se stavěla hala CX, kde má být posléze umístěno výpočetní středisko a sociální zázemí podniku. Plynofikuje se Koramo /57 mil. korun/.

Pokračovala stavba nového mostu přes Labe a s ní související úpravy na vozovkách na obou stranách mostu. Výstavba 2. etapy průtahu Kolínem byla prozatím odložena, jednak pro nedostatek stavebních kapacit a jednak z důvodů spornosti celého projektu, neboť průtah by přinesl další zhoršení ovzduší v Kolíně. V roce 1989 byla zahájena stavba obchodního domu na náměstí Rudé armády. Rozestavěna byla budova Okresní hygienické stanice v areálu nemocnice.

V Kolíně IV byla rozestavěna nová dvacetičtyřtřídní škola, jejíž dokončení díky opožděným montážním pracem a nedostatku materiálu vázlo. Byla zahájena výstavba sídliště U Jána. I tady se práce značně protahovaly, vinou dodavatele /Průmstav/ a investorské a projektové nepřipravenosti. Ostatně nad další výstavbou sídliště U Jána visí otazník, protože města nemá čističku odpadních vod a nové sídliště by bylo další zátěží těžce zkoušeného Labe. Přibyl i problém z jakého zdroje plánované domy vytápět.

Modernizace bytového fondu, která byla po letech zanedbávání více než nezbytná, se prováděla jen s velkými těžkostmi. Příčinou byla především nedostatečná kapacita státních stavebních podniků, mnohdy i nedostatek peněz a v neposlední řadě nedostatek náhradních bytů pro uživatele bytů rekonstruovaných.

Tzv. Akce Z měla zdokonalovat občanskou a technickou vybavenost města. Stavby v rámci této akce byly organizovány a sledovány Městským, národním výborem, který také skládal účty z činnosti v tomto směru Okresnímu národnímu výboru. V letech 1988 - 89 byly rozestavěny nebo dokončovány tyto stavby Akce Z : rekonstrukce Domu pionýrů, výstavba ubytoven v Borkách, rekonstrukce požární zbrojnice v Kolíně, tržnice v Kolíně Císařovsi.

V souvislosti s plynifikací Křeram a byly v lednu 1989 sdruženy finaační prostředky závodů a města Kqlína ve výši 2 miliony korun, aby mohlo být položeno plynovodní potrubí také na Zálabí a v Sendražicích. K vlastní plynifikaci v tomto roce nedošlo.

Spoučástí tzv. volebního programu Národní fronty konečně byly drobné úpravy a opravy města, často stavebního charakteru. Vůbec nejdůležitější byly rekonstrukce městské památkové rezervace. Domy v historickém centru města chátraly a volaly po důkladné a nákladné rekonstrukci. Ta také byla do volebního programu zahrnuta, nicméně prunedostatek financí i kapacit dávatatele stále odkládána. Například v březnu bylo z plánu prací vyřazeno dokončení rekonstrukce demů na západní straně náměstí, včetně otevření podloubí, byť jejich probíhala již několik let. Také oprava čp. 1 v Pražské ulici byla odložena.

O b c h o d a s l u ž b y

Díka stávajícím hospodářským podmínkám nebyl obchod ani tak obchodem, jako spíše vydavetelem zboží, mnohdy nedostatkového. Centralizace a direktivní řízení hospodářského života se zde projevovaly neustálými výpadky v zásobování, od potravin až po průmyslové zboží. Ostatně na pravidelných zasedáních Okresního a Městského národního výboru málokdy chyběla informativní zpráva o zásobovací situaci ve městě. Leckdy se musel řešit kritický stav intervencemi ze strany MěstNV u příslušného výrobce. Například v druhé polovině roku se konaly porady s Mrazírny v Mochově o zvýšení dodávek, kritický nedostatek minerálních vod byl také projednáván s jejich distributory. Citujme ale ze zprávy CV KSČ o stavu hospodářství a obchodu, která mnohé napoví: "Zásobování okresu je pravidelně měsíčně projednáváno na okresní koordinační komisi pro zásobování, kde jsou přijímána operativní opatření k řešení vzniklých problémů při zajišťování přímých dodávek, otevíracích dob ap. Hlavní pozornost byla v komisi věnována zlepšení rozvozních plánů masny Úvaly a Mladá Boleslav a Pekáren Kladno. Zásobování základními druhy potravin je plynulé, uspokojena je poptávka u mas a masných výrobků. Není připomínek k zásobování pivem a nealkoholickými nápoji, vyjma minerálních vod. K zlepšení zásobování ovocem a zeleninou přispívá tržní prodej zeleniny..." Velkým problémem obchodu byla navíc i personální situace, neboť tady byla značná fluktuace pracovníků. Díky nízkým platům zde byly zaměstnány většinou ženy, což s sebou neslo další problémy.

Monopolními provozovateli služeb na okrese byly Okresní podnik služeb a Okresní podnik místního průmyslu se sídlem v Českém Brodě. Od 1. 7. 1989 se staly státními podniky, což pro ně mělo znamenat větší samostatnost. K tomu nikdy nedošlo, neboť po změně státního režimu oba podniky ztratily v oblasti služeb opodstatnění a přestaly je provozovat. Zejména se to týká OPMP Český Brod, který se omezil jen na svůj kmenový výrobní program. Služby, které oba podniky v r. 1989 provozovaly měly široký záběr, ale omezenou kapacitu. Během roku 1989 se také začali uplatňovat občané, kteří provozovali služby s povolením národního výboru ve vlastní režii. V roce 1989 bylo na základě vyhlášky vlády ČSR 1/88 Sb. téměř 550 povolení. Toto číslo se vztahuje na celý okres.

Ž i v o t n í p r o s t ř e d í

Obyvatelé města Kolína dýchali špatný vzduch, pili nekvalitní vodu, byli často vystavováni nadměrnému hluku, ve městě neexistovala čistička komunálních odpadních vod, o spalovně odpadků si obyvatelé Kolína mohli jen nechat zdát, čističky odpadních vod továren, pokud byly, rozhodně nevyhovovaly současným normám. Provoz kolínské Elektrárny ovzdušší vysloveně škodil. To je stručná charakteristika stavu životního prostředí v Kolíně v roce 1989.

Dne 14. června plénum Městského národního výboru vylechlo zprávu o stavu životního prostředí ve městě. Tato zpráva byla posléze ve zkrácené formě otištěna v Kupředu, a tak se občané mohli po dlouhé době dozvědět něco pravdy o svém městě. Obsah zprávy byl šokující. Další pravdivé

informace si lidé mohli přečíst na náměstí ve vývěsce u radnice, ale až po listopadové revoluci. V té době začaly být v tisku zveřejňovány rozborů pitné vody. Kvalita kolínské vody byla již řadu let předmětem vážných obav kolínských obyvatel a mnohdy i důvodem fám.

Čistota ovzduší ve městě byla v r. 1989 kontrolována třemi měřicími stanicemi a 42 referenčními body. Přístroje registrovaly koncentrace oxidu siřičitého, oxidů dusíku a polétavého prachu. Stanice byly umístěny u polikliniky, na Riegerově náměstí a v Písečné ulici. Vyšlo najevo, že díky zastaralé a technicky nevyhovující teplárně nejvíce trpí centrum města. Čs, norma stanovovala limit spadu 3 800 t popílku za rok, kolínské náměstí bylo zásobeno dávkami až třikrát vyššími. Největšími znečišťovateli ovzduší byly podniky Karamo / 1 803 t SO₂ za rok, limit 1112 tun/, Lučební závody / 1 489 t SO₂, limit 1 445 t/, Isol / 1 267 t CO, limit 917 t/, Karborundum / 35 t fenolu, limit 16/ a 86 t xylenu, limit 13 t/. Dalšími zdroji znečištění vzduchu byly kotelny na pevná paliva bytového podniku a domácnosti se samostatnými kotelnami na pevná paliva, dohromady produkovaly p dalších 1 600 t SO₂. Řeš čísel potvrzuje zkušenost lidí, v zimních měsících, zejména v období inverze, bylo v některých částech města skutečně nedýchatelno. O zlém stavu ovzduší vypovídá i vysoký počet alergických onemocnění a dalších zdravotních potíží. by na jejich cest,

Pitná voda v Kolíně, další obrovský, léta neřešený problém. Původní prameniště města Kolína ve Štítarech obstarávalo v r. 1989 desetinu spotřeby vody. Štítarské voda byla mimochodem označena za zcela nezávadnou. Bylo využíváno

prameniště Tři Dvory, ale tady hrozilo nebezpečí kontaminací z Labe. Nová vodárna v blízkosti Lučebních závodů byla už před znečištěním chráněna hydraulickou clonou. V minulosti právě toto prameniště zavadalo příčinu mnoha dohadům o otrávení vody v Kolíně. Vlastní zdroje ovšem městu zdaleka nedostačovaly, stačily pokrýt 26% spotřeby. Město řešilo situaci přiváděním vody z Kutné Hory, a to jednak upravené povrchové vody z nádrže na Želivce a jednak z artézských studní. V roce 1989 byl dokončen přivaděč vody Veletov - Kolín, který situaci zlepšil.

Hluk a zplodiny z motorových vozidel tvořily další část neradostného obrazu životního prostředí ve městě. Vůbec největšímu hluku bylo vystaveno opět centrum města, díky železnici Kolín - Praha. Postupně budovaný průtah hluku také neubere.

Nedostačovala ani roční výměna zeleně, která nedosáhla ani 50% optimálního stavu..

Aby se zalepily vůbec nejhorší rány, byly učiněny následující kroky, jejichž proklamace se stala součástí Programového prohlášení Městského národního výboru o životním prostředí z 20. 2. 1989. Prvním krokem k nápravě bude odstavení Elektrárny, která je největším znečišťovatelem vzduchu. V provozu byl posléze ponechán pouze jeden kotel, který měl odlučovač popílků. Současně se uvažovalo s využitím přivaděče tepla z Chvaletic, i když jeho neškodnost je také sporná, neboť podstatným způsobem naruší ráz krajiny. Nicméně ovzdušší škodit nebude. Druhým krokem bude plynofikace kotelny v Koramu a přilehlých obytných čtvrtí. Dále bude zastavena výroba kyseliny sírové v Lučebních závodech

41

a bude zrušena kotelna Cechu I, což poostatně sníží emise oxidů síry. Konečně až na rok 1994 byla plánována čistička odpadních vod. Pokud se týče ohromné skládky domovního odpadu na Vinicích, která otravovala vzduch zejména v Sen-dražicích, o výstavbě spalovny nepadla ani zmínka. Naopak, skládka byla rozšířena a oplocena.

3. S i t u a c e v e v y b r a n ý c h k o l í n s k ý c h p o d n i c í c h

T e s l a

5. května 1989 oslavila Tesla 70 let trvání. V tomto roce byl podnik tvořen následujícími závody: hlavní závod v Havlíčkově ulici, provozně technický útvar v Kolíně IV, budovy učiliště, závod v Týnci nad Labem, provízy v Teplicích a v Kouřimi, osm oblastních servisních středisek v celé republice a výpočetní středisko v Kolíně II. Výrobní program se sestával z číslicově řízených strojů, palubní techniky pro letadla a výrobků z oboru telekomunika-ce, přičemž posledně jmenovaný obor ustupoval, byť kdysi tvořil hlavní výrobní náplň podniku.

Po celé první pololetí r. 1989 byla Tesla Kolín součá-stí výrobně hospodářské jednotky Tesla a její výroba byla řízena direktivně generálním ředitelstvím. Pomalý postup obecné hospodářské legislativy a setrvačnost hospo-dářské praxe způsobily, že se podnik pocelý rok pohyboval v neregulárních ekonomických podmínkách. Už v roce 1989 se objevily první závažné známky blízké krize. V prosinci 1988 byl Teslaepředepsán zisk ve výši 259, 9 mil. korun a odvod zisku k redistribuci ve výši 263, 4 mil. korun,

zdrojem financování investic, FKSP a dalšího by pak bylo neefektivní snížení obrátového fondu. Proto rozpis, podložený dosavadním hospodářským vzestupem podniku z let 1985 - 88, Tesla Kolín nepřijala. Současně byl podnik nucen požádat Státní banku o 20 miliónů korun úvěru na krytí zásob, ale díky nepřijetí plánu mu bylo znemožněno uzavřít s bankou úvěrovou smlouvu. Dalším důsledkem předepsání vyšších odvodů bylo drastické a nereálné snižování zásob a obrátového fondu. To vše vedlo k platební neschopnosti ve výši 22 280 mil. korun, která navíc stála Teslu o 4 467 tis. korun na penálich. Platební neschopnost byla odbourána až koncem roku, kdy došlo ke sladění výše zásob s reálnými zdroji. Zisk ze základního obrátu byl splněn na 96,4% původního nepřijatého rozpisu, do splnění chybělo 3 385 tis. korun. Celkový zisk stačil těsně pokrýt potřeby podniku. Ve fondu rozvoje byl ke konci roku nulový zůstatek. Nebyl naplněn předpokládaný objem vývozu, zejména do socialistických zemí, což bylo způsobeno hlavně snížením vývozu do SSSR. Do socialistických zemí a SSSR se hlavně vyvážely programovatelné automaty.

V oblasti investic a investiční výstavby, financovaných z vlastních zdrojů a úvěrem od Státní banky, se investovalo celkem 38 880 000 korun. V závěru roku byly zakoupeny v zahraničí osazovací automat Dynapret, tvarovka vývodů Strecfus a kopírka OCÉ a konečně měřicí zařízení firmy Polyskop. V hlavním závodě Tesly Kolín se začal stavět nový objekt, hala CX, kde bude umístěno výpočetní středisko a závodní zdravotní ambulance.

T a t r a

Tatra Kolín byla po celý rok součástí ČKD Dukla Praha. Převažující činností podniku byla výroba strojů a zařízení pro energetiku. Nosným výrobním sortimentem byly průmyslové kotle, objem jejich výroby představoval 88% objemu výroby podniku. Zbývající část výroby obsahovala podpůrnou výrobu potrubí a výkovků pro kompletaci dodávek.

V technickém rozvoji kotlů se Tatra v roce 1989 zaměřila na odstranění nepříznivých dopadů emisí na životní prostředí při spalování všech druhů paliv, dále věnovala pozornost úspoře při využívání energetických a tepelných zdrojů /dodatkové výměníky, spalovací kotle/ a konečně usilovala o vyšší využití automatizace a zabezpečení provozu nových výrobků.

Během roku 1989 se vyrobilo zboží za 456 933 000 korun, přitom produktivita práce pracovníka z upravených vlastních výkonů činila 74 616 korun. Výše zisku dosáhla sumy 74 6906 000 korun. Doba obratu zásob činila 195, 33 dny. V Tatrě bylo zaměstnáno 1 790 lidí, z toho bylo 1 711 pracovníků v hlavní činnosti. Dělníků bylo 1 048, technických pracovníků 620 a ostatních 122. Dělníci hlavních činností měli průměrný výdělek 3 030 korun, technici 3 248 korun, průměrná mzda v Tatrě byla 3 077 korun.

Na pokutách a penálích bylo zapláceno celkem 1 457 000 korun, na druhou stranu bylo přijato 1 595 000 korun. Ostatní finanční náklady, spolu s manky a škodami činily 943 000 korun. K 31. prosinci 1989 měla Tatra pohledávky u odběratelů, splatné do 14, 45 a nad 45 dní ve výši

10 675 424, 24 korun. Sankční náklady za znečišťování životního prostředí se Tatry netýkaly.

Pokud se týče vývoje zásob, pak vývoj regulovaných zásob vykázal v průběhu roku pozitivní tendenci, to jest snížení. Tato skutečnost byla dána snížením množství nedokončených výrobků. Na druhé straně došlo ke značnému zvýšení zásob materiálu, které byly důsledkem velkého množství zakázek. Budoucí perspektivy Tatry se do budoucna jevíly příznivěji než vyhlídky Tesly.

F r i g e r a

V roce 1989 byla ve státním podniku Frigera splněna výroba zboží na 102, 2%, tedy bylo vyrobeno zboží přibližně za 419 mil. korun. Předmětem výroby byly zejména tyto skupiny výrobků: nosný výrobní program podniku představovalo přepravní chlazení. Sem jsou zahrnuty blokové chladicí jednotky pro chladicí přepravníky, které obstrávají rozvoz chlazeného a mrazeného zboží. Bylo vyrobeno 5 166 kusů blokových chladicích jednotek v hodnotě 218 mil. korun. To představuje 52% celkové produkce Frigery. Ve Frigere se dále vyráběla lyofilizační a nízkoteplotní zařízení pro teploty kolem -80 stupňů Celsia, používaná v laboratořích a ve zdravotnictví. Dále byly vyráběny kondenzační chladicí jednotky, zařízení pro chlazení olejů, zařízení pro chlazení zemědělských produktů, dozrávárny banánů a tepelná čerpadla. V pobočném závodě v Berouně se vyráběly mrazicí stoly, chladicí a mrazicí vitriny, boxy a výčepní stoly pro použití v obchodech a restauracích.

V roce 1989 byla pořízena řada nových strojů a zařízení, zejména robotizované svářečí pracoviště, tři robotizované obráběcí komplexy a dva jed noučelové stavebnicové stroje. Pokračovalo se ve výstavbě nové haly na výrobu blokových jednotek a s přístavbou lakovny.

Pokud se týče hlavních ukazatelů, charakterizujících hospodaření podniku: prodáno bylo zboží za 462 milionů korun, z toho bylo exportováno za 318 mil. korun. Nejžádanějším exportním artiklem byly blokové chladicí jednotky, dále lyofilizační a nízkoteplotná zařízení. Hlavním partnerem byl Sovětský svaz. Výše zisku dosáhla sumy 127 milionů korun, přičemž zisk dosažený vývozem činil 92% celkového bilančního zisku.

K a b l o

Závod Kablo Kolín byl od 1. září 1988 vnitřní organizační jednotkou státního podniku Závody silnoproudé elektrotechniky Praha. Od 1. ledna 1989 začala Státní banka krýt úvěrování tohoto podniku, neboť vstoupil do ekonomického experimentu. Výrobní program Kablo tvořilo na 700 druhů výrobků, zejména se zde vyráběl úložný elektroinstalační materiál, vodiče pro vinutí, dále izolační materiály a anorganické hmoty. Ve speciální výrobě se vyráběly stínící tvarovky, jed noučelové stroje a lisované formy pro výrobu plastických hmot.

Podnik Kablo Kolín byl v rámci celého kombinátu ZSE největším dodavatelem do tržních fondů, přičemž z celkového objemu odbytu představávaly tyto dodávky 2, 5%. Pro obohacení trhu připravuje podnik výrobu soustavy elektroinstalačních skládacích lišt.

96

Hlavními zahraničními odběrateli Kahlá byli Sovětský svaz a Polsko, kam byly dodávány stínící tvarovky a trubky z PVC.

E l e k t r á r n a

V roce 1989 byla dokončena výstavba kotelny se třemi kotly v kolínském lihovaru. Kotelna bude spalovat zemní plyn a mazut, celkový výkon dosáhne 66 tun páry za hodinu. Tato kotelna byla od samého počátku provozována zaměstnanci kolínské Elektrárny, neboť byla určena ke krytí spotřeby tepla nově stavěných bytů. Nová kotelna se stavěla z prostředků Fruty Mochov a Krajského investičního útvaru.

Kotle v lihovaru byly uváděny do provozu postupně, poslední v srpnu 1989. Převážná většina problémů se zprovozněním kotlů se týkala automatické regulace kombinovaných hořáků na spalování zemního plynu a mazutu. Po prozkoušení byly kotle předány pouze pro spalování zemního plynu, spalování mazutu zatím doporučeno nebylo. Zahájení provozu nové kotelny v lihovaru umožnilo odstavit zastaralé kotle v zálabské Elektrárně, které neměly odlučovače popílku a nadměrně zatěžovaly ovzduší ve městě.

Postupným přechodem na vytápění prostřednictvím spalovaného zemního plynu by se mělo celkově zlepšit kolínské životní prostředí. Zatímco v roce 1988 bylo teplo ze zemního plynu kryto asi 11% spotřeby tepla ve městě, po zprovoznění výtopny v lihovaru se tento podíl zvýšil na 29%.

L u č e b n í z á v o d y

Provozem lučebních závodů také značně trpělo životní

prostředí města. V roce 1989 proto podnik přístoupil k jistým opatřením, která by měla negativní dopad jeho výroby omezit. Jednak byly instalovány odlučovače pro zamezení úniku nepříjemně páchnoucího trimethylethanu. Dále byla v oblasti prameniště Nová vodárna dokončena hydraulická clona, která by měla zamezit kontaminacím pitné vody. V roce 1989 byla dále vyřazena z provozu zastaralá kotelna v Cechu I, které emitovala velké množství oxidů síry. Mimoto se začalo uvažovat o zastavení výroby kyseliny sírové a tím snížení emisí SO₄.

Lučební závody začaly s vývojem nových výrobků, jejichž používání by tolik neškodilo přírodě. Mořidlo osiv Hydrokol získalo na brněnské výstavě Incheba ocenění "Modrá planeta" právě pro ekologickou nezávadnost. Obdobně výrobek Lukocid, který odstraňuje sirovodík a oxid uhličitý ze syntetických plynů, by měl snížit emise škodlivin do ovzduší. Výrobek byl testován v Chemických závodech Litvínov jako náhrada za obdobný výrobek firmy BASF. Začalo se s výrobou nezávadného práškového insekticidu a protiplísňových přísad do nátěrových hmot ředěných vodou.

Od 1. ledna byly Lučební závody zapojeny do předreformního experimentu, tedy všechny výrobní ukazatele byly podřízeny tvorbě zisku. Bylo vyrobeno zboží za 630 milionů korun se ziskem 55 milionů korun. Nicméně závod neměl peníze na nutné rekonstrukce /viz výše/, proto byl nucen požádat Státní banku o úvěr, byly mu poskytnuty dotace ze Státního podniku Lachema Brno.

K o r a m o

Koramo bylo v roce 1989 součástí kncernu Chemopetrol.

92

Od 1. července se celý koncern stal státním podnikem. V září proběhly volby generálního ředitele, posléze pak ředitele podnikového. Stal se jím ing. Jiří Herout. Byl vypracován ekologický program, jehož hlavním úkolem byly plynofikace závodu. Současně s plynofikací Korama budou převedeny na zásobování plynem i Sendražice a Zálabí.

Koncem 80. let se začalo v Koramu uvažovat o změně výrobního programu, totiž přeměnu Korama na rafinerii upotřebitelných olejů. Tato výroba by měla zlepšit dosavadní stav znečišťování životního prostředí, např. emise SO_2 by poklesly o 40%, zlepšila by se i kvalita odpadních vod

Obchodní tiskárny Kolín

Kromě hlavního závodu v Kolíně IV měly Obchodní tiskárny tyto provozy: provoz 16, kde se tiskly merkantilní tiskoviny, závodní časopisy a příležitostné tisky. Provoz sídlil v původní Bayerově tiskárně. V Kutné Hoře byl provoz 17, kde se tiskly místní tiskoviny a časopisy. Ve dvou provozech v Uhlířských Janovicích se vyráběly závěsky a kalendářní desky. Ve dvou pražských provozech se vyráběly hrací karty a kapesní kalendáře. Závod v Hořovicích produkoval široký sortiment kapesních kalendářů a diářů a místní tiskoviny.

V provozu Hradištko pod Medníkem se vyráběly vypalované obtisky pro keramiku, sklo a porcelán, dále průmyslové obtisky a Propisot. Provoz v Jaroměři vyráběl děrné štítky a provoz v Broumově mezetové vstupenky.

V hlavním závodě v Kolíně se vyráběly provozní materiály pro výpočetní techniku, formuláře pro optické čtení, vícekopiové formuláře typu Snapolet, a to ve speciálních dovozových

rotačkách. Dále se v Kolíně vyráběly samolepicí etikety, termoaktivní etikety a značící samolepicí etikety pro označování zboží cenami. Tradiční produkci tvořila výroba obalů, jednak polyetylenových sáčků s čtyřbarevným potiskem a obalů pro potravinářský průmysl. V novém závodě se vyráběly stolní, blokové a nástěnné kalendáře, což byl tradiční výrobek z kolínských tiskáren už od dob založení. Sortiment výroby doplňovaly sublimační obtisky pro potiskování textilí, grafické obtisky pro konzervárny, vinařské závody a lihovary a konečně knihtiskový merkantil.

V roce 1989 dosáhl podnik příznivého hospodářského efektu, vyrobil zboží za 15 milionů korun, což bylo o deset milionů více, než mu bylo nařízeno plánem. Dobrých výsledků bylo dosaženo jak v dodávkách pro domácí trh, tak i do zahraničí. Výroba probíhala bez větších otřesů, zejména byl plněný přísun materiálu, což bylo v čs. polygrafii těch let výjimkou. Byly dovezeny nové stroje a zabezpečeny hlavní stavební akce: úpravna vody pro provozní účely v Kolíně a další etapa rekonstrukce závodu Hořovice.

O s t a t n í p o d n i k y

S t á t n í s t a t e k K o l í n patřil mezi nejhůrší statky ve Středočeském kraji. Rok 1988 pro něj skončil se ztrátou 18 milionů korun. Trpěl trvalým nedostatkem pracovních sil, na obdělávání 5 000 hektarů půdy měl kolem 490 pracovníků, jejichž platy byly vzhledem ke špatným hospodářským výsledkům až o 500 korun nižší než v jiných zemědělských podnicích.

Situací se zabýval mj. i příslušný vedoucí zemědělské-

ho odboru na Okresním výboru KSČ. Z jednání s aktivisty stranických buněk statku dne 12. ledna vzešel příkaz, aby vedení statku vypracovalo do konce září konsolidační program.

V konsolidačním programu se jeho autoři zaměřili především na efektivnější organizaci jednotlivých činností. Státní se bude snažit co nejvíce šetřit, zejména využitím vlastních zásobovacích zdrojů. Chtěli obnovit porodnu prasnic, aby nemuseli nakupovat selata, dále využít vlastní šrotovnu a míchárenu krmiv v Zalesanech. Bylo rozhodnuto postavit novou úpravnu zrní, aby mohlo být po sklizni obilí dosušeno a tím získáno na kvalitě. Tyto a další záměry byly přerušeny listopadovou revolucí, po níž stav Státního statku dospěl k neúměrné zadluženosti a nemožnosti statek z krize vyvést.

P e k á r n a v Kolíně měla už léta potíže se zastaralým zařízením a vůbec nedostačující kapacitou závodu, zejména pro pečení chleba. Časté výpadky ve výrobě byly záplatovány dodávkami z Kutné Hozy a z Kladna. Počátkem roku 1989 rozhodl Okresní národní výbor poskytnout pekárně náhradní prostory v uvolněných provozovnách ve městě. Začalo se i uvažovat o výstavbě nové pekárny, k ní ovšem nedošlo.

V L a k t o s u Kolín byla dokončena budova nové máslárny a začalo se s rekonstrukcí sušárny mléka.

K o l í n s k é c u k r o v a r y se od 1. ledna

staly státním podnikem. Produkce Cukrovarů v roce 1988 - 1989 stagnovala, vzhledem k nízké úrodě cukrovky v těchto letech a vzhledem ke katastrofálnímu stavu výrobních zařízení.

K o l í n s k é p l y n á r n y, které oslavily v tomto roce 120 let trvání, neboť karbonizační plynárna v Kolíně byla založena v roce 1869, se staraly o provoz vysokotlakých plynovodních dálkovodů v okresech Kolín, Kutná Hora, Havlíčkův Brod, Mladá Boleslav, Praha - východ, Mělník a Litoměřice. Plyn dodávaly do Kolína, Kutné Hory, Nymburka a Beněšova. Celkový počet odběratelů přesáhl číslo 30 640. Kolínská městská plynovodní síť měla v roce 1989 366, 7 km, ovšem počítalo se s jejím neustálým rozšiřováním, neboť zemní plyn představoval levný a relativně neškodný zdroj energie pro domácnosti a průmysl.

Na závěr uveďme poněkud netypickou zprávu, která se týká vnitřních problémů závodu C a r b o r u n d u m - E l e c t r i t e. Tyto záležitosti se dokonce dostaly na přetřes okresním novinám Kupředu, jindy plných frází a nicneříkajících zpráv. Zdánlivě šlo o osobní spor bývalého zaměstnance pana Slavíka s podnikovým ředitelem panem Zí-mou, týkal se však záležitostí daleko hlubších a všeobecné platnosti, alespoň v poměrech socialistického Československa. Stojí proto za zaznamenání.

Nuže tedy, za poslední tři roky zaznamenal kolínský závod značný pokles výroby a spěl by k úpadku, pokud by existoval v regulérních ekonomických podmínkách. Krizový stav byl způsoben nejen zastaralými stroji a nedostatkem pra-

102

covníků, ale zejména zcela neuměřenými požadavky nadřezaného podniku v Benátkách nad Jizerou. Nadřezaný podnik kolínskému závodu neustále upravoval plán zisku a dalších ukazatelů směrem nahoru, aniž by se s kýmkoli poradil. Tak např. pro rok 1989 si kolínský závod stanovil reálnou výši objemu výroby na 220 milionů korun, nicméně nadřezaný podnik plán zvýšil o dalších 24 milionů. Tato situace vedla k odchodu značného množství zaměstnanců, kterým tyto a podobné způsoby nevyhovovaly, ostatně nebylo ani jasné, zda bude mít kolínské Carborundum v listopadu na výplaty. Podnikový ředitel M. Zima se proti těmto faktům, uveřejněným v Kupředu postavil, přiznal sice, že stav základních prostředků je nevyhovující, ale argumentoval podivnými čísly, která měla ilustrovat zlepšování situace. Současně popřel, že by mezi centrem a kolínským podnikem probíhala "válka", prostě vše bylo v pořádku. Spor na stránkách okresního tisku tímto neustal, naopak. Bývalý zaměstnanec Carborunda, ing. P. Strnad se ohradil proti stanovisku podnikového ředitele a mj. uvedl, že M. Zima rozhodl o nákupu drahé zahraniční linky, která stála v kolínském závodě nevyužita, když začala být po drobných úpravách užívána, rozhodl ředitel o jejím umístění do odstěpné provozovny, kde čeká na odpis. Ing. Strnad uváděl i jiné příklady nekompetentnosti vedení, ocitujme však závěr jeho dopisu. Na tehdejší dobu a poměry /říjen 1989/ byl dopis dosti odvážný. Jeho zveřejnění však signalizovalo, že míra trpělivosti přetekla: "Obecnou vlastností totalitního a nedemokratického řídicího pracovníka je přičítat neuskutečnění svých nesplnitelných ambicí neschpnosti podřízených. Právě když ekonomické komise

103

OV KSČ v Kolíně dala za pravdu závodu Kolín v otázce výše plnění plánu, jmenovitě ředitel ing. M. Zima toto hodnocení negoval. Výsledek je stále týž: závod Kolín neplní nereálné požadavky a je obviňován z neschopnosti, neochoty a tak dále, Jak dlouho ještě..."

Metodická příloha k učebnici ekonomie 2. díl, 2010.
Vydáno pro jednotu učebnicového učiva
vybraných učebnic, Praha, 10. března 1999.

Hlavní hospodářství je socialistické, ale ve rozlič-
ných stupních se rozvíjí různé formy kapitalismu, takže
všechny experimenty se plně uskutečňují. Proto může
zároveň k nejjednodušší verzi přecházet vzhledem k
oproti - 441. Ekonomické podmínky hospodářství se roku
1995 do roku 1996 přechází do roku 1997, zejména je-li vše

DOKUMENTY KE IV. KAPITOLE

1. "Hlavní hospodářství je socialistické, ale ve rozlič-
ných stupních se rozvíjí různé formy kapitalismu, takže
všechny experimenty se plně uskutečňují. Proto může
zároveň k nejjednodušší verzi přecházet vzhledem k
oproti - 441. Ekonomické podmínky hospodářství se roku
1995 do roku 1996 přechází do roku 1997, zejména je-li vše

2. "Hlavní hospodářství je socialistické, ale ve rozlič-
ných stupních se rozvíjí různé formy kapitalismu, takže
všechny experimenty se plně uskutečňují. Proto může
zároveň k nejjednodušší verzi přecházet vzhledem k
oproti - 441. Ekonomické podmínky hospodářství se roku
1995 do roku 1996 přechází do roku 1997, zejména je-li vše

3. "Hlavní hospodářství je socialistické, ale ve rozlič-
ných stupních se rozvíjí různé formy kapitalismu, takže
všechny experimenty se plně uskutečňují. Proto může
zároveň k nejjednodušší verzi přecházet vzhledem k
oproti - 441. Ekonomické podmínky hospodářství se roku
1995 do roku 1996 přechází do roku 1997, zejména je-li vše

4. "Hlavní hospodářství je socialistické, ale ve rozlič-
ných stupních se rozvíjí různé formy kapitalismu, takže
všechny experimenty se plně uskutečňují. Proto může
zároveň k nejjednodušší verzi přecházet vzhledem k
oproti - 441. Ekonomické podmínky hospodářství se roku
1995 do roku 1996 přechází do roku 1997, zejména je-li vše

5. "Hlavní hospodářství je socialistické, ale ve rozlič-
ných stupních se rozvíjí různé formy kapitalismu, takže
všechny experimenty se plně uskutečňují. Proto může
zároveň k nejjednodušší verzi přecházet vzhledem k
oproti - 441. Ekonomické podmínky hospodářství se roku
1995 do roku 1996 přechází do roku 1997, zejména je-li vše

6. "Hlavní hospodářství je socialistické, ale ve rozlič-
ných stupních se rozvíjí různé formy kapitalismu, takže
všechny experimenty se plně uskutečňují. Proto může
zároveň k nejjednodušší verzi přecházet vzhledem k
oproti - 441. Ekonomické podmínky hospodářství se roku
1995 do roku 1996 přechází do roku 1997, zejména je-li vše

7. "Hlavní hospodářství je socialistické, ale ve rozlič-
ných stupních se rozvíjí různé formy kapitalismu, takže
všechny experimenty se plně uskutečňují. Proto může
zároveň k nejjednodušší verzi přecházet vzhledem k
oproti - 441. Ekonomické podmínky hospodářství se roku
1995 do roku 1996 přechází do roku 1997, zejména je-li vše

8. "Hlavní hospodářství je socialistické, ale ve rozlič-
ných stupních se rozvíjí různé formy kapitalismu, takže
všechny experimenty se plně uskutečňují. Proto může
zároveň k nejjednodušší verzi přecházet vzhledem k
oproti - 441. Ekonomické podmínky hospodářství se roku
1995 do roku 1996 přechází do roku 1997, zejména je-li vše

Ideologické stanovisko k Souhrnné prognóze ČSSR do r. 2010.
Podklad pro jednání národohospodářské komise Ústředního
výboru KSČ. Praha, 10. března 1989.

Národní hospodářství je disciplína, kde na rozdíl od jiných věd neexistují laciné experimenty, naopak, každý neúspěšný experiment se platí značně draho. Proto nelze sáhnout k nejjednodušší verifikaci předložených základních opatření - dát československé národní hospodářství do roku 1995 do rukou Prognostickému ústavu ČSAV, zejména je-li zde historická zkušenost s člověkem, který volal "dejte mi Německo na deset let do ruky a uvidíte". A viděli jsme.

Navrhovaná základní opatření lze stručně shrnout takto:

1. Blíže nespecifikovaná "politická reforma" zaměřená na obnovu "ryzích hodnot socialismu".
2. Ekonomická reforma zaměřená na plné prosazení "tržní ekonomiky" v souvislosti s tím likvidovat státní plán a dozor nad cenami.
3. Liberalizace zahraničního obchodu s odklonem od socialistických zemí a přikloněním k zemím kapitalistickým.
4. Strukturní zvraty zaměřené na likvidaci části I. a II. sektoru hospodářství, v souvislosti s tím zbavit cca 1 milion pracovníků dosavadního zaměstnání.
5. Vznikající disproporce řešit výrazným zadlužením v oblasti volných měn, podříditi se takovým institucím jako Mezinárodní měnový fond a Světová banka.

Tato základní opatření jsou dále rozvedena do řady navzájem nesouvisejících, často i vzájemně rozporných avanturistických návrhů. Pokud politicko - hospodářská

sféra přijme navrhovaná opatření jako východisko pro přípravu XVIII. sjezdu KSČ, znamená to:

- a/ odvolat Poučení z krizového vývoje
- b/ odvolat závěry XVII. sjezdu KSČ a následujícího 7., 9. a 12. zasedání a návazná zákonná opatření
- c/ zahodit dosavadní práce na přípravě dlouhodobého výhledu a 9. pětiletky, včetně závěrů jejich posuzování stranickými a státními orgány.
- d/ vrátit hospodářsko - politický systém před říjen 1945.

V tomto zásadním světle ztrácejí na významu konkrétní připomínky k jednotlivým námětům, které v zásadě správné a všeobecně uznávané trendy dovádějí do nerealizovatelného absurdna, respektive - jak již bylo řečeno - do pozic pro národní hospodářství vysloveně nebezpečných nejen z ekonomické, ale i z politické stránky. Navíc obsahuje materiál velmi krásné řečnické obraty, které při podrobnějším rozboru nejenže neodpovídají realitě, ale nemají často ani žádný obsah.

....

Protože ani v Souhrnné prognóze, ani v navrhovaných základních opatřeních nejsou uvedeny potřebné údaje je jen možno se ptát:

- Jakým způsobem se do roku 1995 převede 1 milion pracovníků z I. a II. sektoru do sektoru III., jak se pro ně zajistí místa, rekvalifikace a kdo ji zaplatí?
- V současné době je příjem v oblasti cestovního ruchu z cca 1, 4 mil. návštěvníků cca 160 mil. šókarů. Jak technicky "v ně kolika málo letech zajistit, aby se jejich počet nejméně zdesateronásobil?
- Jakým zbožím budou hrazeny uvažované zvýšené dovozy zemního plynu?

....

- 10

- Uzná SSSR revalvací čs. koruny vůči rublu?
- Z jakých zdrojů bude stát poskytovat úlevy novým podnikům a intervenovat na vnitřním trhu?
- Je omezení rozpočtových výdajů států do výzkumu, tedy i do ČSAV, stagnace podílu na zdravotnictví a školství v souladu s proklamovanou potřebou "investic do lidí", mimo jiné potřebou zvýšit počet posluchačů vysokých škol o trojnásobek?
- Dostane v rámci devalvace Kčs pomocný dělník s platem 1000 dolarů na československých hranicích jako turista za ně 20 - 23 000 korun, za které bude v ČSSR žít?
- Jak se zabrání inflaci, když budou likvidovány základní regulační nástroje, jako jsou ceny, mzdové limity a připustí se placení podle nabídky a poptávky?
- Bude možno exportovat i vlastní pracovní sílu, tj. každý si bude moci hledat práci v cizině?
- Jakým způsobem se zajistí, aby výrobce neexportoval vše a zbylo něco i pro domácí trh?
- Počítá se s tím, že po devalvací koruny o cca 60% budou rázem skoro pro všechny surovinově i materiálově náročné exporty do NSZ vysoce efektivní a že nastane ještě větší výprodej materiálové podstaty?
- Je jasné, že snížení spotřeby energie na cca 93 mil. tpm. znamená snížení spotřeby ve výrobní sféře nejméně o 1/3 a že tento manévr se podařil pouze u států při přechodu na tvrdé válečné hospodářství s odpovídajícími důsledky pro obyvatelstvo.

A konečně poslední otázka:

- Čím se bude navrhovaná "socialistická" ekonomika lišit od sociálně - demokratické, realizované v některých západních

státech, v čem budou její přednosti?

V souhrnu lze konstatovat, že stále platí klasický Marxův výrok o tom, že dějiny se opakují, poprvé jako tragédie, podruhé jako fraška.

